

ISSN 2644-5670

ISBN 978-80-89881-24-6

Muzeológia a kultúrne dedičstvo, o.z.

**Studia
Museologica
Slovaca**

vol. 5 (2021)

Muzeológia a kultúrne dedičstvo, o.z.

ISSN 2644-5670
ISBN 978-80-89881-24-6

Studia Museologica Slovaca

vol. 5 (2021)

© **Studia Museologica Slovaca, vol. 5 (2021)**

Zostavil/Editor: Pavol Tišliar

Výkonní redaktori/Executive editors: Pavol Tišliar - Lenka Vargová

Redakčná rada/Editorial board: Jan Dolák (Slovakia), Lucie Jagošová (Czech Republic),
Luboš Kačírek (Slovakia), Otakar Kirsch (Czech Republic), Dominik Porczyński (Poland),
Pavol Tišliar (Slovakia), Lenka Vargová (Slovakia), Markus Walz (Germany)

Proofreading: Lenka Vargová

Vydavateľ/Published by:

Muzeológia a kultúrne dedičstvo, o.z.

Púpavová 22

841 04 Bratislava

Slovenská republika/ Slovak Republic

MUZEOLÓGIA
A KULTÚRNE
DEDIČSTVO, o.z.

Periodicita/Frequency:

Ročenka/Yearbook

Sadzba a grafická úprava/Typesetting: Pavol Tišliar

ISSN 2644-5670

ISBN 978-80-89881-24-6

OBSAH

Úvodom	5
Marianna Tutková: <i>Muzealizácia skutočnosti a mobilita zbierok</i>	7
Margaréta Hernando: <i>Univerzitné zberateľstvo</i>	15
Martina Kočí: <i>Školské múzeá v medzinárodnom kontexte</i>	31
Lenka Vargová: <i>Múzeá a výskum každodennosti - bývanie a zariadenie domácností</i>	39
Nela Szabóová: <i>Divadelný kostým - od rekvizity k zbierkovému predmetu</i>	55
Lucie Jagošová: <i>Komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku v letech 1996–2020 : Ohlédnutí za vývojem profilace profesního sdružení muzejních pedagogů v České republice</i>	61

CONTENTS

Introduction	5
Marianna Tutková: <i>Musealization of reality and mobility of collections</i>	7
Margaréta Hernando: <i>University Collecting</i>	15
Martina Kočí: <i>School museums in an international context</i>	31
Lenka Vargová: <i>Museums and daily life research - housing and home furnishings</i>	39
Nela Szabóová: <i>Theatrical Costume – From Prop to Artifact</i>	55
Lucie Jagošová: <i>The Committee for Public Relations and Museum Pedagogy in 1996–2020: a look back at the profile development of the professional association of museum pedagogues in the Czech Republic</i>	61

Úvodom...

Ročenka *Studia Museologica Slovaca* vznikla v roku 2017 pôvodne ako zborník študentských prác odboru Muzeológia a kultúrne dedičstvo. Keďže sa tento projekt ukázal životaschopný, a postupne sa okrem študentov z Univerzity Komenského v Bratislave zapojili do publikovania aj študenti muzeológie z Masarykovej univerzity v Brne a mali sme rovnako aj príspevok z Univerzity v Lipsku, zborník prešiel pozvoľnou transformáciou a posledné dva ročníky už vychádza ako pravidelná ročenka pod gesciou vydavateľstva Muzeológia a kultúrne dedičstvo, o.z. Tento ročník je odlišný ako predošlé. Väčšina príspevkov je totiž z pera denných a externých doktorandiek 3. stupňa štúdia muzeológie FiF UK v Bratislave a predstavujú sčasti ich študijné zameranie a výskumné témy pripravovaných dizertačných prác.

Marianna Tutková sa zaoberá mobilitami zbierok, problémom, ktorý prechádza nielen múzejnou praxou, ale zasahuje aj do múzejného manažmentu, či múzejnej legislatívy. Vo svojom príspevku sa venovala procesu muzealizácie a jeho vzťahom k mobilite zbierok.

Margaréta Hernando, v tomtom ročníku ako jediný zástupca štandardných denných študentov muzeológie, venovala priestor univerzitnému zberateľstvu a jeho problémom. Ide o aktuálnu tému aj v prostredí Slovenskej republiky, kde nám chýba univerzitné múzeum v pravom slova zmysle, a to aj napriek tomu, že slovenské univerzity majú mnohé pozostatky dokumentujúce ich vývoj a činnosť.

Martina Kočí sa zaoberala múzeami školstva, nielen v našom regióne, ale i v zahraničí. Ide o prostredie, v ktorom aktívne ako múzejník pracuje a zároveň o tému, ktorej venuje v posledných rokoch hlavnú pozornosť. Vo svojom príspevku načrtla dejiny fenoménu múzeí školstva, vznik tohto typu múzeí, rozdiely po regiónoch, ale tiež medzinárodnú spoluprácu v tejto oblasti.

Lenka Vargová pripravila prehľad o slovenských, ale aj vybraných českých muzeách, ktoré sa zaoberajú výraznejšie výskumom dejín každodennosti (19. a prvej polovice 20. storočia) a zameriavajú sa na problematiku bývania a zariadenia domácností nielen z hľadiska zbierkotvornej činnosti, ale rovnako aj svojou prezentačnou činnosťou.

Nela Szabóová sa venovala špeciálnym zbierkovým predmetom, ktoré sa nachádzajú najmä v zbierkach Múzea divadelného ústavu v Bratislave, kostýmom. Príspevok sa venuje histórii divadelného kostýmu od návrhu až po realizáciu v Umelecko-dekoračných dielňach SND.

Príspevok Lucie Jagošovej sa zamerá najmä na činnosť *Komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku* v rokoch 1996–2020, ktorá sa ako súčasť Asociace muzeí a galerií ČR zameriava predovšetkým na pomoc pri formovaní múzeí a múzejných pracovníkov pri naplňaní ich edukačného poslania a prácu s verejnosťou.

Verím, že si publikované príspevky piateho ročníka *Studia Museologica Slovaca* nájdú svojho čitateľa.

Muzealizácia skutočnosti a mobilita zbierok

Marianna Tutková

Mgr. Marianna Tutková
Comenius University in Bratislava
Faculty of Arts
Department of Ethnology and Museology
Gondova 2
811 02 Bratislava
Slovakia
e-mail: marianna.tutkova@uniba.sk

Studia Museologica Slovaca, 2021, 5:7-14

Musealization of reality and mobility of collections

The paper offers an overview of the understanding and definition of musealisation of reality, its development from collecting artefacts to its professional side. It then focuses on the topic of excessive collection of artefacts and points to new approaches to some aspects of musealisation. The conclusion of the paper introduces mobility of collections as an auxiliary tool for the musealisation of reality and a possibility to lower the duplicity of collections in museums.

Keywords: museum, artefact, collection-building process, musealisation of reality, mobility of collections

Múzeá od svojho vzniku prešli mnohými zmenami vo viacerých oblastiach. Neustále zmeny v spoločnosti sa odrážajú aj v zmenách v múzeu, ktoré sa snaží so všetkými zmenami udržiavať krok. Rovnako to bolo aj pri vývoji zberateľstva až po muzealizáciu skutočnosti. Múzeá vždy zbierali predmety, ale nie vždy dokumentovali skutočnosť. V počiatkoch existencie múzeí na Slovensku sa potýkali členovia spolkov s nedostatkom priestorov pre uskladňovanie a prezentáciu zbierok. Múzeá sú už neodmysliteľnou súčasťou kultúrnej spoločnosti v 21. storočí a i dnes je táto problematika preplnených depozitárov a nevyužitia zbierkových predmetov aktuálna.

Muzealizácia skutočnosti

Pojem muzealizácia priniesol do muzeologickej terminológie Z.Z. Stránsky na prelome 70. a 80. rokov minulého storočia, kedy okrem tohto pojmu začal pracovať i s pojmom muzealita.¹ Pre priblíženie muzealizácie skutočnosti je potrebné začať od predmetu výskumu muzeológie. Z.Z. Stránsky definoval muzealitu ako zvláštny poznávací a hodnotiaci vzťah človeka ku skutočnosti. Práve úlohou muzeológie je vymedziť pravidlá, ktoré určujú muzeálny vzťah človeka ku skutočnosti a rozpoznať nositeľov muzeality.² Múzejný fenomén vychádza zo samotného úkonu zberu. Muzealizácia skutočnosti sa od zberateľstva odlišuje výberom zástupcu skutočnosti. A teda nie každý typ uchovávaní je rovnako aj muzealizačným procesom. Uchovávanie je prejav ľudskej potreby reagovať na dôsledky času. Tie sa prejavujú degradáciou alebo sú spojené so zánikom. Človek tak proti tomu reaguje so snahou zachovať si tú časť reality s kultúrnou hodnotou, ktorá bude možnosťou oživovania spomienky na minulosť. Podľa Z.Z.

¹ RUTAR, Václav. Geneze pojmu, muzeálie, muzealita a muzealizace na stránkách Muzeologických sešitů v letech 1969–1986. In: *Museologica Brunensia*. roč. 1, č. 1, 2012, s. 6–13.

² WAIDACHER, Friedrich. Příručka všeobecné muzeologie. Translated by Alojz Habovštiak. Bratislava : Slovenské národné múzeum, 1999. 477s.

Stránského je pre muzealizáciu význam zdrojovej podstaty iba čiastočným procesom. Muzealizácia je určená jej pamäťovou a kultúrnou hodnotou skutočnosti. Predstavuje spôsob osvojenia si informácie o širšej realite pomocou muzeálie, ktorá je jej zástupcom.³ Jozef Beneš určil roviny múzejnej muzealizácie ako odbornú fázu procesu uchovávaní. V tejto fáze sa zabezpečia významové a kultúrne hodnoty v rovine tvorby kultúry. Spomínaná rovina sa nachádza nad samotnou prislúchajúcou vednou disciplínou a vníma ju len z pohľadu prameňa vedeckého poznania s informatívnou funkciou. Prechod zbierkového predmetu z úžitkovej roviny zhodnocovaním do roviny vytvárajúcej kultúru je práve tou premenou na autentického svedka minulosti.⁴ Proces muzealizácie je objektívne motivovaným výberom, pretože sa objektivizuje pomocou špecializovaných muzeologických metód. Ich pomocou dochádza k muzealizácii všetkých zvolených prameňov a poznatkov.⁵ Zmyslom procesu nie je izolovať zložku od reality, ale využiť vybrané zložky reality k pôsobeniu na vedomie človeka. Dokončenie procesu muzealizácie umožňuje múzejná prezentácia, vďaka ktorej sa naplní poslanie muzeálie.⁶ Jej podstatou nie je vytvoriť samotnú realitu, ale ide len o zástupcu reality. Múzejná prezentácia je súčasťou muzealizácie ako vedeckého procesu, a teda zahŕňa i prezentáciu muzeálie.⁷

Odborná muzealizácia

Muzealizácia skutočnosti ako proces nebola súčasťou formovania prvých zbierok verejných múzeí v 19. storočí a začiatkom 20. storočia. Do tohto obdobia zaradíme práve zberateľstvo, ktoré umožnilo vznik prvých múzeí. Zbierky obsahovali neplánovane zhromažďované predmety bez priamej nadväznosti na charakter múzea. Prevažujúca potreba existencie zbierky nad jej výpovednou hodnotou či obsahovým zameraním a úrovňou pretrvávala až do prvej polovice 20. storočia.⁸ Ako uvádza Z.Z. Stránsky, subjektívne muzealizačné prístupy jednotlivcov vedú k vytváraniu zbierky, ale je to typ zberateľskej zbierky. Zberateľ vyberie vec ako takú a stane sa súčasťou zbierky. V procese muzealizácie ide o snahu dokumentovať skutočnosť. Preto zbierkotvorná činnosť a zberateľstvo nie sú rovnakou činnosťou.⁹ M. Lalkovič uviedol, že k muzealizácii by sme mali prihliadať ako ku vývojovému stupňu. Rovnako ako predošlé prístupy, odráža sa od snahy uchovania v podobe vytvárania zbierok, ale so zreteľom na aktuálne potreby spoločnosti.¹⁰ Doplníme to myšlienkami J. Doláka, ten popisuje kľúčové okamihy odlišenia zberateľského a múzejného prístupu v poznávacej a hodnotovej motivácii. Pre zberateľský prístup hrá rolu výber tých zložiek skutočnosti, ktoré zaujali zberateľa z určitého dôvodu. V prípade múzejného prístupu sú vytypované tie predmety, ktoré môžu byť

reprezentantmi reality a byť súčasťou jej poznávacieho procesu.¹¹

Zbierky múzeí sú dynamickou zložkou múzea. História múzeí nám ukazuje ich neustále pretváranie a vytváranie. Vždy v súlade s aktuálnymi požiadavkami vedných odborov v múzeu alebo s aktuálnou reakciou na situáciu v spoločnosti.¹² Samotný vývoj zbierkotvorného procesu nastal v druhej polovici 20. storočia. Múzejná prax sa vyvinula do profesionálnej roviny odbornej zbierkotvornej činnosti. Zainteresované vedné odbory v jednotlivých múzeách položili základné vlastnosti zbierkotvornej činnosti, ktorá sa podriadila pravidlám stanovenej platformy. V ďalšej fáze vývoja už môžeme identifikovať muzealizáciu. Vytváranie zbierok na základe plánovaných zámerov vedeckých odborov sa stalo súčasťou múzejnej činnosti. A už od konca 20. storočia identifikujeme muzealizáciu ako novú formu v smerovaní osvojovania ľudskej a prírodnej skutočnosti. Toto obdobie je charakteristické aj tým, že do popredia sa dostávajú rôzne kultúrne hodnoty. Tie proces muzealizácie uchováva, napriek prirodzenej vlastnosti zaniknúť.¹³ Pod pojem muzealizačné zhodnotenie alebo označenie nadstavba nad artefaktom od J. Beneša patrí všetko, čo určuje daný charakter predmetu. Je to koncentrácia všetkých podstát predmetu a znakov. Jozef Beneš to vysvetľuje na príklade huslí, ktoré sú umiestnené vo vitríne iba s popisom: husle alebo husle konkrétnej osoby. Dokumentujú iba výrobu huslí, poprípade ich estetické spracovanie a príslušnosť k majiteľovi. Pre potrebu využitia maximálneho svedectva huslí sú k ich prezentácii pridané aj fotografie huslistu, plagát jeho vystúpenia, notový zápis skladby a krátka ukážka zvukového prejavu týchto huslí. Vnímanie celistvého posolania predmetu docielime až po procese muzealizácie pomocou takto posilnenej koncepcie svedectva.¹⁴ Predmet nahrádza realitu, je separovaný od kontextu a snaží sa zachovať a podať svedectvo. Celý proces vedie aj ku čiastočnej strate informácie. Poukázať na stratu informácie je najjednoduchšie na príklade ilegálnych archeologických vykopávok. V tomto prípade je nelegálnym odkrytím vykopávky neodvrátiteľne prerhnutá väzba medzi predmetom a kontextom.¹⁵ Vplyvom kontextovej straty je odprezentovanie najvhodnejšieho a najlepšieho podania obrazu o realite značne narušené, rovnako ako aj zmysel muzealizácie tohto predmetu.

Nadmerné zhromažďovanie

Neodmysliteľnou súčasťou múzejníctva je zbierkotvorná činnosť múzeí. Práve potreba uchovávať je dôvodom existencie múzeí. V počiatku vzniku múzeí na Slovensku členovia múzejných spolkov rýchlo pochopili, že pre odbornú prezentáciu a činnosť múzea bude hneď od jeho začiatkov potrebné zabezpečiť adekvátny priestor. V malých priestoroch sa rýchlo rozrastajúce zbierky premenili na sklady a možnosti prezentácie zbierok absolútne pohltilo ich uskladňovanie. Prvé roky existencie múzeí boli spojené buď s výstavbou účelových budov, alebo hľadaním vhodných priestorov pre jeho činnosť.

V súčasnosti stoja múzea pred náročným rozhodovaním do akého rozsahu by svoje zbierky mali ešte rozvíjať. V prvom rade sú to argumenty, že múzea čoraz viac využívajú obrazové,

³ STRÁNSKY, Zbyněk. *Základy štúdia Muzeológie*. Určené Pre Poslucháčov Muzeológie a Príbuzných Odborov a Záujemcov O Múzejnú Kultúru, Ochranu Prírody a Pamiatkovú Starostlivosť. 1. vyd. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2000.

⁴ BENEŠ, Josef. *Základy muzeologie*. Opava: Open Education & Sciences pro Ústav historie a muzeologie Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity, 1997. s. 72–73.

⁵ MRUŠKOVIČ, Štefan – DARULOVÁ, Jolana – KOLLÁR, Štefan. *Múzejníctvo, muzeológia a kultúrne dedičstvo*. 1. vyd. Banská Bystrica : Fakulta humanitných vied UMB. 2005.

⁶ STRÁNSKY, Zbyněk. *Základy štúdia...*

⁷ DESVALLÉES, André – MAIRESSE, François. *Základní muzeologické pojmy*. Brno : Technické muzeum v Brně, 2011. s. 34–35.

⁸ LALKOVIČ, Marcel. O niektorých aspektoch muzealizácie skutočnosti. In: *Museologica Brunensia*, 1/2012. s.18–22.

⁹ STRÁNSKY, Z. Zbyněk. *Archeologie a muzeologie*. Brno : Masarykova univerzita v Brně. 315s.

¹⁰ LALKOVIČ, Marcel. O niektorých aspektoch..., s.18–22.

¹¹ DOLÁK, Jan. *Sbíratelství a sbírkotvorná činnost muzeí: vysokoškolská učebnice*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2018. s.54–56.

¹² MENSCH, Peter van – MEIJER-VAN MENSCH, Leontine. Od řízení odborníky ke spoluvytváření – sbírková činnost a rozvoj muzejní praxe v devatenáctém a dvacátém století. In: *Podporujeme mobilitu sbírek: cesta vpřed pro evropská muzea*. Fínska národní galéria 2010. s.25–39. Český překlad-Praha: Metodické centrum pro muzea výtvarného umění v národní galerii v Praze, 2014.

¹³ LALKOVIČ, Marcel. O niektorých aspektoch..., s.18–22.

¹⁴ BENEŠ, Josef. *Základy...*, s.74.

¹⁵ DESVALLÉES, André – MAIRESSE, François. *Základní muzeologické...*, s. 34–35.

multimediálne a digitálne technológie v expozíciách. Rozširovanie zbierok narúšajú aj finančné obmedzenia a v neposlednom rade, ale veľmi podstatným bodom pri rozhodovaní, sú depozitáre, ktoré sa nedokážu prispôbiť rozširujúcemu sa zbierkovému fondu a už v dnešnej dobe zápasia s nedostatkom priestorov.¹⁶ Súčasťou významu zbierkového predmetu nie je iba vedecký účel v depozitári pre kustóda či bádateľov. Ucelený súbor zbierky má spoznať i verejnosť. Správne prijatie a dopad informácie na vedomie návštevníka vytvára značný podiel na jeho výchove a vzdelaní.¹⁷ J. Dolák upozorňuje na to, že v múzeu sa často stretávame so špecifickou zberateľskou kolekciami z pozostalosti. Objekty zo zbierky sú ponechané v celistvosti, tak ako boli získané. Je potrebné rozlíšiť či účelom uchovávaného typu zbierky má byť dokumentácia činnosti a samotný zberateľ, či objektom záujmu je samotná zbierka ako súbor predmetov. V mnohých prípadoch zbierka neobsahuje žiadnu zmienku a nadväznosť na život samotného zberateľa a účel vzniku jeho zbierky. V niektorých múzeách sa preto ocitá rôzna zmes toho, čo do múzea ľudia priniesli alebo darovali. Dostávame sa k problému preplnených depozitárov.¹⁸ Taktiež nadmerná orientácia múzea na vedeckú hodnotu zbierkového fondu ho zaväzuje do podoby tradičného múzejníctva orientovaného na zber, konzerváciu a zhodnotenie zbierkových predmetov. Dôsledkom toho môže nastať muzealizácia celého múzejníctva so záverečnou podobou múzea a to vo forme „exponát“.¹⁹ Preto celková orientácia na predmet ako v počiatočných zbierkotvornej činnosti nie je vôbec dostatočná pre dnešné potreby múzea. A vzhľadom na jeho potreby v budúcnosti je takýto prístup múzejných pracovníkov nezodpovedný a neprofesionálny.²⁰ Ak sa zameriame na problematiku zbierkotvornej činnosti v múzeách z pohľadu kvantity je nám zrejmé, že v záujme každého múzea je zbierky rozširovať. Avšak, v zbierkotvornej činnosti musí byť na prvom mieste vždy kvalita zbierok pred jej kvantitou.²¹ Jiří Žalman uvádza zaujímavé prirovnanie zbierky ku knihe, kde podstatou napísania knihy nie je zapísať čo najviac strán, ale usporiadať obsah stránok tak, aby vzájomne priniesli spoločnú výpoveď. Rovnako aj zbierka má priniesť tvrdenie o svete a zbierkové predmety majú byť dôkladne vybrané a zoradené v zbierke ako strany v knihe.²²

Ústup od tradičného múzejníctva

Smerovaný dopad vzájomnej interakcie exponátu a návštevníka je želaným výsledkom. Vplyv a prenos informácie medzi minulosťou a súčasnosťou, ktorý pomôže dnešnej aj budúcej generácii orientovať sa vo svete je očakávaným a základným naplnením zbierkového predmetu.²³ Podstatné je, že jeho hodnota je využívaná pre ďalší rozvoj ľudskej kultúry a má vlastnosť napravnú jej určité podoby.²⁴ Ako uvádza Z. Krišková, nevyhnutná je aplikácia zmien v spôsobe múzejného sprostredkovania, pretože klasická muzealizácia skutočnosti, ktorá je

jednou z dominant v súčasnosti, môže časom v prevahe výrazne strácať.²⁵ Dlhodobou je podúvaná informácia, že návštevníci očakávajú od inštitúcie múzea významnú zbierku a prvoplánové vzdelanie. Opak je však pravdou. Návštevníci múzea očakávajú upevňovanie a dopĺňanie ich vedomostí a znalostí, ale najmä formou celoživotného vzdelávania a príjemného pocitu zo zážitku.²⁶

Na konferencii ešte v roku 1998 v Smithsonovom inštitúte začali odborníci z rôznych múzeí polemizovať na tému či do popredia vo výstavách postaviť „kontext alebo objekt“. Rovnako vo svojej publikácii *The New Museology* Peter Vergo ešte oveľa skôr, v roku 1989 predstavil protipostavenie esteticky zameraných výstav a výstav s kontextom. V 90. rokoch 20. storočia viedli muzeológovia rôzne diskusie o úlohe objektov na výstavách a o prístupoch k tvorbe výstav. Tie v konečnom dôsledku v zjednodušenej forme uviazli na obhajovaní jedného z blokov, a teda výstavy zameranej na návštevníka alebo objektovo zameranej výstavy.²⁷

Dokumentácia súčasnosti

V oblasti dokumentácie súčasnosti má významné postavenie aktívna selekcia. Kým pasívna selekcia vyberá to čo sa z minulých čias zachovalo, aktívna selekcia umožňuje muzealizáciu súčasnosti.²⁸ Objektívne dokumentovanie a zachytenie autentického skutočnosti môžeme docieľiť vtedy a len vtedy, ak daná skutočnosť prebieha. V muzeologickej dokumentácii javu je to priestor medzi vznikom a zánikom. Rozoznanie medzi podstatnou a nepodstatnou časťou nastáva až s odstupom. Podmieňuje to prácu múzejníka správne a odôvodnene odhadnúť dokumentáciu.²⁹ Muzealizácia súčasnosti sa nám môže javiť jednoduchšia ako dokumentácia javu minulého, najmä ak sa na ňu pozeráme ako na proces, ktorý je prítomný a aktívne prebiehajúci. Na druhej strane staviame pracovníkov múzea pred náročnú úlohu, v ktorej sa musia vyznať a samostatne vzdelávať v množstve súčasne prebiehajúcich javoch v spoločnosti. O to náročnejšie je prijať zodpovednosť za stanovené hodnotové kritériá, ktoré určujú jej podobu.

Spomenieme ešte významný projekt Samdok, ktorý vznikol ako celoštátny múzejný projekt vo Švédsku v 70. rokoch minulého storočia. Centralizovanosť v riadení múzeí vo Švédsku umožnila prieskum, ktorý objavil nedostatočnú úroveň dokumentácie súčasnosti a viedol k celoštátnemu zapojeniu múzeí do jej dokumentácie. Projekt bol ukončený v roku 2011. Samdok mal stanovené špecifické hodnoty pre proces selekcie: historicko-kultúrnu, komunikatívnu a vedeckú hodnotu. Kultúrna hodnota je špecifická, pretože v nej vieme kategorizovať ešte konkrétnejšie hodnoty (symbolická hodnota, hodnota jedinečnosti, kľúčová hodnota, odkazová hodnota, hodnota komponentu).³⁰ Samdok štúdia si za hlavné ciele kládla aktívnu podporu dokumentácie súčasnosti, koordináciu činností múzeí, realizovanie dokumentácie podrobným skúmaním prostredia a vo väzbách na prostredie, v ktorom sa nachádzajú, zabezpečovanie správneho pohľadu na súčasnosť a zachovanie optimálneho zbierkového fondu do budúcnosti v režii čo najnižších nákladov. Prácu Samdok môžeme zhrnúť ako produkciu kultúrneho dedičstva. Obsah pojmu dokumentácie súčasnosti sa v prípade Samdok vzťahoval na celý

¹⁶ DOLÁK, Jan – ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Museum presentation*. Olomouc : Palacký University Olomouc, 2018, s.106.

¹⁷ DŮDOVÁ, Jana. Múzea a ich podiel na vývoji spoločnosti. In: *Muzeologie na začiatku 3. tisícletí*. Sborník z mezinárodného semináře Teorie a praxe 2008. Brno : Technické muzeum v Brně, 2009. s.121–133. ISBN: 978- 80-86413-61-7.

¹⁸ DOLÁK, Jan. *Sbĕratelství...*, s. 54–56.

¹⁹ ŽALMAN, Jiří. Přežijí rok 2100? In: *Múzeum*, 46, 2000, č.4, s. 19–21.

²⁰ BENEŠ, Josef. *Základy...*, s. 74.

²¹ DOLÁK, Jan. *Sbĕratelství ...*

²² ŽALMAN, Jiří. *Má blava je muzeum aneb Dupání lebkou nobou v muzeologii*. Praha : Asociace muzeí a galerií České Republiky. s.9–14.

²³ Tamže.

²⁴ DOLÁK, Jan – ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Museum...*, s.106.

²⁵ KRIŠKOVÁ, Zdena. Úloha výskumu v procese uchovania a vedeckého zhodnocovania kultúrneho dedičstva v múzeu. In: *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, 1/2014. s.29–39.

²⁶ ŽALMAN, Jiří. *Má hlava...*, s.42.

²⁷ MARRONI, Velázquez Marroni. Beyond the „Object-oriented vs. Visitor/ idea oriented museum“ Divide: The value of objects for museum experiences. In: *Museologica Brunensia*, 1/2017. s.12–20.

²⁸ STRÁNSKY, Z. Zbyněk. *Archeologie...*, s.122–124.

²⁹ DOLÁK, Jan. *Sbĕratelství...*, s.72–74.

³⁰ Tamže, s.89–91.

proces tvorby „materiálu do múzea“. Materiál sa do múzea dostával už so zodpovedanými výskumnými otázkami, zaznamenanými rozhovormi z terénu, terénnymi poznámkami, popismi objektov, fotografiami, filmovými a zvukovými nahrávkami, kresbami, tlačenými materiálmi a s mnohými ďalšími podrobnými informáciami k predmetom. Eva Fegeborg popisovala náplň činnosti Samdok ako „súčasnú štúdiu a zhromažďovanie“, pretože je lepším vyjadrením ako pojem „súčasná dokumentácia“. Na základe vytváraných štúdií sa budovali vzájomné väzby, mimo návštevnosti výstav priamo v múzeu.³¹ Záujem múzea o priestor v živote ľudí vytvára dialóg medzi odborníkmi z múzea a ľuďmi v spoločnosti, ktorí spoločne vytvárajú vedomosti. Z projektu Samdok od jeho vzniku v 70. rokoch 20. storočia sa časom vyvinula štúdia súčasného života, ktorá sa stala ukážkou možného prístupu a pohľadu na muzealizáciu skutočnosti.

Mobilita zbierok

Zbierkový predmet je nositeľom informácie. Okrem všetkých možných tradičných účelov využitia získaných informácií zo zbierkového predmetu je účel spoznávania odlišných kultúr, etníc či náboženstiev i cestou ku zblížovaniu kultúr alebo znižovaniu strachu z neznámeho. Zdieľanie kultúry skrz zbierkové predmety sa v diskusiách stáva možným nástrojom na riešenie mnohých kultúrnych problémov súčasnosti.

Väčšina zbierkových predmetov múzeí sa nachádza v depozitároch a nie sú vystavované, či už dlhodobou formou expozície, alebo v krátkodobej výstave. Napriek častokrát multiplikovaným zbierkovým fondom múzeí, existujú zbierkové predmety, ktoré sú z akéhokoľvek hľadiska atraktívnejšie a výnimočnejšie pre určitú múzejnú prezentáciu. Tá nemusí predstavovať prezentáciu „domovského múzea“ predmetu.

Preplnené depozitáre množstvom rôznych zbierok v miliardových počtoch sa len malým zlomkom svojej časti dokážu priblížiť návštevníkovi. A práve v okamihu, keď sa zbierky uložené v depozitári stanú nepoužívanými, hrozí premena múzea na sklad zbierok. Je potrebné, aby sa múzeá viac zaujímali už o svoje vytvorené a stále dopĺňané zbierky a snažili sa o ich efektívnosť.³² Nie len preplnené a nevyužívané zbierkové predmety v depozitároch sú dôvodom, prečo je mobilita zbierok dôležitá. Umiestnenie zbierkových predmetov priamo v múzejnej prezentácii nám pomáha dotvoriť podstatný kontext, ktorým je možné komunikovať príbehy v odlišných pohľadoch.³³ Podľa S.Pettersson by múzeá mali hľadať alternatívne spôsoby, ktorými by posilnili zbierkový profil a nesnažiť sa neustále nakupovať ďalšie zbierky, prípadne „výnimočné kúsky“ do svojich zbierok. Pretože výsledkom tohto smerovania je iba konkurencia medzi múzeami v činnosti, v ktorej múzeá iba zbierajú a uskladňujú.³⁴ Ako bolo vyššie uvedené, múzejná prezentácia je záverečnou fázou muzealizácie skutočnosti, ak pri tom využijeme mobilitu zbierok a doplníme výstavu o muzeálie, ktoré dotvoria, zvýšia jej výpovednú hodnotu, docielime o to hodnovernejší obraz skutočnosti. V 21. storočí sa mobilita zbierok začala ukazovať ako jeden z nástrojov, ktorý umožní návštevníkovi väčší prístup ku zbierkam

³¹ FÄGEBORG, Eva. Samdok – from innovation to integration. (príspevok z konferencie SIDOC 06 GOTHENBURG SWEDEN). [online] Dostupné [8.5.2020] na www: <http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/cidoc/ConferencePapers/2006/Fagerborg_Eva.pdf>.

³² PETTERSSON, Susanna. Mobilita sbírek – krok vpřed. In: *Podporujeme mobilitu sbírek: cesta vpřed pro evropská muzea* [online]. Fínska národná galéria 2010. Český preklad – Praha: Metodické centrum pro muzea výtvarného umění v národní galerii v Praze, 2014 [online]. [cit. 2020-05-3] Dostupné na www: <<http://www.mc-galerie.cz/admin/files/pdf/ENCOURAGING-SBORNIK-konecna-verze.pdf>>.

³³ MENSCH, Peter van – MEIJER-VAN MENSCH, Leontine. *New Trends in Museology II*. Celje : Muzej novejšie zgodovine, 2015.

³⁴ PETTERSSON, Susanna. Mobilita sbírek...

a ako jeden z charakteristických prvkov smerovania múzeí v 21. storočí. Mobilita zbierok je začiatkom cesty pre naplnenie tohto smerovania. Pri základnej predstave môže byť definícia mobility zbierok založená na pohybe zbierkových predmetov, poprípade na manipulácii so zbierkovými predmetmi mimo ich trvalého uloženia v múzeu, v depozitári. Hlavný význam zdieľania zbierkových predmetov spočíva v dotvorení obrazu skutočnosti pomocou jednotlivých vypožičaných zbierkových predmetov. Ako ďalší prínos mobility zbierok možno považovať zvyšovanie frekvencie využívania zbierkových predmetov, ale i odbornej úrovne dokumentácie zbierkových predmetov i zlepšovanie ochrany zbierkových predmetov a štandardov múzejnej práce. Opomenutým bodom ostáva aj podporovanie spolupráce a vzájomných vzťahov medzi jednotlivými múzeami.

Záver

Zberateľstvo, zbierkotvorná činnosť a muzealizácia skutočnosti sú pojmy, ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou múzejnej činnosti od budovania prvých zbierok až po súčasnosť. Príspevok približuje vývoj jednotlivých činností a najmä pohľady mnohých muzeológov na ich teoretický výklad a podstatu. Pri časovom vývoji od zberateľstva, cez zbierkotvornú činnosť sa dostávame do úrovne muzealizácie skutočnosti ako najvyššej vývojovej etapy tvorby múzejných zbierok. Príspevok poukazuje aj na rozdiely medzi dokumentáciou súčasnosti a dokumentáciou minulosti. Upozorňuje aj na nekončiacu snahu múzeí dopĺňať zbierky a neustále kumulovať predmety, v mnohých prípadoch aj duplicitne z pohľadu zbierok múzeí určitého územia. V závere príspevku je preto uvedená mobilita zbierok ako možný nástroj smerovania múzeí v 21. storočí a spôsob ako negatívnym aspektom neustáleho hromadenia zbierok a ich nevyužívaniu zabrániť.

Použité pramene a literatúra

- BENEŠ, Josef. *Základy muzeologie*. Opava : Open Education & Sciences pro Ústav historie a muzeologie Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity, 1997. ISBN 8090197434.
- DESVALLEES, André. MAIRESSE, François. *Základní muzeologické pojmy*. Brno : Technické muzeum v Brně, 2011. ISBN 978-80-86413-79-2.
- DOLÁK, Jan. *Sběratelství a sbírkotvorná činnost muzeí: vysokoškolská učebnice*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2018. ISBN 9788022345538.
- DOLÁK, Jan – ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Museum presentation*. Olomouc : Palacký University Olomouc, 2018. ISBN 9788024455228.
- ĎUŘOVÁ, Jana. Múzeá a ich podiel na vývoji spoločnosti. In: *Muzeologie na začátku 3. tisícletí*. Sborník s mezinárodního semináře Teorie a praxe 2008. Brno : Technické muzeum v Brně, 2009. ISBN 978- 80-86413-61-7.
- FÄGEBORG, Eva. *Samdok – from innovation to integration*. Príspevok z konferencie SIDOC 06 GOTHENBURG SWEDEN. [online] Dostupné [8.5.2020] na www: <http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/cidoc/ConferencePapers/2006/Fagerborg_Eva.pdf>.
- KRIŠKOVÁ, Zdena. Úloha výskumu v procese uchovania a vedeckého zhodnocovania kultúrneho dedičstva v múzeu. In: *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, 1/2014, s. 29–39. ISSN: 1339-2204.

- LALKOVIČ, Marcel. O niektorých aspektoch muzealizácie skutočnosti. In: *Museologica Brunensia*, 1/2012. s.18–22. ISSN: 2464-5362.
- MARRONI, Velázquez Marroni. Beyond the „Object-oriented vs. Visitor/ idea oriented museum“ Divide: The value of objects for museum experiences. In: *Museologica Brunensia*, 1/2017. s. 12–20. ISSN: 2464-5362.
- MENSCH, Peter van, MEIJER-VAN MENSCH, Leontine. *New Trends in Museology II*. Celje : Muzej novejšie zgodovine, 2015. ISBN 978-961-6339-39-1.
- MENSCH, Peter van, MEIJER-VAN MENSCH, Leontine. Od řízení odborníky ke spoluvytváření – sbírková činnost a rozvoj muzejní praxe v devatenáctém a dvacátém století. In: *Podporujeme mobilitu sbírek: cesta vpřed pro evropská muzea*. Fínska národní galerie 2010. s. 25–39. Český překlad-Praha : Metodické centrum pro muzea výtvarného umění v národní galerii v Praze, 2014. ISBN: 978-80-7035-555-8.
- MRUŠKOVIČ, Štefan – DARULOVÁ, Jolana – KOLLÁR, Štefan. *Muzejníctvo, muzeológia a kultúrne dedičstvo*. 1. vyd. Banská Bystrica : Fakulta humanitných vied UMB. 2005. ISBN 80-8083-160-2.
- PETTERSSON, Susanna. Mobilita sbírek–krok vpřed. In: *Podporujeme mobilitu sbírek: cesta vpřed pro evropská muzea* [online]. Fínska národní galerie 2010. Český překlad– Praha: Metodické centrum pro muzea výtvarného umění v národní galerii v Praze, 2014 [online]. [cit. 2020-05-3] Dostupné na www: <<http://www.mc-galerie.cz/admin/files/pdf/ENCOURAGING-SBORNÍK-konecna-verze.pdf>>.
- RUTAR, Václav. Geneze pojmů, muzeálie, muzealita a muzealizace na stránkách Muzeologických sešitů v letech 1969-1986. In: *Museologica Brunensia*, roč. 1, č. 1, 2012, s. 6–13. ISSN 2464-5362.
- STRÁNSKY, Zbyněk Z. *Základy štúdia Muzeológie*. Určené Pre Poslucháčov Muzeológie a Príbuzných Odborov a Záujemcov O Múzejnú Kultúru, Ochranu Prírody a Pamiatkovú Starostlivosť. 1. vyd. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2000. ISBN 8080554552.
- STRÁNSKY, Z. Zbyněk. *Archeologie a muzeologie*. Brno : Masarykova univerzita v Brně. 315s. ISBN: 80-210-3861-6.
- WADACHER, Friedrich. *Príručka všeobecnej muzeológie*. Bratislava : Slovenské národné múzeum, Národné múzejné centrum, 1999, s.477, ISBN 80-8060-015-5.
- ŽALMAN, Jiří. Přežijí rok 2100? In: *Múzeum*, 46, 2000, č.4, s. 19–21. ISSN 0027-5263.
- ŽALMAN, Jiří. *Má blava je muzeum aneb Dupání lebkou nobou v muzeologii*. Praha : Asociace muzeí a galerií České Republiky. s. 9–14. ISBN 80-86611-10-8.

Univerzitné zberateľstvo

Margaréta Hernando

Bc. Margaréta Hernando
Comenius University in Bratislava
Faculty of Arts Department of Ethnology and Museology
Gondova 2
811 02 Bratislava
Slovakia
e-mail: margareta.hernando@gmail.com

Studia Museologica Slovaca, 2021,5:15-29

University Collecting

The history of university collections dates back to the origin of the academic institutions themselves. University collecting has been formed and developed over time, along with scientific disciplines and interest in specific areas. The collections served to improve teaching and research. They often contain unique material that is not represented in regular museums. They reflect the history, heritage and status of the university. Many of today's universities have built university museums in which they preserve their cultural heritage for future generations.

Keywords: museology, university museums, university collections

Úvod

Vytváranie univerzitných, respektíve školských zbierok sa formovalo už od vzniku akademických a iných vzdelávacích inštitúcií po stáročia. Jednotlivé zbierkové predmety, artefakty, vzorky, nástroje či prístroje sa zbierali pre vzdelávacie účely ako didaktické pomôcky, ktoré poskytovali lepšie metódy výučby na získanie a vytváranie potrebných vedomostí. Slúžili konkrétnym odborom či disciplínam pri výskume ako vedecké doklady napríklad v prírodných vedách, archeológii či histórii. Budovali sa tak vzácne kultúrnohistorické a prírodovedné zbierky.¹ Mnohé univerzitné zbierky formujú kultúrne dedičstvo univerzít dodnes. Univerzity sú jednou z najstarších a najunikátnejších zbierkotvorných inštitúcií.

Mnoho pôvodných univerzitných zbierok dnes tvorí časť rôznych múzeí. Podľa Etického kódexu Medzinárodnej rady múzeí (ICOM) je múzeum „stála a nezisková inštitúcia v službe spoločnosti a jej rozvoja, prístupná verejnosti, ktorej cieľom je nadobúdať, konzervovať, skúmať, komunikovať a vystavovať hmotné a nehmotné dedičstvo ľudstva a jeho prostredia za účelom štúdia, vzdelávania a osobného potešenia.“² Na rozdiel od bežných múzeí boli univerzitné múzeá a zbierky vytvorené tak, aby plnili funkcie niektorej zo súčastí univerzity: výučba, výskum a šírenie poznania. Univerzitné múzeá sú definované ako inštitúcie, ktoré závisia alebo sú spojené s univerzitami alebo inštitúciami vysokoškolského vzdelávania. Zaoberajú sa ochranou a uchovávaním kultúrneho, historického,

¹ MRUŠKOVIČ, Štefan – DARULOVÁ, Jolana – KOLLÁR, Štefan. *Múzejníctvo, muzeológia a kultúrne dedičstvo*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Fakulta humanitných vied, 2005, s. 13.

² Etický kódex Medzinárodnej rady múzeí [online]. Bratislava: Slovenský komitét Medzinárodnej rady múzeí (SK ICOM), 2009 [cit. 2020-11-20]. Dostupné na: http://icom-slovakia.mini.icom.museum/wp-content/uploads/sites/45/2020/09/ICOM_kodex.pdf

prírodného a vedeckého dedičstva ako základných zdrojov určených na výskum a vzdelávanie, za ktoré zodpovedajú.

História univerzitného zberateľstva

Univerzitné zbierky začali podľa Marcela Lalkoviča vznikajúť v kabinetoch univerzitných vzdelancov. Považuje ich za vedecké pracoviská svojej doby, v ktorých prebiehal proces klasifikácie zbierok, ich systematizácia a vyčleňovanie vedných odborov. Existenciu kabinetov spája s rozvojom vedy, vzdelávania a kultúry.³ V súvislosti s požiadavkami didaktiky a pedagogiky uvádza Lalkovič pojem „múzeum ako školský kabinet“. Išlo o klasické múzeá, ktoré sa mali akoby pretransformovať na rozšírené školské kabinety nápomocné školskej výučbe formou názorného vyučovania. Výklad poskytoval zamestnanec múzea – lektor. Učiteľ bol pasívny. Lalkovič vo svojej typológii ďalej uvádza pojem „múzeum ako klub alebo múzeum ako salón či ako škola“. Tento typ múzeí je chápaný vo svojej funkcii ako klub. Pôvodne sa takéto múzeá venovali zachraňovaniu a uchovávaniu dokladov ducha predkov, pionierov boja za slobodu a nezávislosť.⁴ Univerzitné/školské múzeá považuje Lalkovič za poloverejné múzeá, pretože tvorili zariadenie školy a nie je známe do akej miery ich mohla navštevovať širšia verejnosť.⁵

Z historického hľadiska sa podľa Marty C. Lourenço⁶ dá hovoriť o piatich kategóriách zbierok, ktoré formovali rozmanitosť a komplexnosť súčasných univerzitných zbierok a univerzitných múzeí. Delí ich na a) učebné zbierky, b) kabinetné zbierky či výukové múzeá,⁷ c) študijné zbierky, d) výskumné zbierky a e) univerzitné múzeá.⁸

Učebné zbierky považuje za najstarší typ. Podstata stredovekej výučby nestimulovala tvorbu zbierok. Priame pozorovanie, experimentovanie, výskum a vedecký pokrok neboli pre toto obdobie charakteristické. Typická výučba spočívala v čítaní textov s následnou ústnou rozpravou, a preto bola potreba vytvárania zbierok malá. Počas stredoveku sa vo vyučovaní používali matematické, mechanické, optické a astronomické prístroje v aritmetike, geometrii a astronómii na praktické účely ako napríklad prvé modely astrolábov či slnečné hodiny. Pri výučbe medicíny sa využívali skôr praktické demonštrácie a lekárske záhrady (*hortus medicus*). Učebné pomôcky – predmety sa na stredovekých univerzitách pravdepodobne používali opakovane, jednotlivo alebo v skupinách. Postupne sa začali vytvárať prvé zbierky, ktoré obsahovali modely, makety, odliatky, reprodukcie, ale aj skutočné exempláre a nástroje, ktoré sa používali na demonštráciu a vysvetlenie. Takéto učebné pomôcky sa dodnes využívajú pri výučbe na školách a univerzitách.⁹

Kabinetné zbierky či „výukové múzeá“ sa rozvinuli počas renesancie. Rozvoj zberateľstva v tomto období podnietili námorské cesty, nové objavy a vynálezy ako hodiny či kníhtlač. Vznikali komory umenia a kuriozít, ktoré mali poskytovať prehľad poznania daného obdobia ako

„*theatrum mundi*“ (divadlo sveta).¹⁰ Mnoho takýchto súkromných komôr považovali univerzitní učitelia a vzdelanci za dôležité, a preto ich pravidelne navštevovali a zbierkové predmety v nich študovali. Prvé cieľavedome budované univerzitné zbierky nepochybne súviseli s vyučovaním medicíny, botanicou záhradou (*hortus medicus* alebo *hortus simplicium*) a anatomickým divadlom (*theatrum anatomicum*). Vďaka botanickým záhradám a „anatomickým divadlám“ vzniklo niekoľko druhov zbierok a s nimi spojený aj vývoj konzervačných technológií. Vypestované rastliny z botanických záhrad sa väčšinou spracovávali pre lekárske účely, a tak sa zo sušených rastlín zrodili herbáre a prvé farmaceutické zbierky (*materia medica*). V učebných zbierkach bolo zastúpené aj veľké množstvo minerálov a fosílií. Prvé záznamy o voskových modeloch sa objavujú už v 16. storočí a sú zobrazované spolu s osteologickým materiálom v anatomických divadlách. Zbierky si vyžadovali špeciálne umiestnenie, aby k nim mali ľahký prístup ako vyučujúci, tak aj študenti. Preto sa pravdepodobne zbierky na univerzitách po prvý raz prezentovali, resp. vystavovali v blízkosti botanických záhrad a anatomických divadiel.¹¹

O kabinetných zbierkach 16. a 17. storočia nemôžeme hovoriť, ako o múzeách v modernom ponímaní v zmysle definície ICOM-u, no prezentácie učebných zbierok sa stali známymi ako „výukové múzeá“. Výraz „múzeum“ má v tejto súvislosti opodstatnenie, pretože vystavené zbierky boli dlhodobo alebo príležitostne navštevované i širšou verejnosťou. „Výukové múzeá“ boli jasnými predchodcami univerzitných múzeí, akým bolo napríklad Ashmolean museum v Oxforde (1693). Prvý záznam o „výukovom múzeu“ pochádza z roku 1590 pri Botanickej záhrade v Pise. Podobné bolo vybudované v Leidene v roku 1600. Zrejme z praktických dôvodov sa kabinetné zbierky a výukové múzeá rozšírili na ďalšie oblasti, ako napríklad o umenie. Akadémie výtvarného umenia vystavovali originály, reprodukcie, makety, modely a sadrové odliatky. Sadrové odliatky sa stali predmetom štúdia sochárstva i architektúry. Umelecké diela slúžili študentom výtvarných umení, dejín umenia, archeológie a histórie k spoznávaniu rôznych kultúr. Učili sa priamym pozorovaním diel slávnych umelcov. „Výukové múzeá“ sa vytvárali aj v blízkosti chemických laboratórií, astronomických observatórií a fyzikálnych kabinetov. Mnohé z nich stanovili pravidelné otváracie hodiny a uľahčovali prístup verejnosti, čím sa stávali múzeami v súčasnom slova zmysle. Väčšina týchto múzeí si zachovala didaktický charakter, z toho dôvodu priťahovali iba špecializované publikum. Neskôr boli „výukové múzeá“ včlenené do univerzitných múzeí. Výukové múzeum možno pokladať za predchodcu univerzitného múzea.¹²

Študijné zbierky sa rozvíjali v Európe v 16. až 18. storočí hlavne v učeních spoločnostiach, vzdelávacích inštitúciách, u obchodníkov, šľachty a dobre situovaných mešťanov. Univerzitné študijné zbierky budovali profesori na základe ich vlastných osobných a profesných záujmov. Profesori používali zbierky na štúdium a výučbu. Podľa Lourençovej predstavujú študijné zbierky prvý pokus o štúdium a dokumentovanie objektov organizovaným spôsobom prostredníctvom priameho pozorovania a experimentovania. Na rozdiel od kabinetov, v ktorých sa realita symbolicky rekonštruovala, študijná zbierka sa považovala za nástroj skúmania, dokumentácie a porozumenia sveta. Zbierky sa skúmali, triedili, organizovali a klasifikovali. Väčšina týchto zbierok sa stala základom dnešných múzeí.

Zo študijných zbierok sa postupne vyvinuli výskumné zbierky. Rozdiel medzi študijnými a výskumnými zbierkami je často ťažké určiť. Výskumné zbierky sa vyvíjali iba v disciplínach,

³ LALKOVIČ, Marcel. *Typológia múzeí*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2005, s. 17, 91.

⁴ Tamže, s. 67-68. Za prvé takéto múzeum sa považuje Athaeneum v USA, ktoré vzniklo roku 1844.

⁵ Tamže, s. 92

⁶ Marta C. Lourenço pracuje v Národnom prírodovednom a vedeckom múzeu Lisabonskej univerzity, venuje sa významu univerzitných zbierok v Európe a od roku 2006 je predsedníčkou UMAC, výboru ICOM pre univerzitné múzeá a zbierky.

⁷ V anglickom jazyku „teaching museum“ označuje miesto, v ktorom boli učebné zbierky vystavené; nemalo štruktúru, ani zamestnancov, teda žiadnu inštitucionálnu formu; môže byť aj chápané ako rozšírená učebňa.

⁸ LOURENÇO, Marta. Contributions to the history of university museums and collections in Europe. In: *Museologia an international journal of museology*. Vol. 3, n.º 1-2 (2003), s. 17-26.

⁹ Tamže, s. 18-20.

¹⁰ WAIDACHER, Friedrich. *Priručka všeobecnej muzeológie*. Bratislava : Slovenské národné múzeum, 1999, s. 57.

¹¹ LOURENÇO, Marta. Contributions to the history..., s. 21.

¹² Tamže, s. 21.

v ktorých bolo potrebné dosiahnuť nové poznatky a zdieľať interakciu medzi budovaním teórie a získavaním dôkazov. Výskumným zbierkam sa darilo v oblasti zoológie, paleontológie, botaniky, mineralógie, geológie, archeológie, antropológie, etnografie a medicíny. Nepochybne neustále využívanie zbierok viedlo k vypracovaniu mnohých klasifikácií a teórií, ako príklady uvádzame:

- Linného¹³ klasifikáciu pre botaniku a zoológiu triedenia druhov s hierarchickým usporiadaním (druh, rod, čeľaď, rad, trieda, kmeň)
- Buffonove¹⁴ zoogeografické poznatky,
- Lamarckovu¹⁵ prvú evolučnú teóriu,
- Thomsenovo¹⁶ rozdelenie pravekých dejín v archeológii do troch období (doby kamennej, bronzovej a železnej)
- Worsaaeove¹⁷ rozdelenie doby kamennej na paleolit, mezolit a neolit
- poznatky Darwina¹⁸ a Lyella¹⁹ v oblasti biológie a geológie, ktoré prišli s novým pohľadom na ľudský pôvod.

V tomto období začali vznikať aj antropologické zbierky. Získané predmety výskumných zbierok mali dôležitú dokumentárnu hodnotu, pretože na ich základe bolo možné odpovedať na konkrétne otázky. Väčšina týchto zbierok sa tiež stala základom mnohých múzeí.²⁰

Z historického hľadiska tvoria univerzitné múzeá samostatnú skupinu. História univerzitných múzeí ako inštitúcií sa začala vznikom Ashmolean múzea v Oxforde v roku 1683. Ashmolean múzeum bolo prvé inštitucionalizované múzeum, tak ako ho poznáme dnes. Hlavným rozdielom medzi predchádzajúcimi kategóriami a univerzitným múzeom je prezentácia zbierok širšiemu publiku mimo univerzitnej komunity. Ďalším rozdielom je inštitucionálny charakter. Univerzitné múzeum má určitú organizačnú štruktúru a špecializovaných zamestnancov. Slúžilo na podporu výučby, malo aktívnu úlohu pri vysvetľovaní, opise a uchovávaní. Cieľom múzea bola výučba, výskum a vystavovanie pod jednou strechou a jednoduchá dostupnosť pre používateľov (študentov, profesorov, verejnosť). Študenti i široká verejnosť boli vyzývaní, aby sa zúčastňovali prednášok, prezentácií, navštevovali výstavné priestory a využívali knižnicu. Ashmoleanovský model napodobňovali univerzity po celom svete.²¹

Súčasnú univerzitné zberateľstvo

V mnohých krajinách sú univerzitné múzeá zriadené a spravované vysokoškolskými inštitúciami respektíve ich súčasťami (fakulty, špecializované oddelenia, ústavy...). Plnia predovšetkým úlohu prepájania akademickej sféry s verejnosťou za účelom prezentácie histórie, pokroku

v danom odbore, výskume, výučbe a propagácii. Pomáhajú formovať kultúrne a hmotné dedičstvo univerzity, ku ktorej patria. V minulosti sa univerzitné múzeá zameriavali viac na výučbu a výskum. Pre akademikov tieto zbierky slúžili ako cenný zdroj výskumu. Pre študentov plnili múzeá funkciu na jednej strane ako miesto, na ktorom mohli tráviť voľný čas a na druhej strane miesto, na ktorom sa učili, rozvíjali vizuálnu gramotnosť, kritické myslenie a tvorivé schopnosti.

Dnes sa univerzitné múzeá sústreďujú viac na „naratívne“ zobrazenia historicky významných predmetov, poskytujú materiálne dôkazy o postupe výučby a získavaní vedomostí, ktoré majú pre univerzitu hodnotu z hľadiska inštitucionálneho dedičstva, ako aj didaktický a kultúrny význam pre širšiu verejnosť.²² Podľa Andrewa Simpsona univerzitné múzeá a zbierky zohrávajú dôležitú funkciu podpory svojej materskej inštitúcie. Spadajú tu tri kategórie podpory, a to podpora výučby, výskumu a angažovanosti inštitúcie (získavanie študentov, šírenie vedeckej kultúry, popularizácia vedy a budovanie prestíže). Rozvoj a komunikácia inštitucionálnej identity sa považuje za hlavnú úlohu angažovania sa univerzitných múzeí.²³ Podľa Jamesa Hamiltona sa dnešné univerzitné múzeá a galérie zameriavajú na prezentáciu štyroch typov zbierok, a to na pamätné, slávnostné, dekoratívne a didaktické.²⁴

Podľa Zenobie Kozakovej sa rola univerzitných múzeí v posledných desaťročiach zmenila v tom, že sa začali viac otvárať a vnímať kultúrne potreby verejnosti. Verejný vzdelávací dosah považujú mnohé univerzitné múzeá v súčasnosti za neoddeliteľnú súčasť svojho poslania, niektoré dokonca uplatňujú trhový prístup. Univerzitné múzeá majú potenciál poskytovať inovatívne služby, ktoré univerzite okamžite prospievajú z hľadiska inštitucionálneho povedomia a propagácie, ale tiež poskytujú širšiemu publiku akademické a experimentálne programy. V 21. storočí je hlavnou úlohou univerzitných múzeí zameranie na inštitucionálnu identitu. Mali by aktívne odrážať prítomnosť univerzity ako materskej inštitúcie.²⁵

Vysokoškolské prostredie so svojou rozmanitosťou intelektuálnych zdrojov je úrodnou pôdou pre aplikovanie a tvorbu metodík múzejných odborných činností. Trojica autorov Jane Thogersen, Gina Hammond a Andrew Simpson tvrdí, že množstvo univerzitných zbierok, ktoré sa nachádzajú na rôznych miestach univerzity (na katedrách, v ústavoch či odborných pracoviskách) sú spravované bez koordinácie a inštitucionálnej stratégie. Mnohé univerzity, najmä tie, ktoré nemajú univerzitné múzeá alebo špecializované múzejno-dokumentačné pracoviská strácajú doklady svojej minulosti i súčasnosti. Čelia problémom, ktoré sa týkajú koordinovanej zbierkotvornej činnosti, nezaujmu o uchovávanie svojho dedičstva, obmedzenému priestoru pre uchovávanie zbierok, počtu zamestnancov, rozpočtu, povedomia v rámci inštitúcie i verejnosti, ako aj prístupnosti zbierok a ich prezentácie.²⁶ Táto trojica autorov prezentuje päť okruhov poskytovania múzejných odborných činností využívaných bežnými múzeami, ktoré sa dajú aplikovať aj v malých univerzitných múzeách či múzejno-dokumentačných pracovis-

¹³ Carl von Linné (1707 – 1778) švédsky lekár, prírodovedec, zakladateľ botanickej a zoologickej systematickej nomenklatury taxonómie. Zaviedol pomenovanie rastlín a živočíchov dvoma menami – rodovým a druhovým.

¹⁴ Georges Louis Leclerc de Buffon (1707 – 1788) francúzsky matematik, prírodovedec, osvietený spisovateľ, autor rozsiahlej encyklopédie o prírode a riaditeľ parížskej botanickej záhrady.

¹⁵ Jean-Baptiste Pierre Antoine de Monet, Chevalier de Lamarck (1744 – 1829) francúzsky prírodovedec, profesor zoológie a zakladateľ vývojovej teórie, predchodca Charlesa Darwina.

¹⁶ Christian Jürgensen Thomsen (1788 – 1865) dánsky archeológ, numizmatik a riaditeľ Kráľovského múzea severských starožitností v Kodani.

¹⁷ Jens Jacob Asmussen Worsaae (1821 – 1885) dánsky archeológ, historik, politik a riaditeľ Dánskeho národného múzea. Zohral kľúčovú úlohu pri zakladaní vedeckej archeológie.

¹⁸ Charles Robert Darwin (1809 – 1882) britský prírodovedec, pôvodca teórie evolúcie prirodzeným výberom.

¹⁹ Sir Charles Lyell (1797 – 1875), anglický právnik a geológ, zakladateľ modernej geológie.

²⁰ LOURENÇO, Marta. Contributions to the history..., s. 23.

²¹ Tamže, s. 21-22.

²² KOZAK, Zenobia R. The Role of University Museums and Heritage in the 21st Century. In: *The Museum Review* [online]. Volume 1, 2016, No. 1. [cit. 2021-01-08]. Dostupné na internete: <https://static1.squarespace.com/static/578a4d33e4fcb586152bc72d/t/5b491db7562fa7469e7bac86/1531518393825/TMR_Vol1No1_Kozak.pdf>.

²³ SIMPSON, Andrew. Modelling Governance Structures for University Museums and Collections In: *A Handbook for Academic Museums: Beyond Exhibitions and Education*. Edinburgh: MuseumsEtc, 2012, s. 184-185.

²⁴ HAMILTON, James. The role of the university curator in the 1990s. In: *Museum Management and Curatorship*. Volume 14, 1995, Issue 1, s. 73.

²⁵ KOZAK, Zenobia R. The Role of University Museums...

²⁶ THOGERSEN, Jane – HAMMOND, Gina – SIMPSON, Andrew. Reframing the small university museum. In: *Cultural Cacophony: Museum Perspectives and Projects*. Sydney: Museums Galleries Australia, 2016, s. 194-207.

kách. Týchto päť okruhov či hlavných oblastí autori delia: a) nad rámec fyzického – projekcia informácií; b) informátor; c) opatrovateľ; d) mentor a e) spolupracovník.

Prvá oblasť poskytuje digitálnu platformu, ktorú môžu ostatné štyri rovnako využívať. Online priestor umožňuje zdieľanie informácií o zbierkach dvadsaťštyri hodín sedem dní v týždni a ponúka budovanie povedomia. Návštevník tak môže pomocou webovej stránky múzea/univerzity zistiť nielen informácie o posledných udalostiach, ale hlavne informácie o exponátoch, zbierkach, výstavách, prezentáciách, prednáškach či iných aktivitách. Výborným prostriedkom prezentácie zbierok je vytvorenie databázy, ktorá je verejná a umožňuje (nabáda) zvýšené využívanie zbierok výskumníkmi, akademickou i širokou verejnosťou. Databáza môže byť integrovaná do vzdelávacích programov na rôznych stupňoch štúdia od základnej školy až po postgraduálne študijné programy.

Druhá oblasť (informátor) nie je v súvislosti so zbierkami pre múzeá a ani univerzitné/školské vzdelávanie nič nové. Zbierkové predmety boli od začiatku vytvárania zbierok označované štítkami, či sprievodným textom. Ide o proces odovzdávania informácií. V dnešnej odbornej praxi je to hlavne múzejná pedagogika. Na univerzite môže ísť o vytváranie bannerových výstav, ktoré sú spojené s výukovými programami a seminármi, pri ktorých sa dajú využiť zbierkové predmety. Pridávaním interaktívnych prvkov sa môže vytvoriť ďalší rozmer pre zbierkové predmety. Zbierkový predmet tak nielenže informuje publikum, ale zároveň sa stáva podkladom pre lepší spôsob interakcie s publikom, ktoré sa stane súčasťou príbehu alebo sa podelí o históriu či vlastné skúsenosti.

Tretia oblasť (opatrovateľ) je aplikovateľnejšia vo väčšej miere z hľadiska poskytovania múzejných služieb staršej generácii. Napriek tomu môže predstavovať jedinečný spôsob, akým môže univerzitné prostredie poskytovať kvalitné služby v rámci komunitnej angažovanosti. Myslí sa tým vytváranie programov pre seniorov v spolupráci s pracovníkmi psychológie a kognitívnych vied a študentov na akademickej pôde. Programy môžu napríklad integrovať hudbu spolu so zbierkovými predmetmi sociálnej histórie ako formu reminiscenčnej terapie, ktorá môže zahŕňať výskum v oblasti psychológie, sociológie či kognitívnych vied. Vidia tu potenciál pridanej hodnoty v prostredí, ktoré zahŕňa široké spektrum vedných disciplín.

Štvrtá oblasť (mentor) je veľmi prospešná. Spravidla súvisí s poskytovaním stáží a pracovných príležitostí. V múzeách ide o zabezpečenie odbornej prípravy v rôznych oblastiach múzejných činností ako napríklad správa zbierok, či kurátorské vzdelávanie. Ide o prínos pre múzeá. Na akademickej pôde môže ísť o správu jednotlivých zbierok pokrývajúcu medziodborovú spoluprácu, napríklad kooperácia odborov informačných technológií, muzeológie, histórie a podobne.

Posledná oblasť (spolupracovník) môže podobne ako prvá oblasť spájať všetky spolu. V podstate ide predovšetkým o budovanie vzťahov a spolupráce na rôznych úrovniach a projektoch. Na akademickej pôde sa na rôznych katedrách či ústavoch fakúlt alebo univerzitných súčastí nachádzajú rozmanité typy zbierok. O mnohých zbierkach sa mimo miesta, na ktorých sa nachádzajú ani nevie. V takomto prípade je dôležitá fungujúca spolupráca pri evidencii, respektíve informovanosti o zbierkach v rámci univerzity. V tomto má múzeum oproti univerzite výhodu, pretože má dobre vypracovaný systém evidencie, katalogizácie a klasifikácie zbierkových predmetov. Takáto absencia akejkoľvek centrálnej evidencie zbierok sa prejaví pri jubilejných výstavách, počas ktorých sa len veľmi ťažko dajú nájsť vhodné exponáty na výstavy. Je to vhodná príležitosť pre integráciu informačných technológií a spoluprácu s akademickými pracovis-

kami či múzeami. Spolupráca prináša vytváranie kvalitných a zaujímavých výstav či prezentácií, pomáha zdieľať informácie o zbierkach, tvorí programy pre školy i širokú verejnosť.

Uchovávanie a správa akademického dedičstva

Akademické dedičstvo v sebe spája dva významy. Akademický súvisí s vedeckou inštitúciou, činnosťou jej pracovísk respektíve činnosťou vznikajúcou na jej pôde. Dedičstvo je niečo, čo zostalo alebo sa preberá po predchádzajúcich generáciách. Termín akademické dedičstvo charakterizuje tradície, identitu, hodnoty a históriu univerzity. Akademické dedičstvo spravujú špecializované pracoviská pôsobiace na jednotlivých univerzitách či vysokých školách. K uchovávaniu histórie v písomnej forme sa venujú archívy. O zachovávanie vecnej formy histórie sa starajú univerzitné múzeá či múzejno-dokumentačné oddelenia.

Akademické dedičstvo je dôležité spravovať, pretože treba chrániť a uchovávať písomnú i vecnú históriu univerzít. Žiaľ na niektorých univerzitách sa prijímajú rozhodnutia o predaji alebo zničení univerzitných zbierok, čím sa univerzity dobrovoľne vzdávajú svojho akademického dedičstva a vlastnej histórie. Neuvedomujú si potenciál svojich zbierok a ich prínos pre danú univerzitu. Negatívne pôsobí aj ľudský faktor zamestnancov, ktorí často nevnímajú význam univerzitných zbierok či konkrétnych predmetov pre dokumentáciu dejín univerzity. Zbierky alebo predmety sa stávajú zraniteľnými, pretože sa stratia či zničia. Je veľmi dôležité, aby každá univerzita mala svoje odborné pracovisko dohliadajúce na výber, získavanie a správu hmotných dokladov akademického dedičstva a prinášajúce kultúrno-spoločensko-historickú hodnotu mnohým záujmovým skupinám vo vnútri ako aj mimo univerzity.

Podľa Andrewa Simpsona si už mnohé univerzity začali uvedomovať hodnotu svojho akademického dedičstva – univerzitných zbierok. Na ich správu vytvorili celouniverzitné múzeá alebo múzejno-dokumentačné pracoviská. Je presvedčený, že hodnota univerzitných zbierok sa akumuluje priamo vo vzťahu k hlavnému poslaniu univerzity alebo jej činnosti. Navrhol štyri samostatné rámce akademickej múzejnej praxe, ktoré rozdelil na inštitucionálno-naratívny, interdisciplinárny, digitálny a participatívny. Všetky štyri sa môžu vzájomne kombinovať.²⁷

Inštitucionálno-naratívny rámec je najbežnejší. Povaha zbierok vypovedá, respektíve predstavuje inštitúciu. Forma prezentácie „rozpráva“ príbeh univerzity s niektorými osobitosťami a/alebo vlastnosťami danej inštitúcie. To platí aj pri prezentácii jednotlivých fakúlt či ďalších súčastí. Môže byť reprezentačná, charakteristická, zameraná na konkrétnu udalosť, objekt, osobnosť alebo zhodnocujúca aspekty širšej spoločnosti.

Interdisciplinárny rámec považuje univerzitné zbierkové predmety za unikátne prepojenie ich významov medzi pozorovateľom a pozorovaným. Poskytujú poznatky aj vzťahy medzi objektmi – zbierkovými predmetmi a sú využiteľné v rôznych disciplínach. Medziodborové uplatnenie zbierok vo vysokoškolskom vzdelávaní je na niektorých univerzitách nedostatočne rozvinuté aj napriek ich veľkému potenciálu. Naopak univerzity, ktoré kreatívne spravujú svoje zbierky, skúmajú nové spôsoby aplikácie štúdia zbierkových predmetov do disciplinárnych oblastí, v ktorých chýba objektová pedagogická tradícia. Pri prezentácii sa kombinuje napríklad veda a umenie s cieľom preskúmať otázky týkajúce sa súčasnej spoločnosti. Výstavy či expozície univerzity vychádzajú z interdisciplinárnych kontextov a vytvárajú priestor na dialóg. Univerzitné múzeum či múzejno-dokumentačné pracovisko, ktoré takto využíva svoje zbierky, sa tak stáva súčasťou poslania univerzity a poukazuje na svoj význam.

²⁷ SIMPSON, Andrew. Why Academic Museums Matter: Four Frameworks for Considering Their Value In: *University museums and collections Journal*, Vol. 11, 2019, No. 2, s. 196-201.

Digitálny rámec je v dnešnej dobe asi najvyužívanejší. Digitálne online prostredie poskytuje množstvo programov a platforiem, ktoré umožňujú univerzitám prezentovať svoje zbierky bez závislosti od konkrétneho miesta ich uloženia (depozitár či expozícia). Mnoho univerzít používa prostredníctvom vlastného webu 3D dáta pri výučbe. Táto forma umožňuje študentom získať zážitky z učenia ako v múzeu bez toho, aby navštívili múzeum. Rovnako aj vedcom umožňuje ľahký prístup k digitálnym objektom. Univerzity po celom svete čoraz viac zvažujú ako (nanovo) aktivovať svoje akademické zbierky prostredníctvom digitálneho prostredia.²⁸

Participačný rámec sa delí na dve kategórie. Prvá začleňuje zbierkové predmety do neuniverzitných múzeí. Druhá využíva participatívne stratégie v múzejnej praxi zapájaním návštevníkov/divákov do svojich projektov (v múzeách do programovania múzeí tak, aby vyhovovali ich publiku), napríklad prostredníctvom rozvoja výstav, kde študenti dostanú priestor na vykonávanie vlastnej iniciatívy, prevezmú zodpovednosť za svoje vlastné vzdelávanie a definujú vlastné osobné a kolektívne učebné ciele. To vedie k vzájomnému posilňovaniu pedagogiky. Vytvára bohaté a autentické študijné skúsenosti pre študentov a pedagógov. Takéto výstavy majú potenciál sprostredkovať nové perspektívy, ktoré tradičné inštitucionálne príbehy nemajú. Využívajú filozofiu zážitkového učenia formulovanú v štyroch cykloch abstraktnej konceptualizácie, aktívneho experimentovania, konkrétnych skúseností a reflexívneho pozorovania.

Peter Stanbury, bývalý predseda výboru ICOM pre Univerzitné múzeá a zbierky (UMAC), zdefinoval tri okruhy kedy, kde a ako začať budovať odborné pracovisko, ktoré bude chrániť históriu univerzity. Treba začať čo najskôr, lokálne, tam kde je záujem o budovanie, ochranu a záchranu predmetov tvoriacich históriu inštitúcie. Stanbury uvádza nasledujúce body, ktoré signalizujú nebezpečenstvo zániku univerzitných zbierok:

- osoba, ktorá zbierku vytvorila odíde do dôchodku a neurčí nástupcu, ktorý sa bude o zbierku naďalej starať a využívať;
- priestor, v ktorom je zbierka uložená, je neupravený, neprístupný;
- neboli uchované ani zhromaždené žiadne údaje o ich nadobudnutí, využití a správe;
- univerzita neposkytuje finančné prostriedky na údržbu svojich zbierok;
- nie sú k dispozícii zamestnanci, ktorí by spravovali a boli zodpovední za zbierky;
- nebolo ustanovené pracovisko, ktoré by riadilo a koordinovalo správu zbierok;
- nenadväzovali sa a ani sa neudržiavali prepojenia s inými inštitúciami a príslušnými organizáciami;
- význam zbierok nebol stanovený ani zaznamenaný na miestnej, národnej alebo medzinárodnej úrovni;
- neexistuje strategický plán univerzity o jej zbierkach;
- správa zbierok nebola zahrnutá do správy majetku univerzity;
- zbierky sa nevyužívajú dostatočne.²⁹

Podľa Stanburyho je dôležitým prvým krokom ako začať zhromažďovanie všetkých dostupných informácií o univerzitných zbierkach. Tieto informácie by mali zahŕňať:

- údaje o financovaní zbierok (akvizície, dary,...);
- opisy uloženia a správy o majetku;
- zoznamy ľudí zodpovedných za tvorbu a správu zbierok;

²⁸ SIMPSON, Andrew. Rethinking university museums: Material collections and the changing world of higher education. In *Museums Australia Magazine*. Vol. 22, 2014, No. 3, s. 18-22, ISSN 1038-1694.

²⁹ STANBURY, Peter. Managing the Visibility of University Museum Collections. In: VON KELLY, Melanie (ed.). *Managing University Museums: education and skill*. Paris : Organisation for Economic Co-operation and Development, 2001, s. 71-72.

- údaje o jednotlivých predmetoch zo zbierok univerzity, ktoré zamestnanci univerzity prezentovali na konferenciách alebo v publikáciách;
- štatistiky o využití zbierok na vyučovaní, prezentáciách (napr. dni otvorených dverí);
- stručný opis výstav, na ktorých boli vystavené.³⁰

Takéto informácie sú základom pre revitalizáciu akejkoľvek univerzitnej zbierky a vytvárajú jej referenčné hodnoty. Na druhej strane nevytvárajú platformu pre budovanie zbierkového fondu. Podstatným prvkom je aj ľudský faktor. Je veľmi dôležité, aby jednotliví zamestnanci zodpovední za správu rôznych univerzitných zbierok, či už na jednotlivých katedrách, ústavoch, fakultách či iných súčiastiach, o sebe v rámci inštitúcie vedeli, boli koordinovaní a poskytovali by sa im metodické usmernenia týkajúce sa správy konkrétnych univerzitných zbierok. Rovnako je dôležité, aby univerzita vyčlenila na podporu fungovania nielen finančné prostriedky, ale aj priestor a odborných pracovníkov v oblasti muzeológie, ktorí by mali celouniverzitné pôsobenie. Pravidelná organizovaná komunikácia medzi správcami zbierok (kustódmí) univerzity, respektíve zodpovednými pracovníkmi za univerzitné zbierky, je nevyhnutná nielen pre samotné zbierkové predmety univerzity, ale aj pre zamestnancov. Výhodou môže byť aj organizácia stretnutí a školení v rámci univerzity s odborníkmi pôsobiacimi v múzeách či na katedre muzeológie.

Na základe dlhoročnej praxe vypracoval Andrew Simpson (viceprezident UMAC) klasifikačný systém správy univerzitných múzeí a zbierok, ktorý vyjadruje vzťah univerzitného múzea alebo univerzitných zbierok k univerzite, na ktorej sa nachádzajú. Navrhol štyri hlavné kategórie štruktúry správy. Z toho tri z nich možno rozdeliť do ďalších deviatich podkategórií. Cieľom bola snaha zachytiť niektoré dôležité prvky, ktoré rozhodujú o procesoch týkajúcich sa správy univerzitných zbierok. Túto klasifikáciu je možné uplatniť tak na akademické múzeá, múzejno-dokumentačné oddelenia ako i na riadenie samostatných univerzitných zbierok. Hlavným rozdielom medzi nimi je poskytnutý centralizovaný alebo decentralizovaný výstavný priestor alebo priestor na uskladnenie zbierok. Každá kategória môže byť použitá ako vzor pre spôsob, akým univerzita pristupuje k otázkam správy múzejných zbierok. Na väčšine univerzít je aplikovaná kombinácia týchto kategórií. Je to spôsobené jednak rozmanitosťou hodnotových názorov o univerzitných zbierkach v rámci univerzity / akademickej obce a jednak rozhodovaním vedenia univerzity.³¹

Kategória 1. – neriadená správa (Ungoverned governance): V zásade ide o také univerzitné zbierky, ktoré vytvorili nadšení jednotlivci, či už na podporu výučby alebo výskumu. Neexistujú o nich žiadne doklady, nenachádzajú sa v žiadnej evidencii univerzitného majetku. Väčšina z nich sa radí medzi nespravované zbierky. Mnoho univerzít nemá vôbec žiadnu predstavu o počte, rozsahu a existencii takýchto zbierok v minulosti či súčasnosti. Túto kategóriu možno najlepšie charakterizovať ako „šedú zónu“ univerzitných zbierok, hoci obsahujú predmety veľkého významu. Žiaľ, veľa takýchto zbierok sa jednoducho zlikviduje, keď sa zistí, že sa už nepoužívajú. Ďalším negatívnym javom pri takýchto zbierkach je vnímanie niektorých akademických pracovníkov, že zbierky sú ich vlastníctvom a sú jednoducho z univerzity odstránené, keď odchádzajú do dôchodku.

Kategória 2. – neprepojená správa (Disjunct governance): Tieto univerzitné zbierky existujú v rámci najmenších celkov na univerzite, zvyčajne v rámci katedier. Úlohy a funkcie zodpovedajú od-

³⁰ Tamže, s. 72-73.

³¹ SIMPSON, Andrew. Modelling Governance Structures for University Museums and Collections. In: JANDL, Stefanie S. – GOLD, Mark S. (ed.) *A Handbook for Academic Museums: Beyond Exhibitions and Education*. Edinburgh: Museumsetc, 2012, s. 178-202.

bornému zameraniu katedry a môžu mať určeného pracovníka, ktorý zodpovedá za údržbu danej zbierky. Neexistuje žiadna administratívna ani finančná správa zo strany vedenia univerzity. Toto je asi najčastejšia forma na mnohých univerzitách a vysokých školách.

Kategória 2.1 – neprepojená a nespolupracujúca správa (Disjunct, non-collaborative governance): V tejto kategórii sú zbierky, ktoré vznikajú z iniciatívy zamestnancov nekoordinovane so zameraním len na potreby osoby alebo katedry, ktorá zbierku vytvorila. Neexistuje plánovanie ani systematická integrácia s akademickými smermi univerzity. Zbierky a ľudia, ktorí s nimi pracujú sú izolovaní, ich komunikácia je obmedzená a výhradne sa orientuje len na špecifické záujmy konkrétnych disciplín. Nespájajú sa s poslaním univerzity. Zbierky tejto kategórie majú nedostatočnú kvalitu vo vzťahu k odborným štandardom a môžu ich iba obmedzujúco zapájať v rámci učebných programov.

Kategória 2.2 – neprepojená ale spolupracujúca správa (Disjunct, collaborative governance): V tejto kategórii sú zbierky nachádzajúce sa na katedrách. Zamestnanci katedier si uvedomujú ciele plánovanie, zvýšenie profesionálnej úrovne ich zbierok a zdieľajú svoje skúsenosti prostredníctvom spolupráce a porovnávaní postupov spravovania či využívania svojich zbierok s inými univerzitnými pracoviskami spravujúcimi zbierky, univerzitnými múzeami alebo múzeami.

Kategória 2.2.1 – neprepojená ale subinštitucionálne spolupracujúca správa (Disjunct, sub-institutionally collaborative governance): Táto kategória má vlastnosti spomenutých kategórií (2., 2.1 a 2.2), ale spolupráca prebieha iba v rámci subinštitucionálnej štruktúry, ako je fakulta či odbor/katedra. Na fakultnej úrovni môžu byť katedrové/fakultné zbierky zaznamenané vo výročných správach a v strategickom pláne rozvoja fakulty, ale nie sú na ne vyčlenené žiadne finančné prostriedky.

Kategória 2.2.2 – neprepojená ale celoinštitucionálne spolupracujúca správa (Disjunct, institutionally collaborative governance): Túto kategóriu ilustrujú vyššie uvedené charakteristiky kategórie 2. a 2.2, ale spolupráca je na úrovni celej inštitúcie. Môže sa vyskytnúť určitá forma neformálnej podpory zo strany vedenia univerzity pre niektoré univerzitné zbierky, najmä vo forme rozvoja stratégie, čo sa však nevzťahuje na finančnú podporu. Môžu sa dokonca objaviť významné pokroky v profesionálnom spravovaní univerzitných zbierok.

Kategória 3. – prepojená správa (Converged governance): Túto kategóriu charakterizuje záväzok podpory zo strany vedenia univerzity, rozvoj plánovania, riadenia a integrácie múzejnej a zbierkotvornej politiky s inštitucionálnym strategickým plánovaním. Umožňuje štrukturovanú a koordinovanú prácu. Začleňuje odborných zamestnancov pre správu a využívanie zbierok. Univerzitné zbierky sa môžu zapájať a využívať aj v mnohých interdisciplinárnych projektoch.

Kategória 3.1 – administratívne prepojená správa (Administratively converged governance): Táto podkategória má zriadené centralizované múzejné pracovisko, ktoré spravuje univerzitné zbierky centrálné. Zo strany vedenia univerzity je zabezpečené financovanie a integrácia do poslania a cieľov inštitúcie. Na pôde univerzity neexistuje žiaden stabilný priestor určený na výstavy a expozície, kde by sa univerzitné zbierky vystavovali a boli prístupné aj verejnosti.

Kategória 3.1.1 – administratívne a subinštitucionálne prepojená správa (Administratively converged, sub-institutionally governance): Táto kategória má vyššie načrtnuté charakteristiky, ale administratívne funguje iba na subinštitucionálnej úrovni. Zahŕňa múzejné a zbierkotvorné pracovisko na fakulte a zameriava sa na potreby subinštitucionálneho zoskupenia. Ak v rámci inštitúcie vzniknú na viacerých fakultách takéto samostatné pracoviská, môžu rozdielne pracovať. Prípadne rozdiely sa môžu operatívne zosúladiť.

Kategória 3.1.2 – administratívne a celoinštitucionálne prepojená, správa (Administratively converged, institutionally governance): Táto kategória je takmer identická ako kategória 3. a), s tým rozdielom,

že sa vytvorí univerzitné múzejné centrum na inštitucionálnej úrovni, ktoré spravuje a pomáha samostatne oddeleným múzeám a univerzitným zbierkam z najrôznejších akademických disciplín.³²

Kategória 3.2 – fyzicky prepojené riadenie (Physically converged governance): Táto kategória má zriadený centralizovaný múzejný a zbierkový fond, zabezpečené finančné zdroje vedením univerzity, je začlenená do poslania a cieľov inštitúcie. Univerzita má vytvorené/vyčlenené samostatné priestory na prezentáciu univerzitných zbierok, ich ošetrovanie, administratívu a miesto na uskladnenie (depozitáre).

Kategória 3.2.1 – fyzicky a subinštitucionálne prepojená správa (Physically converged, sub-institutionally governance): Táto kategória je takmer identická s kategóriou 3. b), ale týka sa výlučne fakulty alebo inej univerzitnej súčasti.

Kategória 3.2.2 – fyzicky a celoinštitucionálne prepojená správa (Physically converged, institutionally governance): Táto kategória na rozdiel od predchádzajúcich spravuje univerzitné zbierky ako samostatne hospodáriaca súčasť univerzity. Má vlastný rozpočet, programové a administratívne služby s centralizovanou právomocou. Môže byť spojené s rozvojom iných kultúrnych zariadení na akademickom pôde (koncertná sieň, kino, divadlo, priestor na workshopy, atď.). Ak má byť takáto samostatne hospodáriaca súčasť zahrnutá do strategických plánov a poslania inštitúcie, je potrebné pre jej vznik zabezpečiť značné finančné zabezpečenie.³³

Kategória 4. – správa zabezpečená externým dodávateľom (Externally partnered governance): V tejto kategórii ide o uzavretie zmluvy medzi univerzitou/vysokou školou a externým partnerom alebo so skupinou externých partnerov (múzeami alebo poskytovateľmi múzejných služieb, t. j. múzejných zariadení), ktorí prevezmú zodpovednosť za správu univerzitných múzeí a zbierok inštitúcie. Takáto zmluva presne vymedzuje úlohy a zodpovednosti každej strany. Na jednej strane odbremenenie, no na druhej strane môže takéto fungovanie priniesť názorové odchýlky, ktoré budú mať zjavný dopad na využitie univerzitných zbierok. Preto je veľmi dôležité, aby v prípade takejto spolupráce bola dohoda, resp. zmluva dôkladná a veľmi podrobná s jasným vymedzením zodpovednosti.³⁴

Kategória 4.1 – správa čiastočne zabezpečená externým partnerom (Partially externally partnered governance): Táto kategória je charakterizovaná spoločnou zodpovednosťou za rôzne aspekty múzejných a zbierkových prác. Napríklad externý dodávateľ môže poskytnúť iba priestor pre zbierky mimo areálu univerzity alebo prevezme aj čiastočnú zodpovednosť za správu univerzitných zbierok alebo poskytne priestor a personálne zabezpečenie správy zbierok bez akvizície a prezentácie. Prevádzka výstavných priestorov, poskytovanie informačných programov a výskum zbierok môžu zostať úplne alebo čiastočne zodpovednosťou univerzity alebo vysokej školy.

Kategória 4.2 – správa plne zabezpečená externým partnerom (Fully externally partnered governance): Táto kategória je charakterizovaná uzavretím zmluvy medzi univerzitou a externým múzeom, ktoré zabezpečuje všetky múzejné činnosti od prevádzky výstavných priestorov, cez prípravu

³² Príkladom takéhoto riadenia je španielska Univerzita Complutense v Madride, ktorá spravuje 29 univerzitných múzeí a zbierok centralizovaným múzejným pracoviskom s názvom *Museos y Colecciones Complutenses*.

³³ Príkladom takéhoto múzea je Múzeum Navarrskej univerzity *Museo Universidad de Navarra* v Španielsku, ktoré v roku 2015 bolo vyhodnotené iberoamerickou nadáciou „Arteinformado“ ako jedno z desiatich najlepších španielskych kultúrnych inštitúcií.

³⁴ Takýto model bol možný iba čiastočne v Holandsku v roku 1995 z dôvodu zlúčenia ministerstva školstva a ministerstva kultúry. LOURENÇO, Marta C. *Between two worlds: the distinct nature and contemporary significance of university museums and collections in Europe. PhD dissertation* [online]. Paris: Conservatoire National des Arts et Métiers, 2005 [cit. 2020-12-28]. Dostupné na: <http://webpages.fc.ul.pt/~mclourenco/>

programov až po výskum zbierok. Univerzita poskytuje výstavný priestor a depozitáre pre svoje zbierky. Univerzita sa vzdala operatívnej kontroly, môže však stále vyžadovať strategické vstupy, najmä ak sú programy zapojenia komunity úzko spojené s akademickou inštitucionálnou identitou a inštitucionálnym dedičstvom.

Medzinárodné výbory a skupiny univerzitných zbierok a múzeí

O narastaní univerzitných múzeí vo svete ako kultúrnych centier trvalého charakteru svedčí fakt, že vznikli dve najdôležitejšie medzinárodné skupiny zaoberajúce sa akademickým dedičstvom. Ako prvá bola založená v roku 2000 európska sieť UNIVERSEUM, ktorá sa zaoberá akademickým dedičstvom ako celkom.³⁵ Ako druhý bol v roku 2001 zriadený Výbor pre univerzitné múzeá a zbierky – UMAC (*University Museums and Collections*) vytvorený Medzinárodnou radou múzeí (ICOM),³⁶ s celosvetovou pôsobnosťou.

Poslaním siete UNIVERSEUM je zdieľať vedomosti a skúsenosti medzi svojimi členmi, uskutočňovať spoločné projekty s cieľom lepšieho prístupu k zbierkam na všetkých úrovniach (študenti, akademickí pracovníci a široká verejnosť), vytvoriť adresár zbierok na členských fakultách a súčasťach univerzít obsahujúci informácie o rozsahu a povahe fondov, stimulovať povedomie verejnosti o zbierkach, podporovať vedecké výskumy a výučbu, využívanie elektronických médií, vytváranie „virtuálnych“ múzejných zdrojov na podporu prístupu k akademickému dedičstvu, organizovať konferencie a sympóziá.³⁷

Cieľom Výboru UMAC je:

- prispievať k rozvoju a implementácii programu ICOM,
- zastupovať záujmy univerzitných múzeí a zbierok,
- spolupracovať s národnými výbormi a regionálnymi organizáciami v rámci ICOM ako aj s ostatnými medzinárodnými výbormi,
- pomáhať pri zachovaní akademického, vedeckého, technologického a technického kultúrneho dedičstva,
- propagovať univerzitné múzeá a zbierky,
- poskytovať rady a pokyny pre vznikajúce, izolované alebo ohrozené zbierky,
- uľahčovať stimulovanie medzinárodnej a regionálnej spolupráce,
- vytvárať siete a partnerstvá,
- iniciovať výmenu informácií o zbierkach, výstavách, normách, postupoch,
- nabádať zamestnancov zodpovedných za univerzitné zbierky, aby sa zúčastňovali muzeologických školení,
- rozvíjať univerzitné múzeá a zbierky ako zdroje určené na výskum a vzdelávanie kultúrneho, historického, prírodného a vedeckého dedičstva.³⁸

UMAC člení svoju pôsobnosť v rámci jednotlivých kontinentov podľa inštitucionálnych

³⁵ *History* [online]. Strasbourg: UNIVERSEUM European Academic Heritage Network, © 2018 [cit. 2020-11-29]. Dostupné na: <https://www.universeum-network.eu/about-universeum/>

³⁶ STANBURY, Peter. La colaboración activa de los museos universitarios. In *UMAC- ICOM, Cuadernos de Estudios 11*, s. 3 [online]. Lisboa: UMAC, © 2017 [cit. 2020-11-29]. Dostupné na: http://umac.icom.museum/wp-content/uploads/2017/05/11_ICOM-UMAC.pdf

³⁷ The Programme. In: *The Declaration Of Halle, 16 April 2000* [online]. Strasbourg: UNIVERSEUM European Academic Heritage Network, © 2018 [cit. 2020-11-29]. Dostupné na: <https://www.universeum-network.eu/the-declaration-of-halle/>

³⁸ *UMAC Constitution* [online]. Lisboa: UMAC, © 2017 [cit. 2020-11-29]. Dostupné na: http://umac.icom.museum/wp-content/uploads/2017/05/UMAC_Constitution_2001.pdf

typov, druhov zbierok a výskumných oblastí, ktoré delí do kategórií.³⁹ Na Slovensku sú členmi UMAC Arborétum Borová Hora Technickej Univerzity vo Zvolene, botanické záhrady Univerzity Komenského v Bratislave a Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach.

Vo svete sú zriadené v jednotlivých krajinách národné výbory a skupiny, zaoberajúce sa univerzitnými múzeami a zbierkami. Napríklad vo Veľkej Británii existuje asi 100 univerzitných múzeí, ktoré sú sprístupnené verejnosti, a ďalších viac ako 300, ktoré sú využívané hlavne na akademický výskum a výučbu. Sú zastúpené UMG (*University Museums Group*) a UMIS (*University Museums in Scotland*).⁴⁰ V USA zastáva významnú pozíciu AAG (*American Alliance of Museums*), ktorá má dôsledne prepracovanú organizovanú sieť a svojim členom poskytuje usmernenia, rady či metodiku v rôznych oblastiach ako je výskum a hodnotenie návštevnosti, evidencia a správa zbierok, kurátorská prax, výskum zbierok, starostlivosť o zbierky, výstavná činnosť a dizajn výstav, rozvoj a získavanie finančných prostriedkov, vedenie, riadenie, správa, financie a ľudské zdroje, vzťahy s verejnosťou a marketing, vzdelávacie programy, environmentálne udržateľné postupy v múzeách, konzultácie nezávislých odborníkov v múzeách, práca s domorodým a latinskoamerickým obyvateľstvom, využitie médií a technológií pre plnenie verejnej misie múzea, odborná príprava, školenie a rozvoj zamestnancov múzeí a otázky bezpečnosti (požiar, zdravie a iné).⁴¹

Záver

Univerzitné zberateľstvo má dlhoročnú tradíciu, ktorá sa formovala spolu s výučbou a výskumom vedných odborov na univerzitách po celom svete. Rozmanitosť univerzitných zbierok sa odvíja od organizačnej štruktúry a povahy univerzít. V tomto príspevku sme sa snažili priblížiť nielen históriu zberateľstva, ale aj prístup spravovania zbierok a ich využitie. Poukazujeme na rozmanitosť spôsobov riadenia univerzitných zbierok, ktoré bývajú spravované katedrami, fakultami alebo univerzitnými múzeami či externými partnermi.

Vo svete si univerzity v rámci svojej prestíže budujú univerzitné múzeá alebo múzejné centrá, ktoré tvoria ich neoddeliteľnú súčasť. Univerzitné múzeá prispievajú nielen vlastnou iniciatívou, ale aj v spolupráci s katedrami či inými pracoviskami univerzity k podpore vedeckých, pedagogických alebo kultúrnych programov. Mnohé univerzitné múzeá sa stali centrom verejného záujmu s interdisciplinárnym, výskumným, vzdelávacím a sociálnym charakterom. Vytvárajú tak priestor nielen pre stretávanie sa študentov a pedagógov.

Nie každá univerzita či vysoká škola má vlastné múzejné pracovisko, ktoré dohliada na uchovávanie, evidovanie, ochraňovanie a prezentovanie svojich zbierok. Obzvlášť v našich končinách je potrebné sa tejto téme dôkladne venovať. Na Slovensku nie je na žiadnej univerzite (resp. vysokej škole) zriadené celouniverzitné odborné pracovisko, ktoré by sa sústavne a cielene venovalo zbierkam a múzejnej dokumentácii. Jedinou výnimkou je Mineralogické múzeum Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, ktoré sa špecializuje výlučne na mineralógiu a dokumentáciu technického rozvoja mineralogických vied na Slovensku

³⁹ Institutional Types. In *Worldwide Database of University Museums and Collections* [online]. Lisboa: UMAC, © 2017 [cit. 2020-11-29]. Dostupné na: <http://university-museums-and-collections.net/institutional-types>

⁴⁰ *About* [online]. Cambridge: UMG and the Authors, © 2013 [cit. 2020-11-29]. Dostupné na: <http://universitymusemsgroup.org/about/>

⁴¹ Professional Networks. In *About* [online]. Arlington: American Alliance of Museums, © 2020 [cit. 2020-11-29]. Dostupné na: <https://www.aam-us.org/programs/about-aam/professional-networks/#>

prostredníctvom historických prístrojov, predmetov a pomôcok.⁴² Mnohé univerzity a vysoké školy sa svojich zbierok vzdávajú v prospech Múzea školstva a pedagogiky. Na jednej strane je to pozitívny krok uchovania aspoň častí zbierok. No na druhej strane ide o dobrovoľné vzdanie sa svojho akademického dedičstva v prospech inej inštitúcie. Sme toho názoru, že je najvyšší čas sa tejto problematike venovať aj na Slovenku z muzeologického hľadiska.

Zoznam prameňov a literatúry

- BOYLAN, Patrick J. Universities and Museums: Past, Present and Future. In: *Museum Management and Curatorship*, Volume 18, 1999, Number 1, s. 43–56, ISSN 0260-4779.
- HAMILTON, James. The role of the university curator in the 1990s. In: *Museum Management and Curatorship*. Volume 14, 1995, Issue 1, s. 73.
- HERNANDO, Margaréta. Múzejno-dokumentačná činnosť Univerzity Komenského v Bratislave. In: *Studia Museologica Slovaca 2*. Bratislava: Muzeológia a kultúrne dedičstvo, 2018, s. 34-41. ISBN 978-80-89881-12-3.
- KOZAK, Zenobia R. The Role of University Museums and Heritage in the 21st Century. In *The Museum Review* [online]. Volume 1, 2016, Number 1. ISSN 2574-0296. [cit. 2021-01-08]. Dostupné na internete: <https://static1.squarespace.com/static/578a4d33e4fcb586152bc72d/t/5b491db7562fa7469e7bac86/1531518393825/TMR_Vol1No1_Kozak.pdf>.
- LALKOVIČ, Marcel. *Typológia múzeí*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2005, s. 17, 91. ISBN 80-8083-175-0.
- LOURENÇO, Marta C. *Between two worlds: the distinct nature and contemporary significance of university museums and collections in Europe. PhD dissertation* [online]. Paris: Conservatoire National des Arts et Métiers, 2005 [cit. 2020-12-28]. Dostupné na: <http://webpages.fc.ul.pt/~mclourenco/>
- LOURENÇO, Marta. Contributions to the history of university museums and collections in Europe. In: *Museologia an international journal of museology*. Volume 3, 2003, Number 1-2, s. 17-26. ISSN 0874-8055.
- MRUŠKOVIČ, Štefan – DARULOVÁ, Jolana – KOLLÁR, Štefan. *Múzejníctvo, muzeológia a kultúrne dedičstvo*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta humanitných vied, 2005. ISBN 80-8083-160-2.
- SIMPSON, Andrew. Modelling Governance Structures for University Museums and Collections. In: JANDL, Stefanie S. – GOLD, Mark S. (ed.) *A Handbook for Academic Museums: Beyond Exhibitions and Education*. Edinburgh: Museumsetc, 2012, s. 178-202, ISBN 978-1-907697-56-2.
- SIMPSON, Andrew. Rethinking university museums: Material collections and the changing world of higher education. In: *Museums Australia Magazine*. Volume 22, 2014, Number 3, s. 18-22, ISSN 1038-1694.
- SIMPSON, Andrew. Why Academic Museums Matter: Four Frameworks for Considering Their Value In: *University museums and collections Journal*. Volume 11, 2019, Number 2, s. 196-201, ISSN 2071-7229.

⁴² HERNANDO, Margaréta. Múzejno-dokumentačná činnosť Univerzity Komenského v Bratislave. In: *Studia Museologica Slovaca 2*. Bratislava : Muzeológia a kultúrne dedičstvo, 2018, s. 34-41.

- STANBURY, Peter. La colaboración activa de los museos universitarios. In: *UMAC- ICOM, Cuadernos de Estudios 11*, s. 3 [online]. Lisboa: UMAC, © 2017 [cit. 2020-11-29]. Dostupné na: http://umac.icom.museum/wp-content/uploads/2017/05/11_ICOM-UMAC.pdf
- STANBURY, Peter. Managing the Visibility of University Museum Collections. In: VON KELLY, Melanie (ed.). *Managing University Museums: education and skill*. Paris : Organisation for Economic Co-operation and Development, 2001, s. 71-72, ISBN 92-64-19524-6.
- THOGERSEN, Jane – HAMMOND, Gina – SIMPSON, Andrew. Reframing the small university museum. In: *A Cultural Cacophony: Museum Perspectives and Projects*. Sydney: Museums Galleries Australia, 2016, s. 194-207, ISBN 978-1-74138-449-9.
- WAIDACHER, Friedrich. *Príručka všeobecnej muzeológie*. Bratislava : Slovenské národné múzeum, 1999, s. 57, ISBN 80-8060-015-5.

Internetové pramene

- About [online]. Cambridge: UMG and the Authors, © 2013 [cit. 2020-11-29]. Dostupné na: <http://universitymuseums.org/about/>
- Etický kódex Medzinárodnej rady múzeí [online]. Bratislava: Slovenský komitét Medzinárodnej rady múzeí (SK ICOM), 2009 [cit. 2020-11-20]. Dostupné na: http://icom-slovakia.mini.icom.museum/wp-content/uploads/sites/45/2020/09/ICOM_kodex.pdf
- Explore the extraordinary world of university museums and collections! In: *Worldwide Database of University Museums and Collections* [online]. Lisboa: UMAC, © 2017 [cit. 2020-11-29]. Dostupné na: <http://umac.icom.museum/about-umac/what-is-umac/>
- History [online]. Strasbourg: UNIVERSEUM European Academic Heritage Network, © 2018 [cit. 2020-11-29]. Dostupné na: <https://www.universeum-network.eu/about-universeum/>
- Institutional Types. In: *Worldwide Database of University Museums and Collections* [online]. Lisboa: UMAC, © 2017 [cit. 2020-11-29]. Dostupné na: <http://university-museums-and-collections.net/institutional-types>
- Professional Networks. In: *About* [online]. Arlington: American Alliance of Museums, © 2020 [cit. 2020-11-29]. Dostupné na: <https://www.aam-us.org/programs/about-aam/professional-networks/#>
- The Programme. In: *The Declaration Of Halle, 16 April 2000* [online]. Strasbourg: UNIVERSEUM European Academic Heritage Network, © 2018 [cit. 2020-11-29]. Dostupné na: <https://www.universeum-network.eu/the-declaration-of-halle/>
- UMAC Constitution [online]. Lisboa: UMAC, © 2017 [cit. 2020-11-29]. Dostupné na: http://umac.icom.museum/wp-content/uploads/2017/05/UMAC_Constitution_2001.pdf

Školské múzeá v medzinárodnom kontexte

Martina Kočí

Mgr. Martina Kočí
Museum of education and pedagogy
Charkovská 1
841 07 Bratislava
Slovakia
e-mail: martina.koci@cvtisr.sk

Studia Museologica Slovaca, 2021, 5:31-37

School museums in an international context

School museums are a specific type of museum and can be found all over the world. Although the subject of their specialization is the same, there are considerable differences between individual school museums. The article describes the history of school museums, specifies the differences between them and briefly mentions their international cooperation.

Keywords: school museum, school history, collections, school class, international cooperation

Školské múzeá sú špecializované múzeá jedinečného charakteru. Predmetom ich pozornosti je fenomén školy, ktorá má vo svojej podstate všeobecný charakter. Neviaže sa na určitý región, špecifické podmienky či zvláštnosti. Je to inštitúcia, ktorú vo vyspelých krajinách nájdete takmer v každom meste či obci a takmer každý človek s ňou má osobnú skúsenosť. Zároveň je významným spoločensko-kultúrnym javom, podieľajúcim sa veľkou mierou na kvalite a pokroku danej spoločnosti. Aj preto je prirodzené, že sa tento fenomén stal predmetom muzealizácie. Školské múzeá sú rozšírené po celom svete. Hoci predmet ich špecializácie je rovnaký, existujú medzi nimi značné rozdiely. Príspevok má za cieľ priblížiť históriu vzniku školských múzeí, špecifikovať rozdiely medzi nimi a stručne sa dotknúť ich medzinárodnej spolupráce.

Prvé školské múzeá začali vznikať v polovici 19. storočia. Motívom pre ich vznik však nebola dokumentácia minulosti, nespĺňali definíciu múzea, ako ho chápeme dnes. Boli orientované na budúcnosť. Ich úlohou bolo najmä propagovanie dobových trendov a inovácií vo vzdelávaní a snaha o ich zavedenie do škôl. Ich úlohy a poslanie výstižne zhrnul Eckhardt Fuchs:

- boli výstavami moderných a inovátnych vzdelávacích materiálov a tiež reklamou, dnes by sme povedali „showroomom“ pre ich komerčných výrobcov;
- poskytovali učiteľom i rodičom informácie o pedagogických otázkach;
- pôsobili ako pedagogické inštitúcie pre učiteľov prvého a druhého stupňa, poskytovali im ďalšie vzdelávanie;
- boli miestom zbierania materiálov týkajúcich sa školskej histórie;
- slúžili ako knižnice pre vzdelávacie materiály a pedagogickú literatúru.¹

Štúdiom školských múzeí sa v roku 1906 zaoberal Max Hübner.² Z jeho výskumu vyplynulo,

¹ FUCHS, Eckhardt. All the World into the School: Worlds Fairs and the emergence of the school museum in the nineteenth century. In: *Modelling the Future: exhibitions and the materiality of education*. ed. Lawn, Martin. Cambridge, 2009, s. 65.

² HÜBNER, Max. Die Ausländische Schulmuseen, Breslau: Ferdinand Hirt, 1906.

že najstarším školským múzeom na svete je múzeum v Toronte, založené v roku 1855. V Európe priradil Hübner prvenstvo múzeu v Londýne (Južný Kensington), založenom o dva roky neskôr. Toto bolo však súčasťou všeobecného múzea Južného Kensingtonu, ktoré vzniklo ako reakcia na svetovú výstavu v Londýne v roku 1851.³ Prvým samostatným školským múzeom bolo Pedagogické múzeum vojenských vzdelávacích inštitúcií, založené v roku 1864 v Petrohrade. Jeho hlavnou úlohou bolo zhromažďovať a systematizovať učebné pomôcky. Spočiatku ich skupovalo zo zahraničia, najmä z Nemecka, Anglicka, Francúzska a Talianska, neskôr začalo vyvíjať vlastné učebné pomôcky, ktoré mali slúžiť vojenským vzdelávacím inštitúciám. Múzeum tiež organizovalo pedagogické výstavy či kurzy odbornej prípravy učiteľov.⁴

V 19. storočí bol vznik školských múzeí často iniciovaný z najvyšších vládnych kruhov. Súviselo to s nacionalizmom a budovaním silných národných štátov,⁵ čo sa často spájalo aj s reformou vzdelávania. Tak vzniklo napr. pedagogické múzeum v Paríži, ktoré v roku 1879 založil francúzsky minister verejného vzdelávania Jules Ferry. Učiteľom malo poskytnúť obraz prebiehajúcej reformy vzdelávania.⁶ Aj Múzeum vzdelávania a školstva v Ríme založil v roku 1874 vtedajší taliansky minister verejného školstva Rugger Bonghi. Bonghi inšpirovaný Všeobecnou národnou výstavou vo Viedni, ktorej sa zúčastnil v roku 1873, vypracoval projekt stálej výstavy zameranej na podporu verejného vzdelávania, identifikáciu prostriedkov na jeho zlepšenie a ponuku materiálov vhodných na porovnanie so vzdelávacími systémami iných krajín.⁷ Svetové či zemské výstavy boli inšpiráciou pre vznik aj ďalších múzeí,⁸ nakoľko jednotlivé krajiny a vystavovatelia tu prezentovali okrem úspechov domáceho priemyslu a kultúry i najnovšie trendy vo vzdelávaní, a to prostredníctvom moderných učebných pomôcok a zariadenia škôl. Tieto boli po skončení výstavy často venované ako základ pre vznik stálej školskej výstavy, ktorá ich naďalej prezentovala v danej krajine. Vo viacerých prípadoch sa stali súčasťou zbierkového fondu školských múzeí.

Okrem predstaviteľov štátnej správy boli iniciátormi založenia školských múzeí aj učiteľské spolky či organizácie. Z iniciatívy učiteľov vzniklo napríklad v roku 1892 Národné pedagogické múzeum v Prahe. Prvými zbierkovými predmetmi, ktoré múzeum získalo, boli predmety vystavené na Jubilejnej zemskej výstave v roku 1891. Zbierkové fondy múzea sa postupne rozširovali aj vďaka úzkej spolupráci so Stálou výstavou školskou v Prahe.⁹ Podobne je to aj

³ Tamže. Múzeum Južného Kensingtonu dalo základ dnešnému Victoria and Albert museum. Viac o histórii múzea pozri ROBERTSON, Bruce. The South Kensington Museum in context: an alternative history. In: *Museum and society*, 2004. 2 (1), s. 1-14.

⁴ Múzeum sa v roku 1924 stalo súčasťou Štátneho ústavu vedeckej pedagogiky. Jeho zrušením v roku 1939 zaniklo aj múzeum. Časť jeho zbierok sa uchovala v Petrohradskej akadémii postgraduálneho pedagogického vzdelávania. Viac o múzeu https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9_%D0%B2%D0%BE%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BE-%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D1%8B%D1%85_%D0%B7%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B9#cite_note-4 [10.12.2020]

⁵ LAVN, Martin (ed.). *Modelling the Future: exhibitions and the materiality of education*. Symposium books, 2009, s. 8.

⁶ Múzeum existuje dodnes ako Národné múzeum vzdelávania so sídlom Rouen. Viac o múzeu pozri <https://www.reseau-canope.fr/musee/fr/connaitre/le-musee.html> [10.12.2020]

⁷ Na tradíciu tohto múzea sa odvoláva Historické múzeum didaktiky na univerzite Tre v Ríme. Viac o múzeu pozri <https://host.uniroma3.it/laboratori/museodidattica/chi.htm#> [10.12.2020]

⁸ Zaujímavé príspevky o vplyve svetových výstav na vzdelávanie a vznik školských múzeí pozri Lawn, Martin (ed.): *Modelling the Future...*

⁹ Národné pedagogické múzeum v Prahe vzniklo v roku 1892 z iniciatívy českých učiteľov. Viac o múzeu <https://www.npmk.cz/muzeum> [10.12.2020]

v prípade školského múzea v slovinskej Ljubljane, ktoré bolo zriadené na výročnom zasadnutí Združenia slovinských učiteľských spoločností v roku 1898, spolu so stálou učiteľskou výstavou.¹⁰

Na prelome storočí existovalo v Európe už štyridsať školských múzeí¹¹, v roku 1906 ich M. Hübner identifikoval šesťdesiatdeväť, z nich bolo tridsaťtri v Nemecku.¹² Mimo Európy zaznamenal ďalších osem múzeí: tri v USA a po jednom v Kanade, v Japonsku, v Brazílii, v Argentíne, v Uruguaji a v Čile.

Po prvej svetovej vojne sa rozmach zakladania školských múzeí zastavil. Jednak to bolo dané vojnovými udalosťami a neskoršou infláciou, ktoré viedli dokonca k zániku niektorých múzeí. Podľa E. Fuchsa sa ale hlavným dôvodom stala najmä zmena spoločenských podmienok. Dôraz na modernizáciu školského systému už nebol prioritou. Školy boli relatívne dostatočne vybavené, takže propagácia nových školských pomôcok, ktoré predtým na školách chýbali, už nebola tak potrebná a presunula sa skôr do sféry obchodu. V neposlednom rade došlo aj k profesionalizácii učiteľskej profesie. Existovali už inštitúcie, ktoré sa venovali profesionálnej príprave učiteľov a zabezpečovali ich kvalifikáciu, takže aj ďalší dôvod, pre ktorý boli múzeá zakladané, stratil opodstatnenie.¹³

Muzeálne inštitúcie, ktoré pretrvali, sa postupne pretransformovali. Ich zbierky, ktoré v čase svojho vzniku zahŕňali moderné učebné pomôcky, sa postupom času stávali historicky cennými dokladmi vývoja školstva a pedagogiky. Múzeá tak nadobudli nové poslanie v podobe ich ochrany a zhodnocovania. Tieto múzeá tak majú obrovskú výhodu pred tými, ktoré vznikli neskôr a zdokumentovanie staršej školskej hmotnej histórie je pre ne oveľa zložitejšie, a v takej šírke už prakticky nemožné.

V súčasnosti sú už školské múzeá jednoznačne zamerané na minulosť, jej dokumentovanie, ochranu a prezentovanie. Výrazne sa zvýšil ich počet. Žiaľ nemáme k dispozícii aktuálne dáta, ale rozsiahly internetový prieskum, ktorý uskutočnili pracovníci španielskeho Pedagogického múzea Galície v roku 2004, identifikoval existenciu 683 školských múzeí na svete. Z nich 442 sa nachádzalo v Európe v tridsiatich rôznych krajinách.¹⁴ Predpokladáme, že tento počet sa za posledné roky zásadne nezmenil. Je však potrebné upozorniť, že použitie pojmu školské múzeum nemá jasnú definíciu a používa sa na označenie veľmi rôznorodnej skupiny inštitúcií, ktoré sa navzájom v mnohých aspektoch veľmi líšia.

Prvým aspektom je zriaďovateľ a spôsob financovania. Niektoré zo školských múzeí majú postavenie národnej inštitúcie zriaďovanej a financovanej štátom. Ako upozornil Branko Šuštar, bývalý riaditeľ Slovinského školského múzea v Ljubljane, je zaujímavé, že národné školské múzeá sú doménou slovanských krajín, v západnej Európe sú skôr zriedkavé. Príčinu

¹⁰ ŠUŠTAR, Branko. How can museums of education create links? New and traditional orientation of school/pedagogical museums in Europe. In: *ICOFOM Study Series*, 43a, 2015, s. 264 – 275.

¹¹ Tamže. Autor uvádza, že múzeum v Ljubljani bolo v čase svojho vzniku v roku 1898 štyridsiatym školským múzeom v Európe.

¹² HÜBNER, Max. Die Ausländische... HÜBNER, Max. Die Deutschen Schulmuseen. Breslau: Ferdinand Hirt, 1904. Hübnerove zoznamy prevzal Eckhardt Fuchs, ktorý do roku 1910 identifikoval existenciu ďalších 12 múzeí v Nemecku. V roku 1910 máme teda celosvetovo doloženú existenciu 90 školských múzeí. FUCHS, Eckhardt: *All the World...*, s. 51 – 72.

¹³ FUCHS, Eckhardt: *All the World...*

¹⁴ PEÑA SAAVEDRA, Vicente. *Os museos da educación en Internet*. Santiago de Compostela: Museo Pedagógico de Galicia, 2004.

tohto javu však neidentifikuje.¹⁵ Národné školské múzeá vykonávajú všetky múzejné činnosti. Znamená to, že systematicky rozširujú a dopĺňajú svoj zbierkový fond, venujú sa reštaurovaniu zbierkových predmetov, ich odbornej dokumentácii ale i prezentácii formou expozície, či tematických výstav, ale i vzdelávacích programov. Odborní zamestnanci zároveň venujú značnú pozornosť múzejnému a historicko-pedagogickému výskumu, ktorého výsledky zhodnocujú prostredníctvom autorských výstav, štúdií v odborných publikáciách či sprostredkujúvajú prostredníctvom popularizačných článkov a iných aktivít. Spektrum ich činnosti je široké.

Na rozdiel od celoštátnych školských múzeí, veľká časť múzeí pracuje len na lokálnej a dobrovoľníckej báze. Zakladajú a prevádzkujú ich obce či miestne komunity a dobrovoľníci. Takéto múzeá sú rozšírené v západnej Európe, veľa ich je vo Veľkej Británii, ale najmä v Nemecku, ktoré by sme mohli nazvať krajinou školských múzeí.¹⁶ Tu ich vznik podnietila najmä zmena školského systému po druhej svetovej vojne, ktorá viedla k zatvoreniu množstva malých vidieckych škôl, ich zariadenie a pomôcky sa stali nepotrebnými. Veľké múzeá o školské pamiatky neprejavovali záujem a tak vzali iniciatívu do rúk miestne komunity, ktoré sa ich snažili zachrániť.¹⁷ Zrušené školy sa postupne premenili na akési zakonzervované historické pamiatky - múzeá spravované dobrovoľníkmi, často učiteľmi na dôchodku. Ich poslaním a náplňou je zväčša „len“ prezentácia toho, čo „zachránili“, teda autentické budovy školy s jej mobiliárom, dobovými učebnými pomôckami, učebnicami a pod. Rozširovanie zbierkového fondu je v tomto prípade skôr pasívne a viaže sa len k danej škole.

Niekde medzi národnými múzeami s celoštátnou pôsobnosťou a lokálnymi múzeami, zameranými na prezentáciu, sa čo do financovania i záberom odbornej činnosti nachádzajú školské múzeá zriadené mestami či regionálnymi inštitúciami.

U všetkých vyššie spomínaných typov školských múzeí je zaujímavá, i keď z hľadiska ich špecializácie vcelku logická, viac menej jednotná forma prezentácie. Tou je rekonštrukcia dobovej triedy, resp. tried z rôznych historických období. Takmer všetky múzeá, ak majú na to vhodné priestorové možnosti, po nej siahajú. Trieda je charakteristickým priestorom, v ktorom sa dá prezentovať jednak zariadenie a inventár, ale i učebné pomôcky, učebnice či listinný materiál daného obdobia a to v podobe pre návštevníka vizuálne veľmi prítlačivej. Myriam Boyer, kurátorka francúzskeho Národného múzea vzdelávania v Rouen, ktorá sa zaoberala výskumom prezentácie školských múzeí, zhrnula benefity, ktoré prezentácia dobovej triedy múzeu prináša. Tento priestor je podľa nej v múzeu zaoberajúcom sa školou alebo vzdelávaním legitímny, pretože je par excellence jedným z miest, kde došlo k prenosu vedomostí medzi učiteľmi a študentami a kde je sústredená väčšina materiálových stôp a nástrojov tohto prenosu. Na scénografickej úrovni sú rekonštrukcie tried určite najefektívnejším prostriedkom na preukázanie a pochopenie rôznych aspektov výučby. Nepochybne vzbudzujú emočné potešenie u väčšiny návštevníkov, čím podporujú ich záujem. Tiež stimulujú ich fantáziu a pamäť tým, že ich vyzývajú, aby si spomenuli na svoje školské časy. Táto nostalgia bez toho,

¹⁵ Národné školské múzeum existuje v siedmich slovanských štátoch – v Bulharsku (Gabrovo), v Chorvátsku (Záhreb), v Českej republike (Praha), v Srbsku (Belehrad), na Slovensku (Bratislava), v Slovinsku (Ljubljana) a na Ukrajine (Kyjev). V západnej Európe je to vo Francúzsku (Rouen) či v Holandsku (Dordrecht). ŠUŠTAR, Branko. *Museums of Education and international collaboration with Exhibitions: Experiences of slavic speaking Europe*. Presentation of the 17th international symposium for school history museums and collections, Dordrecht, 2017. Dostupné z <https://www.onderwijsmuseum.nl/files/2017-4-7-dordrecht-sustar-pp1-1.pdf?dcd9dcd885>. [10.12.2020]

¹⁶ Hübner tu v roku 1904 identifikoval 45, španielsky prieskum z roku 2004 už viac ako sto.

¹⁷ NITSCH, Ula. The Past, the Present, and the Future of School Museums – a Review of the Achievements and Problems of their Development. In: *Documentation Leeds 1997*. 7th International Symposium for School Museums and School History Collections. Bremen 1999, s. 15 – 24.

aby to popierala, prispieva k vytvoreniu priaznivého pocitu z návštevy múzea. ... Niektoré tiež ponúkajú možnosť dotýkať sa, manipulovať s predmetmi, písať, kresliť alebo vykonávať interaktívne činnosti. Výhody sú preto pre návštevníka skutočné a týkajú sa pôžitkov, tvorivosti, identity, konania a socializácie.¹⁸

Navyše je trieda, prípadne jej replika vhodnou kulisou pre dobové vyučovanie prípadne iné vzdelávacie programy, ktoré mnohé múzeá ponúkajú.

Rozlišovacím znakom jednotlivých múzeí je i zvolený prístup k prezentácii ponúkaných výstav či expozícií. Existujú dva extrémny – úplná interaktivita, kde si návštevník môže všetko chytiť, vyskúšať, sadnúť si do lavice a pod. Na druhej strane sú prístupy, kde je v expozícií všetko chránené, napr. sklom, a nie je možné sa ničoho dotýkať. V súčasnosti je v múzeách trend nájsť medzi týmito prezentačnými pólmi kompromis, súlad medzi požiadavkami na ochranu zbierkových predmetov i požiadavkami na interaktivitu a autenticitu poskytovaného zážitku.

Pre úplnosť je potrebné spomenúť ešte jeden typ školských múzeí a to múzeá, ktoré vznikli z iniciatívy výskumných pracovníkov a fungujú na pôde univerzít, (pedagogických fakúlt).¹⁹ Predmetom ich činnosti je predovšetkým výskum dejín školstva a zbierkový fond tvoria najmä dobové dokumenty a archíválie. Niektoré z nich spravujú len ucelenú zbierku istých školských artefaktov jedného druhu, napríklad učebníc, či nástenných tabúl. Tieto múzeá majú odlišnú cieľovú skupinu, na ktorú sa zameriavajú. Je ňou odborná verejnosť a bádatelia z radov vedeckých pracovníkov či študentov. Zbierkové predmety neslúžia primárne na prezentáciu, ale ako študijný materiál.

Medzinárodná spolupráca školských múzeí

Jednotlivé školské múzeá majú rovnakú špecializáciu, ich zbierkový fond je v mnohom porovnateľný a problémy, s ktorými sa boria, sú často veľmi podobné. Preto je len prirodzené, že si k sebe hľadajú cesty, aby sa inšpirovali, navzájom si poradili, prípadne niečo spoločne vytvorili. Jednou z možností spoločného zdieľania poznatkov a problémov sú pravidelné medzinárodné sympóziá školských múzeí a zbierok, ktoré sa konajú každé dva roky. Organizátorom je vždy iné školské múzeum. Ocom myšlienky stretnutia riaditeľov a pracovníkov školských múzeí bol Rudolf Lukschanderl, riaditeľ hornorakúskeho školského múzea v rakúskom Michelstettene. Ten sa snažil identifikovať všetky existujúce školské múzeá, či relevantné výskumné pracoviská a zbierky v Európe a v roku 1984 pozval ich zamestnancov na prvé sympóziu, ktoré sa konalo v Asparn a.d.Zaya. Pozvanie prijalo štyridsaťpäť účastníkov z deviatich múzeí z Rakúska, Nemecka, Nórska, Holandska a šesť zástupcov školských zbierok z Maďarska a Nemecka. Pre pracovníkov múzeí bolo sympóziu možnosťou prvý krát zdieľať pohľady na rôzne aspekty každodennej múzejnej práce. Účastníci si mohli navzájom predstaviť svoje inštitúcie a zdieľať skúsenosti.²⁰ Zo záverečnej diskusie bolo zrejmé, že veľa otázok zostalo nezodpovedaných a že účastníci by sa radi opäť stretli. Preto tu boli nastavené kritériá a pravidlá pre ďalšie stretnutia. Bolo dohodnuté, že sympóziu bude otvorená, dobrovoľná skupina bez štruktúry organizácie,

¹⁸ BOYER, Myriam. Comment mettre en espace l'éducation ? In: *La Lettre de l'OCIM. Musées, Patrimoine et Culture scientifiques et techniques*. 2010, 128, s. 21 - 29

¹⁹ Školské múzeá spravuje napr. University of Leeds, Aarhus University v Kodani, Complutense University v Madride, Sapienza University v Ríme a iné.

²⁰ KOLLOCH, Ursula. Der Einfluß vergangener Symposien auf die Entwicklung von Schulmuseen am Beispiel Bergisch Gladbach. In: *Documentation Leeds 1997*. 7th International Symposium for School Museums and School History Collections. Bremen 1999, s. 26.

t. j. bez výboru, komitétov, alebo členstva a že hlavnou funkciou sympózia bude ponúkať pomoc a asistenciu malým múzeám a zbierkam, ktorým chýbalo profesionálne vedenie. Dohodnutá bola tiež dvojročná periodicitá stretnutí a za konferenčný jazyk bola stanovená nemčina a angličtina. Organizácia každého sympózia mala spočívať na pleciah člena, ktorý sa ponúkne ho hosťovať, pričom náklady na účasť mali byť podľa možnosti čo najnižšie.²¹ Keďže väčšina účastníkov prvých sympózií pochádzala z Nemecka či Rakúska, kde, ako už bolo spomenuté, pôsobili najmä malé lokálne múzeá vedené prevažne učiteľmi či dobrovoľníkmi, ktorým chýbalo muzeologické vzdelanie a poznatky, boli prvé sympóziá venované najmä praktickým otázkam múzejnej práce. Sympózií sa zúčastňovali najmä riaditelia a zamestnanci školských múzeí, správcovia zbierok školskej histórie, ale aj pracovníci etnografických či vlastivedných múzeí. V priebehu rokov opäť vyvstala požiadavka istej inštitucionalizácie a profesionalizácie sympózia vytvorením medzinárodnej organizácie, združujúcej školské múzeá. Napokon sa však dospelo ku konsenzu, že spolupráca školských múzeí sa i naďalej bude organizovať podľa nepísaných pravidiel stanovených v Michelstetene. Dôvodom bola veľká rôznorodosť účastníkov, medzi ktorými boli profesionálni zamestnanci múzeí, ale i dobrovoľníci, veľké štátne múzeá, ale aj malé lokálne, financované z darov a pod. Účastníci sa zhodli, že založenie medzinárodnej organizácie by vyradilo niektoré múzeá z možnosti spolupracovať s ostatnými, pretože členstvo v nej by si nemohli finančne dovoliť.²²

Sympóziá sú medzinárodnou platformou, ktorá vytvára priestor a príležitosti pre porovnanie múzejnej praxe v rôznych inštitúciách i krajinách, ale i pre vytváranie partnerstiev a rôznej formy spolupráce medzi múzeami navzájom, či medzi múzeami a univerzitami. Za všetky uvediem príklad medzinárodného projektu z roku 2009 *Europe and identity – History on wall charts in an European perspective*. Participovali na ňom tri inštitúcie z troch európskych krajín – dánska národná pedagogická knižnica, univerzita v nemeckom Würzburgu a holandské národné školské múzeum, Cieľom projektu bolo zvýšiť povedomie o podobnostiach a rozdieloch vo vzdelávaní v Európe v minulom storočí a to prostredníctvom významného názorného vyučovacieho prostriedku - nástenných tabúl. Tento projekt sme vybrali preto, že nástenné tabule sú výborným príkladom učebných pomôcok, ktoré nájdete asi v každom školskom múzeu. Boli po učebniciach asi najpoužívanejšou pomôckou na školách po celej Európe a sú aj vizuálne veľmi prítlačivé. Výsledkom projektu je o. i. vytvorenie webstránky, kde môžete vyhľadávať a prezerat' si digitalizované nástenné tabule troch participujúcich inštitúcií, čo je užitočná pomôcka pri identifikácii nástenných tabúl pre iné múzeá.²³

Sympóziá školských múzeí boli aj inšpiráciou pre vznik národných sietí školských múzeí. Na ich pôde sa napríklad spojili lokálne školské múzeá z nemecky hovoriacich krajín, ktoré organizujú vlastné bienálne sympóziá, nakoľko ich spája podobný systém práce i podobné problémy. Podobne vznikla z iniciatívy účastníkov sympózia v Aurich v roku 1993 národná sieť vo Veľkej Británii (UK School museum group), ktorá spája pätnásť múzeí zaoberajúcich sa témou vzdelávania.²⁴ Inštitucionálne zosieťovať múzeá aj na medzinárodnej úrovni sa podarilo na 9. sympóziu, ktoré sa konalo v roku 2009 vo francúzskom Rouen. Tu bola založená medzinárodná sieť pod názvom INOS (International Network on School-heritage). Sieť fungovala úspešne niekoľko rokov, v súčasnosti však žiaľ už nie je aktívna.

Pre vzájomné prepojenie a kontakt jednotlivých múzeí je veľmi prínosná platforma

schulmuseum.net, ktorá ponúka kontakty a linky na stránky množstva školských múzeí v Európe.

Na záver spomenieme ešte jeden medzinárodný projekt z roku 2017, ktorým bola spoločná výstava „slovanských“ školských múzeí a univerzít z trinástich krajín s názvom *Paths of education in the Slavic world*. Predstavovala učebnice, učebné pomôcky či učiteľov z jednotlivých krajín a poukazovala prostredníctvom nich na spoločné historické a kultúrno-politické prieniky. Výstava bola koncipovaná ako putovná a bola následne vystavená vo viacerých zúčastnených krajinách.

Uvidíme, čo pre vzájomnú spoluprácu školských múzeí prinesie budúcnosť. Súčasná celosvetová pandemická situácia núti múzeá meniť formy svojej prezentácie, ich aktivity sa presúvajú do online priestoru, digitalizácia zbierok sa stáva ešte dôležitejšou ako v minulosti. Možno sa tým otvorí aj väčší priestor pre ďalšie spoločné projekty.

Zoznam prameňov a literatúry

- BOYER, Myriam. Comment mettre en espace l'éducation ? In: *La Lettre de l'OCIM*. Musées, Patrimoine et Culture scientifiques et techniques. 2010, 128, s. 21–29
- FUCHS, Eckhardt. All the World into the School: Worlds Fairs and the emergence of the school museum in the nineteenth century. In: *Modelling the Future: exhibitions and the materiality of education*. ed. Lawn, Martin. Cambridge, 2009, s. 51-72.
- HÜBNER, Max. *Die Ausländische Schulmuseen*. Breslau: Ferdinand Hirt, 1906.
- HÜBNER, Max. *Die Deutschen Schulmuseen*. Breslau: Ferdinand Hirt, 1904.
- KOLLOCH, Ursula. Der Einfluß vergangener Symposien auf die Entwicklung von Schulmuseen am Beispiel Bergisch Gladbach. In: *Documentation Leeds 1997*. 7th International Symposium for School Museums and School History Collections. Bremen 1999, s. 26.
- LAVN, Martin (ed.). *Modelling the Future: exhibitions and the materiality of education*. Symposium books, 2009.
- NITSCH, Ula. The Past, the Present, and the Future of School Museums – a Review of the Achievements and Problems of their Development. In: *Documentation Leeds 1997*. 7th International Symposium for School Museums and School History Collections. Bremen 1999, s. 15–24.
- PEÑA SAAVEDRA, Vicente. *Os museos da educación en Internet*. Santiago de Compostela : Museo Pedagógico de Galicia, 2004.
- ROBERTSON, Bruce. The South Kensington Museum in context: an alternative history. In: *Museum and society*, 2004. 2 (1), s. 1-14.
- ŠUŠTAR, Branko. How can museums of education create links? New and traditional orientation of school/pedagogical museums in Europe. In: *ICOFOM Study Series*, 43a, 2015, s. 264 – 275.
- ŠUŠTAR, Branko. *Museums of Education and international collaboration with Exhibitions: Experiences of slavic speaking Europe*. Presentation of the 17th international symposium for school history museums and collections, Dordrecht, 2017. Dostupné z <https://www.onderwijsmuseum.nl/files/2017-4-7-dordrecht-sustar-pp1-.pdf?dce9dcd885>

²¹ KOLLOCH, Ursula. Der Einfluß vergangener Symposien..., s. 25.

²² Tamže, s. 31 – 32.

²³ Výsledky projektu nájdete na <http://historywallcharts.eu>

²⁴ ŠUŠTAR, Branko. How can museums ..., s. 266.

Múzeá a výskum každodennosti - bývanie a zariadenie domácností

Lenka Vargová

Mgr. Lenka Vargová, PhD.
Comenius University in Bratislava
Faculty of Arts
Department of Ethnology and Museology
Gondova 2
811 02 Bratislava
Slovakia
email: lenka.vargova@uniba.sk

Studia Museologica Slovaca, 2021,5:39-53

Museums and daily life research - housing and home furnishings

By studying material culture, we can gain a rich source of primary information about people's lives in the past. This topic is also attractive to general public and is abundantly represented in our museums. This paper focuses on how can museums present daily life in the past to their public. It concentrates mostly on two areas of exhibitions of Slovak museums: housing culture and domestic technology. The emphasis is mainly on the bourgeois environment of the 19th and the first half of the 20th century, as it is a period in which we can see the beginnings of our modern society.

Key words: museums, daily life, housing culture, domestic technology, 19th and 20th century

Materiálna kultúra je neoddeliteľnou súčasťou našich každodenných životov a cez jej štúdium sa môžeme dozvedieť informácie o mnohých aspektoch života ľudí v minulosti. Vzrast záujmu jednotlivých vedných odborov o túto oblasť vidíme najmä od 70. rokov 20. storočia a dnes je už výskum materiálnych pozostatkov minulosti bežne považovaný za hodnotný zdroj pre historický výskum. Tento obrat k materiálnej kultúre vyplýva aj zo skutočnosti, že písomné pramene ako „tradičný“ zdroj historického výskumu iba v pomerne malej miere reflektovali životy bežného obyvateľstva.¹

O tom, ako to vyzeralo v domácnostiach minulosti sa môžeme dozvedieť aj z iných zdrojov než sú textové dokumenty. Jedným zo zdrojov, ktorý nám prináša informácie o minulosti, sú múzeá a galérie², ktoré spravujú širokú škálu predmetov kultúrnej hodnoty reprezentujúcich materiálnu kultúru jednotlivých období ľudskej histórie. Do tejto kategórie spadajú aj predmety týkajúce sa každodenného života ľudí v minulých obdobiach. Dalo by sa povedať, že sú súčasťou skoro každej spoločenskovednej expozície, hoci nie vždy si toho musia byť návštevníci vedomí. Veď ako lepšie ukázať múzejnému publiku ako naši predkovia žili, ak nie cez predmety približujúce to, ako sa obliekali, stravovali, čo používali pri výkone svojich každodenných povinností? Aj napriek tomu sú však tieto predmety zastúpené v našich múzeách a ich výstavnej činnosti nerovnomerne. Tento príspevok preto mapuje expozičnú činnosť slovenských múzeí so zameraním na meštiansku bytovú kultúru a technické vybavenie domácností v 19. a 20. storočí, keďže toto obdobie môžeme považovať za počiatok nášho moderného spôsobu života.

¹ HANNAN, Leonie – LONGAIR, Sarah. *History through material culture*. Manchester University Press, 2017, s. 1, 2, 7.

² Ďalej budem pri popisovaní múzeí a galérií používať všeobecný zastrešujúci termín „múzeum“, keďže pod galériou sa rozumie múzeum zamerané na zbierkové predmety z oblasti výtvarného umenia.

Expozičná činnosť však nie je jedinou formou, ako môžu múzeá prezentovať tieto predmety verejnosti. Medzi základné odborné činnosti, ktoré sú múzeá zo zákona povinné vykonávať, patrí aj odborná evidencia a vedecké skúmanie zbierkových predmetov. Odbornú evidenciu rozlišujeme prvostupňovú a druhostupňovú. Prvostupňová, alebo chronologická evidencia, by sa mala vykonať hneď po nadobudnutí predmetu do zbierok múzea a slúži na jeho základnú identifikáciu. Druhostupňová evidencia, alebo katalogizácia, už predstavuje odborné (vedecké) spracovanie zbierkového predmetu a mala by obsahovať informácie o pôvode predmetu, ale aj informácie o jeho funkcii či použitých materiáloch.³ Práve katalogizácia predstavuje ďalší zdroj informácií, ktorý môže byť využitý pri výskume (nielen) každodenného života v minulosti, no zároveň je plne závislý od kvality odborného spracovania pracovníkmi múzeí.

S evidenciou predmetov súvisí aj publikačná činnosť, keďže práve tu môžu múzeá využiť nadobudnuté informácie. K vydávaným typom publikácií patria časopisy (napr. Pamiatky a múzeá vydávané Slovenským národným múzeom), zborníky a ročenky (napr. Bratislava, vydávaná Múzeom mesta Bratislavy), katalógy k výstavám (napr. Nebáť sa moderny! 90. výročie Školy umeleckých remesiel v Bratislave, SNM Historické múzeum v spolupráci so Slovenským múzeom dizajnu), či rôzne monografie ap. Práve prostredníctvom publikačnej činnosti môžu múzeá a ďalšie pamäťové inštitúcie prezentovať poznatky, ktoré vyplývajú zo štúdií ich zbierkových predmetov, medzi inými aj z oblasti každodenného života. Celú radu takto kategorizovaných publikácií ponúka napríklad aj český Národní památkový ústav - nájdeme medzi nimi publikácie venujúce sa odevu a móde v rôznych historických obdobiach, osobnej hygiene, stravovaniu či voľnému času⁴.

Téma každodenného života v minulosti môže byť využitá aj v rámci ďalších činností múzea, a to na poli múzejnej pedagogiky, čo je sociálna veda zaoberajúca sa múzejnou edukáciou. Tú môžeme charakterizovať ako zámerné, sústavné a cieľavedomé pôsobenie na človeka, ktoré sa realizuje pôsobením múzejného pedagóga na jedinca. Jej základným prostriedkom sú zbierkové predmety a k jej cieľom patrí nielen rozvoj učenia múzejného publika, ale aj podnecovanie ich zážitkov, rozvoj a podpora kreativity a vlastného bádania, ako aj interakcia s múzejnými predmetmi. Dôležitým prvkom je aj budovanie systematickej spolupráce so školami, hoci jednotlivé múzejno-pedagogické aktivity môžu byť zamerané aj na iný typ múzejného publika (okrem školských skupín patria k častým cieľovým skupinám rodiny s deťmi či seniori).⁵ A práve prostredníctvom takýchto aktivít sa môžu návštevníci (resp. účastníci programov) oboznámiť aj s každodenným životom vo vybranom období. Môže ísť o rôzne typy programov - od prednášok a besied cez pracovné listy až po dlhodobšie programy (ako denné tábory či ukážky dobového života v spolupráci so skupinami historického šermu). Rôzne elementy každodennosti nájdeme zastúpené napríklad v programoch Múzea mesta Bratislavy (ďalej MMB). Z tých najnovších je to projekt „*Ako sa brali naši...*“, v rámci ktorého sú prezentované hračky a hry z depozitára múzea a príbehy, ktoré sa k nim viažu a (primárne detskí) návštevníci sa dozvedia

niečo viac o hrách a zážitkoch z detstva staršej generácie.⁶ Ďalším takým príkladom je podujatie *Malé múzejné bádanie*, ktoré sa v MMB koná už od roku 2010. Ide o tematicky ladené denné detské tábory, počas ktorých sa účastníci oboznámili s rôznymi historickými érami a životom v nich (napr. v roku 2015 sa dozvedeli o spôsobe života pravekých lovcov a zberačov, Slovanov, či stredovekých rytierov). Sprievodné aktivity zahŕňali napríklad výrobu keramiky počas tvoriacich dielní, vyskúšanie si streľby z luku či nacvičenie stredovekých tancov.⁷

Aktuálna pandemická situácia tiež ovplyvnila spôsob, ako múzeá komunikujú so svojim publikom. Múzeá museli nájsť nové možnosti (prípadne rozšíriť svoju už existujúcu ponuku) interakcie s verejnosťou, a to hlavne prostredníctvom internetovej komunikácie (webstránky múzeí, sociálne médiá, YouTube ap.). Jedným z príkladov je aj projekt MMB *Stop nude - múzeum online*, v rámci ktorého pracovníci múzea priniesli online verziu spomínaného projektu *Ako sa brali naši...*⁸

Ďalšiu možnosť ako prezentovať zbierky uchovávané v múzeách, s ktorou sa však stretávame skôr v zahraničí, predstavuje spolupráca múzeí pri tvorbe dokumentárnych filmov. Práve problematika každodenného života v minulosti je ideálna téma na to podnietiť záujem (nielen) mladšej generácie o históriu a kultúrne dedičstvo, a jedným zo spôsobov ako to docieľiť môže byť práve tvorba divácky zaujímavých dokumentárnych filmov. Takými reláciami zameranými na múzeá a pamiatky sú napríklad *Tajomstvá múzeí*, kde boli v jednotlivých epizódach prezentované rôzne svetové múzeá a zaujímavosti z ich fondov⁹, či *Svetové dedičstvo*, ktorého každá epizóda sa zamerala na inú pamiatku UNESCO z celého sveta, na starostlivosť, ktorú vyžadujú a aj na problémy, akým čelia¹⁰. Okrem toho existuje aj celá rada dokumentárnych filmov približujúcich každodenný život v rôznych historických obdobiach, ako napríklad série BBC2 o živote na historických farmách - *Victorian, Edwardian, Wartime a Tudor monastery farm*, kde trojica historikov a archeológov Ruth Goodman, Peter Ginn a Alex Langlands/Tom Pinfold prezentovala život v dobových podmienkach počas jedného roka.¹¹

Samozrejme, všetky tieto činnosti sú priamo závislé od zbierok a zbierkových fondov každého múzea, a tie by zase mali reflektovať zameranie daného múzea. Podľa zákona č. 206/2009 o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty môžeme sústavu múzeí a galérií na Slovensku rozdeliť podľa dvoch základných kritérií, a to buď podľa územného hľadiska na celoštátne, regionálne a miestne; alebo podľa ich zamerania a špecializácie na inštitúcie s komplexnou dokumentáciou daného regiónu alebo na celoštátne špecializované inštitúcie, ktoré komplexne dokumentujú vybranú oblasť. Prípadná špecializácia, ako aj klasifikácia múzea podľa týchto kritérií, by mala byť uvedená v jeho zriaďovacej listine. Tým sa dostávame naspäť k zameraniu a zloženiu zbierkových fondov. Jednotlivé predmety by mali byť nadobúdané s ohľadom na špecializáciu múzea. Malo by ísť o systematický a cieľavedomý proces, ktorého

⁶ *Ako sa brali naši...* Dostupné on-line: <http://www.muzeum.bratislava.sk/aktualna-ponuka-2021/ds-1305/p1=1813> [10.1. 2021].

⁷ *Malé múzejné bádanie - archív*. Dostupné on-line: <http://www.muzeum.bratislava.sk/male-muzejne-badanie-archiv/ds-1071/archiv=0&p1=3975> [10.1.2021]. *Malé múzejné bádania 2015*. dostupné on-line: http://www.muzeum.bratislava.sk/assets/File.ashx?id_org=700015&id_dokumenty=3380 [10.1. 2021].

⁸ *Vyhlasujem stop nude - múzeum online*. Dostupné on-line: <http://www.muzeum.bratislava.sk/stop-nude-muzeum-online/ds-1277/p1=7713> [20.2.2021].

⁹ *Tajemství světových muzeí*. Dostupné on-line: <https://www.csfd.cz/film/330701-tajemstvi-svetovych-muzei/prehled/> [8.1. 2021].

¹⁰ *Access 360 World Heritage*. Dostupné on-line: <https://www.natgeotv.com/za/shows/natgeo/access-360-world-heritage> [8.1. 2021].

¹¹ *BBC historical farm series*. Dostupné on-line: https://en.wikipedia.org/wiki/BBC_historical_farm_series [8.1. 2021].

³ Zákon č. 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty, §2, §8, §10. Vyhláška č. 523/2009 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o základných odborných činnostiach v múzeu alebo v galérii a o evidencii predmetov kultúrnej hodnoty, §4, §5.

⁴ Pozri kategóriu každodennosti v e-shope NPU na <https://www.npu.cz/e-shop#category=8291&query=&issueYear=&publisher=&author=&sort=&formId=publicationsfilter&page=2> [8.1. 2021].

⁵ JÚVA, Vladimír. Základy obecné pedagogiky, vývoj muzejní edukace. In: *Základy muzejní pedagogiky. Studijní texty*. Brno : Moravské zemské muzeum, 2014, s. 7-9.

účelom je ich uchovanie, odborné spracovanie a vedecké skúmanie. Následne môžu byť využité na prezentačné a výchovno-vzdelávacie aktivity múzea.¹²

Bytová kultúra a jej prezentácia v slovenských múzeách

Na Slovensku síce nenájdeme priamo „múzeum každodenného života“¹³, no nájdeme múzeá, ktoré sa, či už svojimi zbierkovými fondmi alebo expozíciami, venujú aspoň niektoré z jeho súčastí. Keďže je však škála predmetov spadajúcich do kategórie každodennosti veľmi široká, nasledujúca časť sa zameria na stručné priblíženie tých slovenských múzeí, ktoré v súčasnosti majú expozície prezentujúce bytovú kultúru (primárne) meštianskeho obyvateľstva v 19. a 20. storočí. V našich múzeách samozrejme nájdeme prezentované aj bývanie ďalších vrstiev spoločnosti - šľachtické bývanie najmä v hradných a zámokových múzeách, bývanie vidieckeho obyvateľstva v etnografických a vlastivedných múzeách, či v múzeách v prírode, no tie nie sú hlavným záujmom tejto štúdie.

Banické múzeum v Rožňave je regionálne vlastivedné múzeum, ktoré vzniklo zlúčením banického a mestského múzea. Bytová kultúra je spolu s ďalšími zbierkovými predmetmi z oblasti národopisu, remesiel či numizmatiky zastúpená v *historickej expozícii*, ktorá funguje ako prezentačný múzejný depozitár.¹⁴

Obr. č. 1: *Dubnický kaštieľ - jedáleň.*
Foto: autorka.

Dubnické múzeum v Dubnici nad Váhom, ktoré sídli v priestoroch renesančného kaštieľa, je mestské múzeum vlastivedného charakteru so zameraním najmä na historický vývoj mesta. Súčasťou expozície sú aj dobové interiéry, ktoré približujú bytovú kultúru dubnického meštianstva - zariadenie jedálne, salónov, spálne či knižnice (obr. 1).¹⁵ Od decembra 2018 do februára 2019 tu bola inštalovaná výstava *100 rokov československých hračiek*, kde boli prezentované rôzne hračky technického zamerania aj z obdobia medzivojnového Československa.¹⁶

Kysucké múzeum v Čadci je regionálne múzeum zamerané na oblasť Kysúc, ktoré spravuje viaceré objekty s pestrú škálou expozícií. Z hľadiska zamerania tohto článku je relevantná jedna z expozícií inštalovaných v priestoroch Kaštieľa v Radoli, ktorá má názov *Meštianske bývanie na Kysuciach* a približuje dejiny bývania v Čadci a Kysuc-

¹² Zákon č. 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty, §7, §8, §9.

¹³ Priamo takto nazvané múzeá nie sú úplne bežné ani v zahraničí, no niekoľko prípadov predsa nájdeme, napríklad: The Museum of Everyday Life, Glover, Vermont, USA, je popisované ako múzejný experiment - samoobslužné múzeum dokumentujúce bežné predmety. Hversdagssafn – museum of everyday life, Isafjordur, Island, je v podstate miestne múzeum, ktoré približuje bežné životy ľudí v oblasti Westfjords. Das Museum der Alltagskultur – Schloss Waldenbuch, Nemecko, je významným národopisným múzeom, ktoré prezentuje bežné predmety v netradičných súvislostiach. New Zealand Museum of the Everyday sa zameriava na predmety pochádzajúce z novozélandských domácností. MEMO MUSEUM — museum of everyday life and good memories, Pula, Chorvátsko, návštevníkom pripomína „staré dobré časy“ obdobia 50. až 80. rokov 20. storočia. Dostupné on-line: <http://museumofeveryday-life.org/sample-page/about-us>, <https://everydaylife.is/>, <https://www.waldenbuch.de/>, <https://ehive.com/collections/6051/new-zealand-museum-of-the-everyday>, <http://www.pulainfo.hr/where/memo-museum-museum-everyday-life-good-memories> [19.1.2021].

¹⁴ MARÁKY, Peter. *Regionálne múzeá*. Bratislava : Dajama, 2012, s. 85-86.

¹⁵ MARÁKY, Peter. *Mestské múzeá*. Bratislava : Dajama, 2013, s. 87, 89.

¹⁶ *100 rokov československých hračiek*. Dostupné on-line: <http://www.kastiel.dubnica.eu/event/285226/100-rokov-ceskoslovenskych-hraciek> [7.1. 2021].

kom Novom Meste.¹⁷

Expozíciu dobového bývania nájdeme aj v Lubovnianskom múzeu na hrade v Starej Lubovni. Je v nej vystavený historický nábytok z obdobia konca 19. až začiatku 20. storočia, z čias posledných šľachtických majiteľov hradu.¹⁸ V Starej Lubovni sa tiež nachádza tzv. *Dom lubovnianskeho mešt'ana*, kde je prezentovaný život

Obr. č. 2: *Dom lubovnianskeho mešt'ana - spálňa.*
Foto: autorka.

a bývanie strednej mestskej triedy v 19. storočí, ako aj najvýznamnejšie remeslá zastúpené v meste (obr. 2).¹⁹

Múzeum v Kežmarku je regionálne múzeum s hlavným sídlom na Kežmarskom hrade. Nájdeme tu vystavené predmety viažuce sa aj k životu a bývaniu obyvateľov hradu, ale i expozičný celok približujúci rôzne oblasti každodenného života v Kežmarku v 19. a 20. storočí (hospodárstvo, školstvo, kultúra, spoločenský život, voľný čas ap.). Okrem toho múzeum spravuje ešte dva meštianske domy, jeden z nich je sídlom *Múzea bytovej kultúry*. V ňom je prezentovaná

expozícia meštianskej bytovej kultúry na Spiši v období od 17. do konca 19. storočia. Inštalované dobové interiéry znázorňujú jednotlivé obytné miestnosti (spálňa, salón, jedáleň, kuchyňa) aj s bytovými doplnkami či ukážkami dobového odievania (obr. 3).²⁰

Obr. č. 3: *Múzeum bytovej kultúry - salón.*
Foto: autorka.

Múzeum historických interiérov je organizačnou zložkou Múzea mesta Bratislavy, nášho najstaršieho múzea. Jeho expozícia je situovaná na dvoch poschodiach Apponyiho paláca. Na prvom poschodí sú inštalované salóny s historickým nábytkom a interiérovými doplnkami, čo reprezentuje úroveň bývania šľachty v 18. a 19. storočí. Na druhom poschodí sa nachádzajú inštalácie jednotlivých typov miestností, aké by sme mohli nájsť v bratislavských domácnostiach od polovice 18. do polovice 20. storočia (pánska

¹⁷ *Meštianske bývanie na Kysuciach*. Dostupné on-line: <https://www.kysuckemuzeum.sk/kastiel-radola/1086-metianske-byvanie-na-kysuciach-stala-expozicia> [7.1.2021].

¹⁸ MARÁKY, Peter. *Regionálne...*, s. 97-99.

¹⁹ *Dom lubovnianskeho mešt'ana*. Dostupné on-line: <https://www.staralubovna.sk/dom-lubovnianskeho-mestana/> [27.2.2021].

²⁰ *Múzeum v Kežmarku - Stále expozície*. Dostupné on-line: <https://www.kezmarok.com/?Kezmarok-hrad/Stale-expozicie> [7.1.2021]. *Múzeum bytovej kultúry*. Dostupné on-line: <https://www.kezmarok.com/?Museum-bytovej-kultury> [7.1.2021].

Obr. č. 4: Apponyiho palác - dámsky salón. Foto: autorka.

pracovňa, spálňa, salóny, jedáleň). Miestnosti sú zariadené mobiliárom a interiérovými doplnkami spadajúcimi do rôznych slohových období. (obr. 4)²¹

Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi je regionálne vlastivedné múzeum so zameraním na región dolného Spiša. Okrem priestorov v Spišskej Novej Vsi má múzeum aj vysunuté expozície v Markušovciach a Smižanoch. Práve v priestoroch Markušovského kaštieľa sa nachádza *Expozícia historického nábytku*, ktorá prezentuje vývoj nábytkového umenia a slohov od obdobia renesancie (najstaršie prezentované exponáty pochádzajú zo 17. storočia) až po začiatok 20. storočia (obr. 5). Okrem historického nábytku sú tu vystavené aj interiérové doplnky či úžitkové umenie (sklo, porcelán, hodiny, zrkadlá, textilie ap.).²²

Šľachtické interiéry si návštevníci môžu prezrieť napríklad v *Múzeu vo Svätom Antone*. Hoci má toto múzeum celoslovenskú pôsobnosť so zameraním na poľovníctvo, v jeho *Umelecko-historickej expozícii* je vystavený *pôvodný mobiliár* kaštieľa, ktorého posledným majiteľom bol rod Coburgovcov. Expozícia prezentuje spôsob života šľachty, jednotlivé miestnosti sú zariadené nábytkom z rôznych slohových období (empír, neoslohy) a množstvom interiérových doplnkov (tapety, keramika, obrazy, ap.).²³

Podtatranské múzeum v Poprade je regionálne vlastivedné múzeum, ktorého korene siahajú do poslednej tretiny 19. storočia. Okrem sídelnej budovy má múzeum v súčasnosti aj pobočku

²¹ MARÁKY, Peter. Mestské..., s. 28-30.

²² GOLDBERGEROVÁ, Lucia. Expozície kaštieľa. In: *Kaštieľ v Markušovciach*. Spišská Nová Ves : Múzeum Spiša, 2015, s. 24-29.

²³ MARÁKY, Peter. *Múzeá s celoslovenskou pôsobnosťou*. Bratislava : Dajama, 2012, s. 96-7.

Obr. č. 5: Kaštieľ Markušovce - spálňa.

Foto: autorka.

fondoch sa však nachádza aj dobový nábytok z 18. až 20. storočia, ktorý je vystavený v expozícii *Dobový interiér* v priestoroch hradu.²⁴

Slovenské národné múzeum - *Múzeum Červený Kameň* sa špecializuje na vývoj bytovej kultúry šľachty a meštianstva na Slovensku. Jeho zbierky majú prevažne umelecko-historický charakter. Zbierka nábytku zahŕňa predmety pochádzajúce zo 16. až 20. storočia, solitéry (stoly, stoličky, komody, vitríny, posteľe ap.), ale aj ucelené kolekcie (spálne, salóny, secesná jedáleň ap.) a interiérové doplnky. Pomerne bohatou je aj zbierka porcelánu, skla a keramiky (predmety ako jedálenské súpravy, poháre, vazy, svietidlá ap.). Do zbierky textilu spadajú koberce, výšivky, či úžitkové textilie. Ďalšie predmety každodennej potreby ako svietidlá, príbory, jedálenské náčinie, či hygienické potreby sú súčasťou zbierky kovov. Návštevníci si tieto a ďalšie zbierkové predmety môžu prezrieť v rámci prehliadkových okruhov zameraných na dobové bývanie šľachty od renesancie po secesiu. Od mája do septembra 2018 tu bola inštalovaná výstava *Utajený dámsky svet*, ktorá ponúkala pohľad do zariadenia dámskej spálne z 19. storočia s patričným vybavením ako aj predmetmi dennej potreby. Expozíciu prezentujúcu šľachtické bývanie nájdeme aj v SNM - Múzeu Bojnice. Múzeum sa zameriava na umeleckú históriu, najmä na obdobie neoslohov.²⁷

²⁴ *Zbierky - História*. Dostupné on-line: <http://www.muzeumpp.sk/zbierky/historia/> [7.2.2021]. *Meštianske bývanie*. Dostupné on-line: <http://www.muzeumpp.sk/expozicie/meštianske-byvanie/> [7.2.2021].

²⁵ *Meštiansky interiér*. Dostupné on-line: <http://www.pohronskemuzeum.sk/expo5.htm> [7.2.2021].

²⁶ *Budatínsky hrad*. Dostupné on-line: <https://pmza.sk/budatinsky-hrad/> [6.2. 2021].

²⁷ MARÁKY, Peter. *Múzeá a sceloslovenskou...*, s. 29-31, 37-38. *Utajený dámsky svet*. Dostupné on-line: <https://www.snm.sk/?muzeum-cervenky-kamen-aktualne-vystavy&clanok=utajeny-damsky-svet-4> [6.2. 2021].

Tripolitana - Krajské múzeum v Prešove je inštitúcia, ktorá vznikla spojením dvoch múzeí a pôsobí v troch mestách - v Prešove, Stropkove a Hanušovciach nad Topľou. Súčasťou zbierkového fondu múzea sú aj predmety dokumentujúce dejiny každodennosti, akými je napríklad rôzne vybavenie šľachtických a meštianskych domácností z obdobia 2. polovice 19. a začiatku 20. storočia a tiež z obdobia prvej Československej republiky (nábytok, technické vybavenie, jedálenské súpravy, bytové doplnky, ap.). Tieto zbierkové predmety sú zastúpené v historickej expozícii v Rákociho paláci v Prešove, v časti nazvanej *Historický nábytok a doplnky*. Sú tu prezentované nielen šľachtické interiéry z obdobia 17. až 19. storočia (nábytok a interiérové doplnky), ale aj meštianske interiérové zariadenie z prelomu 19. a 20. storočia aj s doplnkami (hodiny, porcelán, čajové servisy, koberce, svietniky, ap.). Expozíciu približujúcu dobové interiéry nájdeme aj v Kaštieli Hanušovce. Má názov *Dobovo zariadené interiéry a zabudnutý rod Dessenffy a návštevníkom predstavuje zariadenie šľachtického sídla z obdobia prvej polovice 20. storočia. Nachádza sa tu autenticky zariadená spáľňa posledného člena rodu aj s kompletným vybavením*. Okrem toho sú tu aj ďalšie dobovo zariadené miestnosti, ako napríklad meštianske interiéry z 1. polovice 20. storočia či salón zariadený v štýle art deco.²⁸

Víborlatské múzeum v Humennom je regionálne vlastivedné múzeum so sídlom v budove renesančného kaštieľa. Jedným z jeho expozíčných celkov je *Umelecko-historická expozícia*, ktorá prezentuje bytovú kultúru šľachty od renesancie po 20. storočie. Jednotlivé miestnosti (jedáleň, salóny, spálne, pánska pracovňa) sú zariadené dobovým nábytkom a doplnené maľbami, porcelánom, zrkadlami, či poľovníckymi trofejami a zbraňami.²⁹

Vlastivedné múzeum v Galante je regionálne vlastivedné múzeum, v ktorého fondoch sa nachádza aj zbierka historického nábytku z obdobia 19. až 20. storočia. Múzeum tieto zbierky prezentuje až v dvoch expozíciách - expozícia *Mestská bytová kultúra* sa nachádza v sídelnej budove múzea, zatiaľ čo expozíciu *Meštianske bývanie z konca 19. storočia* nájdeme v priestoroch renesančného kaštieľa. Expozície približujú štýl bývania a zariadenie interiérov z konca 19. storočia a začiatku 20. storočia.³⁰

Vlastivedné múzeum v Hlohovci je regionálnym vlastivedným múzeom, ktoré sídli v priestoroch františkánskeho kláštora z 15. storočia. Súčasťou umelecko-remeselných zbierok múzea je aj historický nábytok, ktorý je inštalovaný v expozícii situovanej v architektonicky najhodnotnejšej miestnosti kláštora - v refektári, t.j. v bývalej kláštornej jedálni. Vystavený nábytok pochádza najmä z Hlohovského zámku a približuje obdobie 18. až 19. storočia.³¹

Východoslovenské múzeum v Košiciach patrí k najstarším múzeám na Slovensku, má jeden z najrozsiahlejších zbierkových fondov u nás a spravuje niekoľko múzejných priestorov. Expozícia *Storočia v umení* prezentuje vývoj umenia, umeleckých remesiel a dobového nábytku v jednotlivých slohových obdobiach. Historické interiéry približujú život a bytovú kultúru meštianskeho obyvateľstva vo vybraných obdobiach (obr. 6).³²

²⁸ Zbierky - Dejiny kapitalizmu 1, 2. Dostupné on-line: <http://tripolitana.sk/krajske-muzeum-v-presove/zbierky/> [7.2.2021]. *Historická expozícia*. Dostupné on-line: <http://tripolitana.sk/rakociho-palac-presov/expozicie/> [7.2.2021]. *Kaštieľ Hanušovce - Expozície*. Dostupné on-line: <http://tripolitana.sk/kastiel-hanusovce/expozicie/> [17.2.2021].

²⁹ *Umelecko-historická expozícia*. Dostupné on-line: http://www.muzeumhumenne.sk/umelecko_hist_exp.html [7.2.2021].

³⁰ *Vlastivedné múzeum v Galante*. Dostupné on-line: <https://www.muzeum.sk/vlastivedne-muzeum-v-galante.html> [6.2.2021].

³¹ MARÁKY, Peter. Regionálne..., s. 20-22. *Refektár - kedysi kláštorná jedáleň*. Dostupné on-line: <http://muzeumhlohovec.sk/refektar-kedysi-klastorna-jedalen/> [6.2.2021].

³² *Východoslovenské múzeum, Košice*. Dostupné on-line: <https://www.muzeum.sk/vychodoslovenske-muzeum-košice.html> [7.2.2021].

Obr. 6: *Východoslovenské múzeum v Košiciach - secesné zrkadlo*. Foto: autorka.

Západoslovenské múzeum v Trnave je významným regionálnym vlastivedným múzeom s bohatými zbierkovými fondmi a rozsiahlou expozíčnou činnosťou. Jedna z expozícií, nazvaná *Krásna zaslých čias*, prezentuje dobový nábytok a interiérové doplnky z obdobia od 18. do 20. storočia, ako zo šľachtického, tak aj z meštianskeho prostredia. Súčasťou zbierkového fondu múzea je aj technická zbierka, zahŕňajúca rozličné prístroje používané v domácnostiach najmä v 20. storočí.³³ Tieto predmety však v súčasnosti nie sú súčasťou žiadneho expozíčného celku.

Žitnoostrovské múzeum v Dunajskej Strede je regionálne múzeum sídlace v budove Žltého kaštieľa. Vo fondoch múzea sa nachádza aj hodnotná zbierka historického nábytku reprezentujúca obdobie baroka, biedermeieru a neoslohov. Tieto zbierky sú zastúpené v historickej expozícii, kde návštevníkom približujú bytovú kultúru šľachty.³⁴

Ako vidno z tohto stručného prehľadu, expozície približujúce bytovú kultúru meštianstva i šľachty nájdeme v múzeách

po celom Slovensku. Mobilár a bytové doplnky sú samozrejme súčasťou aj ďalších slovenských múzeí, no nie až v takom rozsahu.

Prezentácia technických zbierok v múzeách

Čo sa týka múzeí ponúkajúcich expozície s technickým zameraním relevantným z hľadiska vybavenia domácností 19. a 20. storočia, tak musíme skonštatovať, že tých sa na území Slovenska nachádza pomenej. Múzeá s technickým zameraním väčšinou patria pod Slovenské technické múzeum (ďalej STM), no aj ďalšie slovenské múzeá sa špecializujú na niektoré z odvetví techniky. Jednu veľkú kategóriu tvoria banské múzeá, ďalej sú to napríklad múzeá so zameraním na strojárstvo či dopravu. Pre potreby tohto článku nás však zaujímajú skôr tie múzeá, ktoré majú vo svojich fondoch zbierkové predmety spadajúce do kategórie bežného života v domácnostiach - drobná technika a bytové vybavenie. Tieto predmety sú ale väčšinou v našich múzeách inštalované len ako súčasť iných expozícií; samostatnú expozíciu so zameraním na techniku v domácnosti v slovenských múzeách zatiaľ nemáme.

Jednu z mála takto zameraných expozícií v našom okolí nájdeme v Prahe v priestoroch *Národného technického múzea*. Expozícia *Technika v domácnosti* (obr. 7) pozostáva najmä zo zbierok

³³ *Krásna zaslých čias*. Dostupné on-line: <http://www.zsmuzeum.sk/expozicie/krasa-zaslých-cias> [6.2.2021]. *Technické zbierky*. Dostupné on-line: <http://www.zsmuzeum.sk/zbierky/historia/technicke-zbierky> [6.2.2021].

³⁴ MARÁKY, Peter. Regionálne..., s. 24-26.

Obr. č. 7: Národní technické muzeum v Praze - historické přístroje.
Foto: autorka.

z fondov Technika v domácnosti a Průmyslový design. Návštěvníci sa v nej môžu oboznámiť s históriou vývoja rôznych technických prístrojov, elektrospotrebičov a iných kuchynských pomocníkov v období od 19. storočia až do súčasnosti. Nájde tu aj plagáty a ďalšie formy reklamy. Táto expozícia sa zameriava i na obdobie Československa, a teda sa vystavené zbierky dotýkajú aj nášho územia.³⁵

Zbierky súvisiace s vybavením domácností spravuje aj *Múzeum obchodu* v Bratislave, ktoré dokumentuje vývoj obchodu a pohostinstva na našom území od najstarších čias

až po súčasnosť, pričom väčšina zbierkových predmetov pochádza práve z 20-tych až 40-tych rokov 20. storočia. Ide o rôzne úžitkové predmety, najmä mechanické pracovné pomôcky a technické zariadenia (registračné pokladne, váhy, automaty, variče, zásobníky na tovar, gramofóny), obaly tovaru z rozličných materiálov, predmety každodennej potreby, propagačné materiály, písomnosti, ale aj zariadenie obchodov a pohostinstiev (obr. 8). V roku 2017 sa múzeum podieľalo na príprave výstavy *Reklama a obchod (1918-1948)* v spolupráci s Historickým múzeom SNM a D&D Studio. Výstava prezentovala všetky formy dobovej reklamy a prostriedky, ktoré používala (plagáty, plechové a smaltované tabule, vývesky, tlačoviny, obalové materiály, ap.).³⁶

Už spomínané *Slovenské technické múzeum* je inštitúcia, ktorá sa zameriava na dokumentáciu vývoja vedy a techniky na Slovensku. Relevantné sú najmä zbierky z kategórií kancelárske stroje, fotografická technika, priemyselný dizajn a elektrotechnika. Expozície prezentujúce túto časť zbierkových fondov múzea nájdeme v jeho sídelnej budove v Košiciach. Sú to najmä expozície *Oznamovacia elektrotechnika*, *Vývoj písacích strojov* a *Úžitkové a ozdobné predmety z kovov*. Prvá z nich podáva prehľad o vývoji telegrafickej techniky od jej počiatkov v 19. storočí, o vývoji telefónnych prístrojov od čias Bellových prototypov, rádioprijímačov, fonografov a gramofónov, až po videotechniku. Tá druhá dokumentuje vývoj písacích strojov od druhej polovice 19. storočia. Je tu vystavených vyše 150 exponátov, ktoré zastupujú najznámejšie značky, ako aj prvé písacie stroje vyrábané v Československu. Tretia expozícia prezentuje vyše 300 exponátov, ktoré reprezentujú výrobky z produkcie jednotlivých kovspracujúcich remesiel. Do kategórie vystavených úžitkových predmetov spadajú napríklad šijacie stroje, žehličky, váhy, svietniky, či rôzne kuchynské pomôcky. Jednou z pobočiek STM je aj *Múzeum dopravy* v Bratislave, kde sa nachádza expozícia prezentujúca vývoj cestnej a železničnej dopravy. V roku 2017 bola v sídelnej budove STM inštalovaná výstava *Čaro bakelitu*, ktorá

³⁵ *Expozice „Technika v domácnosti“*. Dostupné on-line: <http://www.ntm.cz/expozice/technika-v-domacnosti> [16.2. 2021].

³⁶ *Z histórie Múzea obchodu*. Dostupné on-line: <http://www.muzeumobchoduba.sk/index.php> [15.2. 2021]. *Múzeum obchodu Bratislava – Zbierky*. Dostupné on-line: <http://www.muzeumobchoduba.sk/zbierky.php> [15.2. 2021]. *Múzeum obchodu Bratislava - Výročná správa rok 2017*. s. 7. Dostupné on-line: <http://www.muzeumobchoduba.sk/aktuality.php> [23. 2. 2021].

Obr. č. 9: Slovenské technické múzeum - čaro bakelitu. Foto: autorka.

Obr. č. 10: Múzeum dizajnu - 100 rokov dizajnu.
Foto: autorka.

približovala vznik a využitie tohto materiálu. Išlo o prvú umelú hmotu (1907), ktorá našla uplatnenie nielen v priemysle, ale aj pri výrobe množstva predmetov bežne používaných v domácnostiach. Nachádzalo sa tu okolo 300 exponátov československej i zahraničnej proveniencie, ako napríklad rádiá, telefóny, fotoaparáty, kuchynské vybavenie, svietidlá či rôzne bytové doplnky (obr. 9). Výstava bola následne reinštalovaná v priestoroch Múzea dopravy v Bratislave.³⁷

Tematicky do tejto skupiny spadá aj *Slovenské múzeum dizajnu* v Bratislave, ktoré sa pri zbierkotvornej činnosti sústreďuje na všetky formy dizajnu, úžitkové umenie, architektonický dizajn či fotografiu. Do kategórie dizajnu spadajú aj propagačné materiály, obaly, či priemyselný dizajn v nábytkovej tvorbe a interiérových doplnkoch. Od roku 2018 je v jeho priestoroch inštalovaná expozícia *100 rokov dizajnu*, ktorá dokumentuje slovenský dizajn a úžitkové umenie od roku 1918 do súčasnosti (obr. 10).³⁸ Expozícia sa venuje nielen produktovému dizajnu, rozdelenému do materiálových a tematických kategórií, ale aj komunikačnému dizajnu, kam spadajú témy ako plagátová tvorba, písmo a multimédiá. Nájde tu ukážky nábytkovej tvorby, elektrotechniky, či výrobkov z bakelitu. Expozícia má zriadenú vlastnú webovú stránku (100.scd.sk), kde sa možno dočítať bližšie informácie o jej jednotlivých celkoch, vystavených dielach a ich dizajnéroch a výrobcach.³⁹

³⁷ *STM – Zbierkový fond*. Dostupné on-line: <http://stm-ke.sk/index.php/sk/zbierkovy-fond-2> [15.2. 2021]. *Oznamovacia elektrotechnika*. Dostupné on-line: <http://www.stm-ke.sk/index.php/sk/oznamovacia-elektrotechnika> [13. 2. 2021]. *Vývoj písacích strojov*. Dostupné on-line: <http://www.stm-ke.sk/index.php/sk/pobocky-2/expozicie/vyvoj-pisacich-strojov> [13.2. 2021]. *Úžitkové a ozdobné predmety z kovov*. Dostupné on-line: <http://www.stm-ke.sk/index.php/sk/uzitkove-a-ozdobne-predmety-z-kovov> [13. 2. 2021]. *Čaro bakelitu - tlačová správa*. Dostupné on-line: http://www.stm-ke.sk/files/TS_caro%20bakelitu.pdf [9.2. 2021].

³⁸ *Slovenské múzeum dizajnu*. Dostupné on-line: <http://www.sdc.sk/?slovenske-muzeum-dizajnu> [16.2. 2021]. *100 rokov dizajnu – prvá expozícia Slovenského múzea dizajnu*. Dostupné on-line: <https://www.scd.sk/?100-rokov-dizajnu&clanok=100-rokov-dizajnu-prva-expozicia-slovenskeho-muzea-dizajnu> [13.2. 2021].

³⁹ *Expozícia - sekcie výstavy*. Dostupné on-line: <https://100.scd.sk/expozicia> [13. 2. 2021]. *100 rokov slovenského dizajnu - Výber zo zbierok Slovenského múzea dizajnu*. Dostupné on-line: <https://100.scd.sk/> [13.2. 2021].

Predmety spadajúce do kategórie technického vybavenia domácnosti nepochybne nájdeme aj v iných slovenských múzeách, no to už skôr ako súčasť expozícií, ktorých primárne zameranie je iné a tieto predmety sú v nich použité na dotvorenie celkového obrazu doby či témy, ktorú prezentujú návštevníkom. Ako príklad posluží Múzeum mesta Bratislavy - Múzeum dejín mesta v Starej radnici. Expozícia je rozčlenená do viacerých tematických celkov, ktoré návštevníkom približujú históriu mesta do konca 30. rokov 20. storočia. Nájdeme tu celú škálu predmetov zastupujúcich hospodársky, politický, spoločenský i súkromný život, kam patria aj rôzne úžitkové predmety každodennej potreby, medzi nimi aj drobné technické vybavenie.⁴⁰

Záver

Múzeá sú bohatým zdrojom primárneho materiálu, z ktorého možno čerpať pri výskume rôznych oblastí každodennosti. Tento text ako prieskum stávajúcej situácie v slovenských múzeách môže slúžiť ako podklad k ďalšiemu výskumu každodenného života a materiálnej kultúry na základe múzejných zbierok. Je to téma, ktorej sa aj v našom prostredí venuje čoraz väčšia pozornosť, no ešte stále sú v našej historiografii biele miesta, ktoré je potreba zaplniť.

Ako vidno z predloženého textu, v slovenských múzeách nájdeme zastúpenú širokú ponuku expozícií približujúcich bytovú kultúru mestského obyvateľstva nielen z obdobia 19. a začiatku 20. storočia. Avšak ako jeden nedostatok vyplývajúci z tohto prieskumu môžeme uviesť fakt, že naše múzeá nevenujú vo svojej výstavnej činnosti dostatočnú pozornosť obdobiu 20. storočia. Aj v prípade, že ich expozície zasahujú až do 20. storočia, väčšinou ide o predmety spred roku 1919, iba zriedkavo približujú aj život v období prvej Československej republiky a neskoršie obdobie nenájdeme zastúpené skoro vôbec. Toto obdobie moderných dejín síce býva prezentované v rámci výstav, no možno by sa múzeá mohli zamerať aj na ich začlenenie do svojich expozícií. Čo sa týka prezentácie technického vybavenia domácností, tak situácia na Slovensku je ešte slabšia. Expozíciu zameranú špecificky na techniku v domácnosti nenájdeme v žiadnom z našich múzeí a prezentácia tohto typu artefaktov je minimálna aj v rámci expozícií každodenného života a bytovej kultúry. Táto téma tak predstavuje ďalšiu oblasť, ktorej by sa naše múzeá mohli v budúcnosti viac venovať.

Celkovo teda môžeme zhodnotiť, že problematika bytovej kultúry a zariadenia domácností je v našom múzejníctve oveľa lepšie rozpracovaná než téma technického vybavenia domácností. Rovnako ani obdobie 20. storočia nie je zastúpené tak výrazne, ako skoršie obdobia.

Zoznam prameňov a literatúry

- GOLDBERGEROVÁ, Lucia. Expozície kaštieľa. In: *Kaštieľ v Markušovciach*. Spišská Nová Ves: Múzeum Spiša, 2015, s. 24-29. ISBN 9788085173222
- HANNAN, Leonie - LONGAIR, Sarah. *History through material culture*. Manchester University Press, 2017, 200s. ISBN 978-1-7849-9126-5
- JŮVA, Vladimír. Základy obecné pedagogiky, vývoj muzejní edukace. In: *Základy muzejní pedagogiky. Studijní texty*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2014, s. 7-10. ISBN 9788070284414
- MARÁKY, Peter. *Mestské múzeá*. Bratislava: Dajama, 2013, 128s. ISBN 9788081360206
- MARÁKY, Peter. *Múzeá s celoslovenskou pôsobnosťou*. Bratislava: Dajama, 2012, 128s. ISBN 9788081360046

⁴⁰ MARÁKY, Peter. Mestské..., s. 26-27.

MARÁKY, Peter. *Regionálne múzeá*. Bratislava: Dajama, 2012, 128s. ISBN 978-80-8136-012-1

Vyhláška č. 523/2009 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o základných odborných činnostiach v múzeu alebo v galérii a o evidencii predmetov kultúrnej hodnoty.

Zákon č. 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty.

Internetové zdroje

- Access 360 World Heritage*. dostupné on-line: <https://www.natgeotv.com/za/shows/natgeo/access-360-world-heritage> [8.1. 2021].
- Ako sa brali naši...* dostupné on-line: <http://www.muzeum.bratislava.sk/aktualna-ponuka-2021/ds-1305/p1=1813> [10.1. 2021].
- BBC historical farm series*. dostupné on-line: https://en.wikipedia.org/wiki/BBC_historical_farm_series [8.1. 2021].
- Budatínsky hrad*. Dostupné on-line: <https://pmza.sk/budatinsky-hrad/> [6.2. 2021].
- Čaro bakelitu - tlačová správa. dostupné on-line: http://www.stm-ke.sk/files/TS_caro%20bakelitu.pdf [9.2. 2021].
- Das Museum der Alltagskultur – Schloss Waldenbuch*. dostupné online: <https://www.waldenbuch.de/> [19.1.2021].
- Dom ľubovnianskeho mešťana*. Dostupné on-line: <https://www.staralubovna.sk/dom-lubovnianskeho-mestana/> [27.2.2021].
- E-shop. NPU*. dostupné online: <https://www.npu.cz/e-shop#category=8291&query=&issueYear=&publisher=&author=&sort=&formId=publicationsfilter&page=2> [8.1. 2021].
- Expozícia - sekcie výstavy*. dostupné on-line: <https://100.scd.sk/expozicia> [13. 2. 2021].
- Expozície „Technika v domácnosti“*. dostupné on-line: <http://www.ntm.cz/expozice/technika-v-domacnosti> [16.2. 2021].
- Historická expozícia*. Dostupné on-line: <http://tripolitana.sk/rakociho-palac-presov/expozicie/> [17.2.2021].
- Hversdagssafn – museum of everyday life*. dostupné online: <https://everydaylife.is/> [19.1.2021].
- Kaštieľ Hanušovce - Expozície*. Dostupné on-line: <http://tripolitana.sk/kastiel-hanusovce/expozicie/> [17.2.2021].
- Krása zaslých čias*. Dostupné on-line: <http://www.zsmuzeum.sk/expozicie/krasa-zaslych-cias> [6.2.2021].
- Malé múzejné bádanie - archív*. dostupné on-line: <http://www.muzeum.bratislava.sk/male-muzejne-badanie-archiv/ds-1071/archiv=0&p1=3975> [10.1. 2021].
- Malé múzejné bádania 2015*. dostupné on-line: http://www.muzeum.bratislava.sk/assets/File.ashx?id_org=700015&id_dokumenty=3380 [10.1. 2021].
- MEMO MUSEUM — museum of everyday life and good memories*. dostupné online: <http://www.pulainfo.hr/where/memo-museum-museum-everyday-life-good-memories> [19.1.2021].
- Meštianske bývanie*. Dostupné on-line: <http://www.muzeumpp.sk/expozicie/mestianske-byvanie/> [7.2.2021].
- Meštianske bývanie na Kysuciach*. Dostupné on-line: <https://www.kysuckemuzeum.sk/kastiel-radola/1086-mestianske-byvanie-na-kysuciach-stala-expozicia> [7.1.2021].
- Meštiansky interiér*. Dostupné on-line: <http://www.pohronskemuzeum.sk/expo5.htm> [7.2.2021].
- Múzeum bytovej kultúry*. Dostupné on-line: <https://www.kezmarok.com/?Muzeum-bytovej-kultury> [7.1.2021].

- Múzeum obchodu Bratislava - Výročná správa rok 2017*. 16s. Dostupné on-line: <http://www.muzeum-obchoduba.sk/aktuality.php> [23. 2. 2021].
- Múzeum obchodu Bratislava – Zbierky*. Dostupné on-line: <http://www.muzeumobchoduba.sk/zbierky.php> [15.2. 2021].
- Múzeum v Kežmarku - Stále expozície*. Dostupné on-line: <https://www.kezmarok.com/?Kezmarok-hrad/Stale-expozicie> [7.1.2021].
- New Zealand Museum of the Everyday*. Dostupné online: <https://ehive.com/collections/6051/new-zealand-museum-of-the-everyday> [19.1.2021].
- Oznamovacia elektrotechnika*. Dostupné on-line: <http://www.stm-ke.sk/index.php/sk/oznamovacia-elektrotechnika> [13. 2. 2021].
- Refektár – kedysi kláštorňa jedáleň*. Dostupné on-line: <http://muzeumhlohovec.sk/refektar-kedysi-klastorna-jedalen/> [6.2. 2021].
- Slovenské múzeum dizajnu*. Dostupné on-line: <http://www.sdc.sk/?slovenske-muzeum-dizajnu> [16.2. 2021].
- STM – Zbierkový fond*. Dostupné on-line: <http://stm-ke.sk/index.php/sk/zbierkovy-fond-2> [15.2. 2021].
- Tajemství světových muzeí*. Dostupné on-line: <https://www.csfd.cz/film/330701-tajemstvi-svetovych-muzei/prehled/> [8.1. 2021].
- Technické zbierky*. Dostupné on-line: <http://www.zsmuzeum.sk/zbierky/historia/technicke-zbierky> [6.2.2021].
- The Museum of Everyday Life - about us*. Dostupné online: <http://museumofeverydaylife.org/sample-page/about-us> [19.1.2021].
- Umelecko-historická expozícia*. Dostupné on-line: http://www.muzeumhumenne.sk/umelecko_hist_exp.html [7.2.2021].
- Utajený dámsky svet*. Dostupné on-line: <https://www.snm.sk/?muzeum-cervenky-kamen-aktualne-vystavy&clanok=utajeny-damsky-svet-4> [6.2. 2021].
- Úžitkové a ozdobné predmety z kovov*. Dostupné on-line: <http://www.stm-ke.sk/index.php/sk/uzitkove-a-ozdobne-predmety-z-kovov> [13. 2. 2021].
- Vlastivedné múzeum v Galante*. Dostupné on-line: <https://www.muzeum.sk/vlastivedne-muzeum-v-galante.html> [6.2.2021].
- Vyblasujem stop nude - múzeum online*. Dostupné on-line: <http://www.muzeum.bratislava.sk/stop-nude-muzeum-online/ds-1277/p1=7713> [20.2.2021].
- Východoslovenské múzeum Košice*. Dostupné on-line: <https://www.muzeum.sk/vychodoslovenske-muzeum-kosice.html> [7.2.2021].
- Vývoj písacích strojov*. Dostupné on-line: <http://www.stm-ke.sk/index.php/sk/pobocky-2/expozicie/vyvoj-pisacich-strojov> [13.2. 2021].
- Z histórie Múzea obchodu*. Dostupné on-line: <http://www.muzeumobchoduba.sk/index.php> [15.2. 2021].
- Zbierky - Dejiny kapitalizmu 1, 2*. Dostupné on-line: <http://tripolitana.sk/krajske-muzeum-v-presove/zbierky/> [7.2.2021].
- Zbierky - História*. Dostupné on-line: <http://www.muzeumpp.sk/zbierky/historia/> [7.2.2021].
- 100 rokov československých hraček*. Dostupné on-line: <http://www.kastiel.dubnica.eu/event/285226/100-rokov-ceskoslovenskych-hracek> [7.1.2021].

- 100 rokov dizajnu – prvá expozícia Slovenského múzea dizajnu*. Dostupné on-line: <https://www.scd.sk/?100-rokov-dizajnu&clanok=100-rokov-dizajnu-prva-expozicia-slovenskeho-muzea-dizajnu> [13.2. 2021].
- 100 rokov slovenského dizajnu - Výber zo zbierok Slovenského múzea dizajnu*. Dostupné on-line: <https://100.scd.sk/> [13.2. 2021].

Divadelný kostým - od rekvizity k zbierkovému predmetu

Nela Szabóová

Mgr. Nela Szabóová
Comenius University in Bratislava
Faculty of Arts
Department of Ethnology and Museology
Gondova 2
811 02 Bratislava
Slovakia
e-mail: nela.szaboova@uniba.sk

Studia Museologica Slovaca, 2021,5:55-60

Theatrical Costume – From Prop to Artifact

The article presents theatrical costume from its origins in the Art-decorative workshops of Slovak National Theatre to its musealisation and its presentation at exhibitions. Its main focus is on the collections of the Theatre Institute Museum in Bratislava. The beginning of the study is dedicated to the history and creation of the costume from its design to its realization in the Art-decorative workshops. Then the paper introduces the Theatre Institute Museum, which possesses numerous collections of theatrical costumes. The focus will be on the history of the Museum, but also on its individual collections. Costume Design Collection with more than 13 800 artifacts is the largest collection. Theatrical Costumes Collection has almost 100 artifacts. As the Museum does not have its own exhibition space, many exhibitions of theatrical costume were created in cooperation with other institutions - we can find costumes in collections of many other Slovak museums as well. In conclusion, the article summarizes the phenomenon of theatrical costume in Slovakia.

Key words: theatre costume, costume design, Theatre Institute Museum, musealisation, collection

Divadlo predstavuje významnú súčasť našej kultúry a k jeho činnosti neodmysliteľne patrí aj divadelný kostým, ktorý spolu s ďalšími prvkami dotvára pôsobenie inscenácie. Kostým predstavuje hmotný doklad, ktorý je schopný podať svedectvo o divadelnej hre aj po jej derniére. Prostredníctvom identifikácie nositeľov muzeality ho vyberáme z jeho prirodzeného prostredia divadla a umiestňujeme ho do nových súvislostí v rámci múzejnej zbierky, kde naďalej prežíva ako doklad určitého javu.

Kostým je oblečením herca, zakrýva jeho osobný vzhľad a premieňa ho na postavu. Prostredníctvom kostýmu vieme charakterizovať stvárňovanú postavu a zvyšuje nám efekt vizuálneho pôsobenia inscenácie. Herec naopak kostým tematizuje, naplňa svojou osobnosťou a schopnosťami. Kostým je spätý s divadlom od jeho počiatku. V antickom grécku bol odlišný hlavne typom hry – či sa jednalo o tragédiu alebo komédiu. V rímskom divadle sa uplatnil každodenný odev – tóga. Stredové kostýmy boli ovplyvnené hlavne náboženskou ikonografiou, používali sa bohoslužobné rúcha ale aj každodenný odev. Dôležitou bola symbolika farieb a rekvizity predstavujúce špecifické atribúty postáv. Diabol býval stelesňovaný zvieracími maskami. V období renesancie sa k tradičnej tragédii, satire a komédii pripája balet a opera. Divadelné kostýmy sa stávajú náročne výtvarne spracovávané. Poznáme niekoľko typov kostýmov z tohto obdobia, kostýmy verné súdobej móde, fantastické s alegorickými a symbolickými motívami (väčšinou používané pre mytologické a nadprirodzené bytosti) a kostýmy opierajúce sa o históriu alebo odkazujúce na sociálnu príslušnosť stvárňovanej postavy. Ustálené typy postav hlavne v oblasti komédie mali zaužívané kostýmy, jednalo sa napr. o postavy Pantalone,

Harlekýn, Pulcinella, Dottore alebo Capitano. V období baroka dominovala divadlu veľkolepá scéna, kostýmy preberali svoju formu zo súdobého odievania – obrovské krinolíny a parochne s bohatými účesmi. Až v 18. storočí sa začal kostým tvoriť so zreteľom na presnejšiu charakterizáciu postáv. Romantizmus sa snažil o historickú vernosť kostýmov no naďalej si zachovával javiskovú nápadnosť. Kostým do detailu zodpovedajúci historickému obdobiu, ktoré bolo zobrazované v hre sa uplatnil až v realistickom a naturalistickom divadle. Dochádza k prehĺbeniu charakterizačnej aj individualizačnej úlohy kostýmu. V období secesie sa dôraz kládol na dekoratívnosť a symbolickú hodnotu, navrhovania kostýmov sa opätovne ujali maliari. V tomto období sa medzi výrazných tvorcov divadelnej inscenácie dostáva osobnosť režiséra, divadlo sa tak stáva autonómnym umeleckým dielom, nie len javiskovým spodobením dramatického textu. S príchodom avantgardných smerov sa divadelný kostým začína výrazne odlišovať od bežného každodenného odevu, zdôrazňuje sa jeho výtvarnosť a plastickosť.

Na území Slovenska sú dejiny divadelného kostýmu spojené so začiatkami profesionálneho divadla v roku 1920. Prvé návrhy pochádzajú od Jaroslava Mareša, znázorňovali postavy Smetanových opier v národnom duchu. V 30. rokoch sa kostýmovému výtvarníctvu venovali Ľudovít Hradský a Ján Ladvenica. Úroveň doby dohnal slovenský kostým až v 50. rokoch. Významná bola osobnosť Ludmily Purkyňovej a jej nasledovníčky Heleny Bezákovej. V ich tvorbe vidíme dômyselnú farebnú aj tvarovú štylizáciu a používanie nových materiálov a techník (napr. artpro-tis). Stanislava Vaníčková sa vo svojej tvorbe venovala individualizačnej a psychologickéj funkcii kostýmu. Danica Hanáková vo svojich návrhoch spája aktuálne a historické prvky. Inšpiráciu dobovými výtvarnými prejavmi vidíme na kostýmoch Mony Hafsaahl a Nadi Šimunovej. Milan Čorba sa vo svojich návrhoch nevzdal dobovej vierohodnosti, ktorú doplnil prvkami zviditeľňujúcimi postavu a osobnosť herca.

Kostýmy pre inscenácie Slovenského národného divadla vznikajú zväčša v Umelecko-dekoračných dielnach spolu s ďalšími rekvizitami. V tvorbe kostýmu sa stretáva viacero aspektov. V prvom rade je potrebné sa zoznámiť s danou inscenáciou a víziou režiséra. Kostýmy sú šité na mieru hercovi a postave, ktorú stvárňuje. Pre kostýmového výtvarníka je nevyhnutné poznať históriu odievania ale aj rozličné materiály, ktoré sa mu ponúkajú pre jeho tvorbu. Mnoho krát práve tieto aspekty môžu byť hodnotným inšpiračným zdrojom k vytvoreniu vhodného kostýmu. Je samozrejme, že kostým musí korešpondovať aj so stvárnením scény a kulisami, v ktorých sa herec pohybuje na javisku. Prvým krokom je kostýmový návrh v podobe kresby zachytávajúcej všetky dôležité zamýšľané atribúty odevu herca. Po skici kostýmového výtvarníka nasleduje realizácia modelu kostýmu v mierke 1:25. Následne sa vytvorí prototyp z pomocného materiálu v mierke 1:1. Až vo finálnej fáze sa návrh realizuje vo vopred vybraných textíliách. Tri vymenované etapy podliehajú kostýmovej skúške, kde sa overuje na jednej strane či je kostým správne ušitý po krajčírskych stránkach a na druhej strane či vyhovuje zámerom režiséra a celej scény. Nie je pravidlom, že vo všetkých divadlách a pri všetkých kostýmoch sa tvorba riadi týmito tromi etapami.¹ Hotový kostým sa stáva neoddeliteľnou súčasťou inscenácie. Kým má divadlo danú hru v repertoári je kostým uskladnený v priestoroch divadla. Po derniére sa presúva do skladov v Umelecko-dekoračných dielnach. Je riadne uskladnený, označený, zaevidovaný, aby bolo jasné z akej inscenácie pochádza, kto je jeho autorom a prípadne ďalšie potrebné informácie. Takto odložené kostýmy nepredstavujú však zbierkové predmety sú naďalej len rekvizitami, ktoré čakajú na svoju ďalšiu chvíľku slávy. Staršie kostýmy mnohokrát slúžia ako zdroj inšpirácie pre kostýmových výtvarníkov. Často krát sa prešívajú a upravujú

pre potreby novej hry a nového herca. Prípadne sa zapožičiavajú do iných inštitúcií. Každé väčšie divadlo na Slovensku má svoje vlastné kostymárske dielne, ktoré zodpovedajú za tvorbu kostýmov pre hry toho určitého divadla. V ojedinelých prípadoch si jednotlivé dielne môžu navzájom vypomáhať. Kostýmové výtvarníctvo sa nachádza na pomedzí výtvarného a dramatického umenia. Zatiaľ čo svojou formou a vyjadrovacími prostriedkami, s ktorými narába spadá do oblasti výtvarného umenia, svojím obsahom a funkčnou väzbou ho môžeme zaradiť medzi dramatické umenie.

Z divadelného kostýmu sa stáva zbierkový predmet až po akvizícii do zbierkového fondu múzea. Predmet nadobudnutý múzeom je ďalej zhodnocovaný radom odborných činností, uchovávaný a využívaný na výskumné a prezentačné účely. Predmety do múzea selektujeme z množstva prostredníctvom vlastností, ktorú nazývame muzealita. Cieľom kurátora je identifikovať nositeľov tejto muzeality tj. prvky na predmete na základe, ktorého ho vyjmeme z bežného života, zachránime pred zánikom a umiestnime do nových súvislostí múzejnej zbierky. Nositele muzeality sa odvíjajú predovšetkým od cieľa zbierkotvornej činnosti, teda čo chceme danými predmetmi dokumentovať. Môžu spočívať jednak vo vysokej výtvarnej kvalite kostýmu, ale tiež aj vo vysokej výpovednej hodnote predmetu. Predmet s vysokou výpovednou hodnotou nám výrazne zhodnocuje zbierku, má veľký komunikačný aj výskumný potenciál. Pri akvizícnej činnosti treba mať na zreteli zbierku ako celok a to ako nám daný predmet tento celok pomôže zhodnotiť. Kostým sám o sebe nemá veľkú výpovednú hodnotu (ak opomenieme výtvarné kvality), komplexne sa dokáže prezentovať až v súčinnosti s ostatnými zložkami dokumentovanej inscenácie. Na základe pôsobenia všetkým dostupných zložiek dramatického diela vieme čo najautentickejšie dokladovať podobu daného javu. Samozrejme to nemusí byť našim cieľom a môžeme prostredníctvom zbierky kostýmov zachytávať len ich výtvarnú premenu naprieč rokmi existencie divadla. Pri budovaní akejkoľvek zbierky teda musíme myslieť predovšetkým nato, čo ňou chceme zachytiť a dokladovať. Podľa koncepcie danej zbierky by sa mala ďalej odvíjať aj akákoľvek akvizičná činnosť kurátorov múzea.

Nepochybne najväčšie množstvo divadelných kostýmov má vo svojich zbierkach Múzeum divadelného ústavu. Múzeum Divadelného ústavu je jediné múzeum na území Slovenska, ktoré vo svojich zbierkach uchováva a spracúva kompletný materiál viažuci sa k scénickej divadelnej kultúre od založenia prvej profesionálnej scény v roku 1920.²

Snahy o založenie divadelného múzea sa objavujú už od 40. rokov 20. storočia. V 1953 vzniklo Divadelné oddelenie Slovenského múzea. Začiatkom 60. rokov sa odčlenilo od Slovenského múzea a stalo sa súčasťou Detašovaného pracoviska Bratislava Divadelného ústavu - Praha. V tomto čase mu bolo pridelených 650 scénických a kostýmových návrhov zo zbierok Slovenského múzea. V roku 1969 vznikol samostatný Divadelný ústav. O dva roky neskôr vypracovali pracovníci ústavu návrh na zriadenie múzea slovenského divadla. V roku 1972 získal Divadelný ústav pivničnú miestnosť v dielnach Slovenského národného divadla, ktorá slúžila ako depozitár. Pokračovali aj snahy o získanie výstavných priestorov, no bezvýsledne. Tieto snahy pretrvali aj v 80. rokoch. V tomto období bola vypracovaná aj koncepcia na zriadenie Slovenského divadelného múzea, ktorá bola predložená Slovenskému národnému múzeu. Až v roku 1992 sa podarilo múzeu po rekonštrukcii priestorov v Divadle Jonáša Záborského v Prešove získať priestory pre stálu expozíciu, ktorá je tam umiestnená doteraz.³

² FEKETE, Vladislava. *Malé múzeum s veľkou zbierkou: sprievodca múzeom Divadelného ústavu*. Bratislava : Divadelný ústav, 2015. s. 12.

³ Tamže. s. 20.

¹ ČORBA, Milan. *Kostýmová tvorba: prednášky*. Bratislava : Divadelný ústav, 2009. s. 138.

Oficiálne Múzeum Divadelného ústavu vzniklo v roku 2006, no svoje zbierky budovalo v podstate už od vzniku Divadelného ústavu. V súčasnosti spadá činnosť múzea pod Oddelenie divadelnej dokumentácie, informatiky a digitalizácie. Zbierkový fond je rozdelený na jednotlivé zbierky zachytávajúce všetky scénické teatrálie, či už vo forme dvojrozmerných alebo trojrozmerných predmetov. Nájdeme tu zbierku: scénických návrhov, divadelných makiet, kostýmových návrhov, divadelných kostýmov, bábkového divadla, výtvarných divadelných plagátov a zbierku predmetov galerijnej a múzejnej hodnoty spolu s Izbou manželov Borodáčovcov, ktorá tvorí stálu expozíciu múzea. Expozícia je súčasťou administratívnych priestorov Divadelného ústavu. V súčasnosti tvorí zbierkový fond vyše 30 000 predmetov a k tomu množstvo dokumentačného materiálu patriace k pomocnému fondu.⁴ Cieľom múzea je rozširovanie a kompletizácia zbierok, ktoré podávajú celkový obraz o divadle na Slovensku.

Divadelná inscenácia sa dá dokumentovať viacerými spôsobmi, či už hmotnými alebo nehmotnými dokladmi. Pre celkový obraz o hre je potrebná práve súhra celku. Nehmotné zložky (réžia, dramaturgia, herecké výkony) nemôžu existovať bez hmotnej podstaty (kostýmy, scéna) a naopak hmotné doklady získavajú požadovaný obsah až spojením s nehmotnými. Kostým bez herca a kontextu inscenácie nemožno považovať za kompletné dedičstvo⁵ aj keď sa jedná bez pochyb o výtvarne kvalitný predmet.

Najpočetnejšou zbierkou Múzea Divadelného ústavu je zbierka kostýmových návrhov s počtom vyše 13 800 predmetov.⁶ Jedná sa o návrhy k 658 inscenáciám od 64 kostýmových výtvarníkov. Zbierka zachytáva široký diapazón známych aj menej známych mien kostýmovej a scénickej tvorby, každý jeden hodnotný svojim unikátnym rukopisom. Nájdeme tu tvorbu takých výtvarníkov akými boli resp. sú Jaroslav Mareš, Ľudovít Hradský, Ján Ladvenica, Karol L. Zachar, Ludmila Purkyňová, Helena Bezáková, Irena Schanerová, Judita Kováčová, Stanislava Vaníčková, Milan Čorba, Ludmila Városová, Ľubica Jarjabková, Peter Čanecký a mnohí iní. Na kostýmových návrhoch sa uplatnili rozličné výtvarné techniky. Nájdeme tu diela tvorené pomocou obyčajnej ceruzky, suchého alebo voskového pastelu, s obľubou sa využívajú aj maliarske techniky ako akvarel alebo tempera. Mnohokrát sú diela realizované ako koláže, ku kresbe sú pripájané vzorky látok, niekedy aj priamo v tvare navrhovaného kostýmu. Návrhy bývajú opatrené aj menom postavy a popisom jednotlivých častí kostýmu a ďalšími informáciami.

Zbierka divadelných kostýmov je o čosi skromnejšia, v múzeu sa nachádza takmer 100 predmetov od 26 kostýmových výtvarníkov.⁷ Táto zbierka nebola od začiatku činnosti budovaná systematicky, väčšina predmetov sa dostala do múzea na základe darov alebo dlhodobých výpožičiek z divadiel. Čo sa týka jednotlivých predmetov, pozoruhodná je hlavne rôznorodosť a široké zastúpenie významných kostýmových výtvarníkov. Väčšina akvizícií pochádza z bratislavských divadiel, a to Slovenského národného divadla, Divadla ASTORKA Korzo '90 a Divadla Nová scéna. Nájdeme tu však aj zástupcov Slovenského komorného divadla v Martine alebo Divadla Jonáša Záborského v Prešove. Predmety mapujú kostýmy významných inscenácií z repertoárov uvedených divadiel. Najstarším zbierkovým predmetom v rámci divadelných kostýmov je pánsky renesančný kostým z inscenácie hry *Filip II.* od Ľudmily Verhaerena. Pochádza z roku 1944 a uvedená bola v Slovenskom komornom divadle v Martine v réžii Andreja Bagara. Autorom kostýmu je Emil Makovický. Na jeho realizáciu použil hlavne zamat, satén, bortňové

pásky a zlatú sujtášku. Výrazné zastúpenie má v zbierke tvorba Ludmily Purkyňovej a jej žiačky Heleny Bezákovovej. V roku 2005 sa v Slovenskom národnom múzeu na Vajanského nábreží v Bratislave uskutočnila rozsiahla výstava mapujúca slovenské divadelníctvo s názvom *Divadlo – vášeň, telo, blas*, na základe ktorej sa do múzea dostalo takmer 20 divadelných kostýmov. V zbierke nájdeme aj kostýmy dokumentujúce tvorbu Petra Čaneckého. Z hry *Cyrano* od Edmonda Rostanda sa v zbierke nachádzajú historizujúce kostýmy od Hany Cigánovej. Zbierka je pri niektorých inscenáciách natoľko komplexná, že je možné vyskladať tzv. set - priradiť k sebe návrhy, kostým, scénu aj makety.

Múzeum Divadelného ústavu nedisponuje vlastnými výstavnými priestormi. Svoje projekty prezentuje hlavne v rámci početných spoluprác s inými inštitúciami, hlavne múzeami, galériami a divadlami. Od roku 1976 sa uskutočnilo množstvo výstav predstavujúcich divadelnú kostýmovú tvorbu naprieč múzeami po celom území Slovenska.⁸ Výstavy sa venovali buď jednotlivým osobnostiam kostýmovej tvorby, tu môžeme spomenúť Ludmilu Purkyňovú⁹, Ľudmilu Városovú¹⁰, Helenu Bezákovú¹¹, Milana Čorbu¹², Monu Hafsa¹³, Emila Pauloviča¹⁴ alebo Katarínu Holkovú¹⁵. Realizovali sa aj výstavy mapujúce vývoj slovenského divadelného kostýmu z komplexnejšieho pohľadu.¹⁶

Múzeum Divadelného ústavu je jednoznačne inštitúciou s najrozsiahlejšou zbierkou divadelných kostýmov, no jednotliviny z oblasti kostýmového výtvarníctva nájdeme roztrúsené po viacerých slovenských múzeách. Väčšinou však bez detailnejšej sprievodnej dokumentácie a výpovednej hodnoty, nakoľko sa jedná o solitery, mnohokrát len časti kostýmov alebo doplnky k nim.

V Slovenskom národnom múzeu – Historickom múzeu na Bratislavskom hrade nájdeme šesť kusov divadelných kostýmov. V Múzeu mesta Bratislavy sa nachádzajú nohavice ku kostýmu z hry *Predaná nevesta* a kostým vojaka z inscenácie *Herodes a Herodias*, pozostávajúci zo saténového prehozu okrovo-zlatej farby a belasého plášt'a s dlhým rukávom. Sú súčasťou zbierky Novších dejín. Slovenská národná galéria má vo svojich zbierkach kostýmové návrhy. V zbierke Ponitrianskeho múzea v Nitre sa nachádzajú dve bližšie neurčené čelenky z divadelných

⁸ HUDEC, R. *Divadelný ústav 1961-2011*. Bratislava : Divadelný ústav, 2011. s. 210-231.

⁹ *Ludmila Purkyňová – výstava kostýmov* (Scénografická výstavná sieň M. Tomka, Divadlo na Vinohradech, Praha, ČR, marec 1976) , *Tri dámy slovenského divadelného kostýmu* (Výstavná sieň Novej budovy SND, Bratislava, 9.12.2008, autori: Miroslav Daubrava, Nora Nosterská)

¹⁰ Ľudmila Városová – kostýmová tvorba (Galéria mesta Bratislavy, Pálffyho palác, jún 1995 a Dom umenia Piešťany, september 1995, autor: Ivan Lacika)

¹¹ *Helena Bezáková – divadelný kostým* (SND Divadlo P.O. Hviezdoslava, 12.9.2006, Kysucká galéria v Čadci, 12.1.2007, Záhorské múzeum v Skalici, 2.2.2007, autorky: Helena Bezáková, Dana Janáčková, Barbora Tarageľová) , *Helena Bezáková – čarovné premeny kostýmu* (Múzeum Chorvátov na Slovensku SNM, Devínska Nová Ves, 6.9.2007, autorky: Helena Bezáková, Barbora Tarageľová a Reinštalácia, Divadlo J. Palárika, Trnava, 14.1.2009, autorky: Helena Bezáková, Barbora Ottingerová –Tarageľová)

¹² *Ján Zavarský scénografia – Milan Čorba kostým* (Dvorana Vincentka Luhačovice, ČR, 19.8.2007, autor: Viera Burešová)

¹³ *Galéria súčasného divadla – scénografia a kostým Momy Hafsa* (Trnavské divadlo, 2.2.1990, autor: Ladislav Lajcha)

¹⁴ Výber zo scénografickej a kostýmovej tvorby Emila Pauloviča (Trnavské múzeum, máj 1997, autor: Ivan Lacika)

¹⁵ *Katarína Holková – kostýmová tvorba* (Národný dom SKD Martin, 20.11.2010, autor: Katarína Holková)

¹⁶ *Slovenský divadelný kostým (1975-1981)* (Oblasťné nitrianske múzeum v Nitre, 2.12.1981, autor: Ivan Lacika), *Slovenský divadelný kostým II.* (kostýmová a bábkarská tvorba) (Dom kultúry ORBIS Nitra, 15.5.1990, autori: Ivan Lacika, Vlasta Vaculová), *Slovenská scénografia a divadelný kostým* (Cyklus výstav javiskových a kostýmových výtvarníkov, Darina Šimkovicová, Vladimír Čáp, Dom umenia SF Piešťany, 1994. Autori: Ivan Lacika, Ladislav Lajcha), *Divadelný kostým v historických obdobiach* (Stredoslovenské múzeum v Banskej Bystrici, 26.9.2006, Divadlo J. Palárika Trnava, 5.1.2007, Pohronské múzeum Nová Baňa, autorky: Marija Havran, Viera Burešová, Kaštieľ Sv. Anton, 16.5.2008, autorky: Marija Havran, Viera Burešová)

⁴ Tamže, s. 13.

⁵ KOBLIŠKOVÁ, Zuzana. Dokumentácia súčasnosti alebo ochrana toho, čo zostane po derniére divadelnej inscenácie. In: *Múzeum*, 2014, roč. LX, č. 3, s. 12.

⁶ FEKETE, Vladislava. *Malé múzeum...* s. 166.

⁷ Tamže, s. 23.

kostým. Fragmenty divadelných kostým sa nachádzajú aj v Prievidzi v Hornonitrianskom múzeu, jedná sa o tri repliky kovových súčastí zbroje. Z produkcie kostýmovej dielne Divadla Jozefa Gregora Tajovského vo Zvolene sa v Lesníckom a drevárskom múzeu nachádza päť dámskych dlhých šiat zo zamatu a brokátu a jeden pánsky saténový trojštvrťový kabát.

Nároky na uloženie divadelných kostým v depozitároch sú v podstate obdobné s uložením odevov. Mnohokrát sa jedná o ťažké materiály a zložité strihy, ktoré vyžadujú náročnejšie spôsoby uloženia. Preferuje sa buď zavesenie na tvarovanom vešiaku alebo horizontálne uloženie. Doplnky ku kostýmom je ideálne skladovať v jasne označených škatuliach. V depozitároch by mala byť zabezpečená optimálna teplota, vlhkosť a malo by byť zamedzené prístupu škodcom.¹⁷

Divadelný kostým predstavuje dôležitú oblasť nášho kultúrneho dedičstva, ktorá dotvára pôsobenie divadelnej hry. Kostým tvorí neodmysliteľnú súčasť každej inscenácie a preto je nevyhnutné jeho zachovanie pre účely podania celistvého výkladu o určitej divadelnej hre. Jedinou inštitúciou ktorá mapuje divadlo v celej jeho celistvosti je Múzeum divadelného ústavu. Kostým v jeho zbierkach teda predstavuje dokument s veľkou výpovednou hodnotou v rámci dokladovania celého divadelného javu konkrétnej inscenácie. Taktiež však dokumentuje aj vysoké umelecké kvality tohto typu predmetu a mapuje jeho podobu od vzniku profesionálnej scény po súčasnosť. V iných múzeách síce nájdeme predmety tejto povahy, no však vo veľmi obmedzenej podobe, väčšinou vo forme jednotlivín bez väčšej výpovednej schopnosti. V prvom rade je však kostým rekvizitou pre účely divadelných hier, ktoré sú v aktuálnom repertoáre daného divadla. Až po jeho derniére je možné vytvoriť z divadelného kostýmu – rekvizity, divadelný kostým – zbierkový predmet.

Zoznam prameňov a literatúry

- ČORBA, Milan. *Kostýmová tvorba: prednášky*. Bratislava : Divadelný ústav, 2009. 241 s. ISBN 9788089369034.
- Encyklopédia dramatických umení Slovenska*. 1, A-L. Bratislava : Veda, 1989. 696 s. ISBN 80-224-0000-9.
- FEKETE, Vladislava. *Malé múzeum s veľkou zbierkou: sprievodca múzeom Divadelného ústavu*. Bratislava : Divadelný ústav, 2015. 396 s. ISBN 9788089369744.
- HUDEC, Rudolf. *Divadelný ústav 1961-2011*. Bratislava : Divadelný ústav, 2011. 342 s. ISBN 9788089369331.
- KOBLIŠKOVÁ, Zuzana. Dokumentácia súčasnosti alebo ochrana toho, čo zostane po derniére divadelnej inscenácie. In: *Múzeum*, 2014, roč. LX, č. 3, s. 12-13. ISSN 0027-5263.
- PIRKLOVÁ, Karolína. Zásady péče o textilní sbírky. In: *Ochrana múzejných zbierkových predmetov – Konzervácia textilu: zborník príspevkov zo seminára, Ružomberok 2001*. (Ed. Ľubica Gorelčíková). Bratislava : SNM, 2001, s. 20-24. ISBN 80-8060-083-X.
- ŠIMKOVÁ, Zuzana. *Prednášky o divadle*. 1. Bratislava : Divadelný ústav, 2004. 366 s. ISBN 8088987539.

¹⁷ Viac v PIRKLOVÁ, Karolína. Zásady péče o textilní sbírky. In: *Ochrana múzejných zbierkových predmetov – Konzervácia textilu: zborník príspevkov zo seminára, Ružomberok 2001*. (Ed. Ľubica Gorelčíková). Bratislava : SNM, 2001. s. 20-24.

Komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku v letech 1996–2020 Ohlédnutí za vývojem profilace profesního sdružení muzejních pedagogů v České republice

Lucie Jagošová

Mgr. Lucie Jagošová, DiS.
Masaryk University in Brno
Faculty of Arts
Department of Archaeology and Museology
Arna Nováka 1
602 00 Brno
Czech Republic
&
Comenius University in Bratislava
Faculty of Arts
Department of Ethnology and Museology
Gondova 2
814 99 Bratislava
Slovakia
e-mail: jagoosova@phil.muni.cz

Studia Museologica Slovaca, 2021,5:61-73

The Committee for Public Relations and Museum Pedagogy in 1996–2020: a look back at the profile development of the professional association of museum pedagogues in the Czech Republic
The professionalization of museum education in museum practice runs parallel to the development of organised professional contacts between museum pedagogues in both international and local context. The Czech Association of Museums and Galleries, which was founded in 1990 on the basis of a previous traditional association of museum professionals, encompasses a branch oriented on museum education, work with visitors, and promotion of professional development of museum staff. The contribution offers a look back at previous activity of the Committee for Public Relations and Museum Pedagogy, which was founded twenty five years ago, and follows up the development of its professional thematic focus.

Keywords: museum pedagogy; museum pedagogue; professional association; Committee for Public Relations and Museum Pedagogy; Czech Association of Museums and Galleries

1. Úvod

Muzejní pracovníci představovali a představují i nadále jednoho z klíčových hybatelů stavu muzeí a proměn muzejní práce a přístupu k široké veřejnosti. Společně s uvolněním společenských poměrů po roce 1989 postupně trend rozvoje společenské role muzeí a nabídky kulturních služeb široké veřejnosti proniká také do přístupu českých muzeí k návštěvníkům. Do činnosti postupně se etabloující profese edukačních pracovníků muzeí, muzejních pedagogů (edukátorů), začínají systematictěji prostupovat moderní trendy a alternativní metody, stojící na pevných základech předchozí silné tradice v oblasti práce s návštěvníky, stejně tak jako kontinuity v oblasti profesního vzdělávání a sdružování muzejníků.

Souběžně s profesionalizací edukační činnosti muzeí se rozvíjí také organizované profesní sdružování pracovníků, kteří tuto agendu zajišťují. Vedle organizací mezinárodního charakteru s širokou působností (např. mezinárodní rada muzeí ICOM a její komise pro edukační činnost CECA) je problematika diskutována podstatným způsobem také na národní úrovni. V čes-

kém prostředí vytváří kontinuálně od roku 1990 odbornou platformu pro muzejní (a galerijní) edukaci *Rada galerií České republiky*¹ (a její Komora edukačních pracovníků) a *Asociace muzeí a galerií České republiky*² (AMG). Ta, v návaznosti na předchozí tradici muzejního profesního sdružování,³ se vedle propagace a popularizace činnosti muzeí a galerií soustřeďuje na podporu profesního rozvoje muzejních pracovníků a vlastní činnost vůči veřejnosti. Naplňování edukačního poslání muzeí se kontinuálně věnuje přímo jedna z jejích komisí, sdružující muzejní pedagogy, pracovníky public relations a další pracovníky v oblasti práce s veřejností, *Komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku* (dále v textu jako komise).

Text se zaměří na sledování proměn celkové profilace této komise, jež se projevují především v organizačním uchopení a hlavních aktivitách komise pro její členy i širší odbornou veřejnost v uplynulém období. Vzhledem k dosavadní roztržitosti existujících informací i dosti omezené publikační produkci ke sledovanému tématu se jedná o první ucelenější text k činnosti komise. Kromě oficiálních webových stránek AMG (s prostorem pro prezentaci komise) a dílčích podkladů z dokumentace činnosti komise (zejm. výroční zprávy, zápisy z jednání výboru komise, konferenční programy a pozvánky, programy plenárních zasedání, interní materiály komise) najdeme zveřejněny převážně jen krátké články (zprávy) především k jednotlivým dílčím aktivitám (a to zejm. ve vlastní seriálové publikaci – *Věstníku AMG*). Při zpracovávání článku bylo proto třeba omezené nebo chybějící údaje, které nebyly fixovány do textového dokumentu, ověřovat prostřednictvím osobních rozhovorů. Část informací z pozdějších let čerpala autorka z vlastního zapojení do komise a účasti na jejích aktivitách.⁴

2. Vývoj organizačního pojetí a odborné profilace komise

Byť období čtvrtstoletí od zahájení působení v rámci profesního sdružení není příliš objemným časovým úsekem, probíhal vývoj profilace a spektra odborných aktivit Komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku poměrně dynamicky. Komise nejenom vznikla a rozvíjela se v souběhu s upevňováním pozice muzejní pedagogiky jako svébytné odborné disciplíny v akademickém prostředí, její teorie, výzkumu a publikační i metodické činnosti, stejně jako profilace vysokoškolského studia a dalších forem vzdělávání edukačních pracovníků v muzejnictví, a současně jako specializovaná odborná pracovní činnost v praxi muzejních institucí, ale všechny tyto oblasti svou působností a zastoupením pestré členské základny také ovlivňovala. To se také snaží kopírovat tato kapitola, která vývoj profilace a aktivit komise člení do několika etap, vzájemně se lišících jak délkou svého trvání, tak i měnícími se preferencemi v prioritách dalšího odborného rozvoje této komise. Úzkou spojitost můžeme nacházet s lidským faktorem, a to zejména členy komise, podílejícími se na jejím chodu (výbor komise, aktéři projektů a pracovní skupiny) a generovanými prakticky ze všech sfér (akademické, metodické, muzejní, řídicí/zřizující), které muzejní edukaci z různorodých náhledů řeší.

2.1 Počátky činnosti komise pro muzejní pedagogiku

Profesní platforma, umožňující sdružování muzejních pedagogů a dalších pracovníků věnujících se muzejní veřejnosti, byla pod názvem *Komise pro práci s veřejností* založena jako jedna

z tzv. odborných komisí Asociace českých a moravskoslezských muzeí a galerií⁵ v roce 1996 a za jejím vznikem stála „*potřeba některých muzejníků hlouběji poznat zákonitosti práce s návštěvníkem v muzeích a vytvořit i patřičnou teoretickou základnu*“.⁶ Svou činnost zahájila s úvodní ambicí zmapovat současnou situaci v oblasti práce s veřejností v muzejnictví, na jehož základě by bylo následně možné specifikovat další prioritní úkoly v oblasti odborné terminologie, odborné literatury, podpory rozvoje muzejně výstavní kritiky, pořádání seminářů, pracovních setkání a konferencí a popularizaci podstaty muzejní činnosti.⁷ V roce 1998 byly na plenárním zasedání komise nastíněny konkrétní směry činnosti: zmapovat současnou situaci v českých muzeích ve sféře práce s veřejností; zmapovat vnímání muzeí veřejností; pracovat na oborové a obecně muzejní terminologii; zmapovat literaturu k tématu práce s veřejností v muzejních knihovnách; vypracovat zásady odborné kritiky muzejních prezentačních forem, zejména výstav.⁸

Komise pracovala pod původním názvem pouze omezenou dobu.⁹ Ve výroční zprávě AMG za rok 2003 v sekci k existujícím komisím vedle sebe paralelně najdeme *Komisi pro práci s veřejností*, s předsedou Pavlem Holmanem (Masarykova univerzita – Ústav archeologie a muzeologie),¹⁰ a tzv. *Pracovní skupinu pro muzejní pedagogiku*, s předsedou Michalem Stehlíkem (Národní muzeum), která se ustavila na jaře 2003.¹¹ V červnu 2004 přichází určitý restart – znovuoobnovení a aktivizace původní komise a sjednocení obou proudů do společné působnosti pod současným názvem *Komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku*.¹² Do čela stanul jako předseda Michal Stehlík¹³ a nově schválené programové linie činnosti zacílily na přípravu pilotního materiálu, který představí školnímu prostředí (úřady, školy) práci muzeí a galerií v oblasti muzejní pedagogiky; každoroční přípravu semináře o práci s veřejností a muzejní pedagogice; vytváření informačních kanálů o práci s veřejností, muzejní pedagogice a možnostech financování a vzdělávání v této oblasti v rámci muzejnictví v ČR; vytváření informačních kanálů vůči sféře školství a široké veřejnosti v tuzemském i mezinárodním dosahu.¹⁴

K plenárnímu zasedání v roce 2008 je zmapováno 37 přihlášených členů komise a 21 zájemců o členství. Dochází ke změnám jednacího řádu a dočasnému rozšíření výboru komise z pěti na sedm členů. Odstoupivšího předsedu komise Michala Stehlíka vystřídal Přemysl Reibl

⁵ Po roce 2000 profesní sdružení působí pod názvem Asociace muzeí a galerií České republiky.

⁶ HOLMAN, Pavel. Historie Odborné komise pro práci s veřejností při AMG. In: *Asociace českých a moravskoslezských muzeí a galerií. Deset let činnosti 1990–2000*. Praha: Asociace českých a moravskoslezských muzeí a galerií, 2000, s. 76.

⁷ HOLMAN, Pavel – ZÁRYBNICKÝ, Miloš – FIALOVÁ, Dagmar. Nově ustavená Pracovní skupina pro práci s veřejností se představuje. In: *Věstník Asociace českých a moravskoslezských muzeí a galerií*, 1997, č. 3-4, s. 3-4.

⁸ HOLMAN, Pavel. Zasedání Odborné komise pro práci s veřejností. In: *Věstník Asociace českých a moravskoslezských muzeí a galerií*, 1998, č. 3, s. 7.

⁹ HOLMAN, Pavel. Historie Odborné komise pro práci s veřejností při AMG. In: *Asociace českých a moravskoslezských muzeí a galerií. Deset let činnosti 1990–2000*. Praha: Asociace českých a moravskoslezských muzeí a galerií, 2000, s. 76.

¹⁰ U jednotlivých představitelů komise jsou uváděna k danému období (k datu volebního zasedání) v závorce také jejich pracoviště. V některých případech jsou tak v textu zachyceny částečně i změny působení těchto protagonistů. Pokud ke změně zaměstnavatele naopak nedošlo, pak se informace o instituci v textu u dané osoby již znovu neopakují.

¹¹ Její existenci potvrdila exekutiva AMG v září 2003. FIALOVÁ, Dagmar. *Výroční zpráva Asociace muzeí a galerií za rok 2003*. Praha: Asociace muzeí a galerií České republiky, 2004, s. 11.

¹² FIALOVÁ, Dagmar – MEDŘÍKOVÁ, Petra. *Výroční zpráva Asociace muzeí a galerií za rok 2004*. Praha: Asociace muzeí a galerií České republiky, 2005, s. 11–12.

¹³ Dalšími členy výboru komise byli zvoleni Přemysl Reibl (Muzeum Boskovicka; místopředseda), Dagmar Fialová (Vojenský historický ústav Praha, poté AMG; tajemnice), Zdeňka Poláková (Moravské zemské muzeum – Dětské muzeum) a Pavel Holman.

¹⁴ STEHLÍK, Michal. Ustavující zasedání komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku AMG. In: *Věstník Asociace muzeí a galerií České republiky*, 2004, č. 4, s. 5.

¹ *Rada galerií České republiky* [online]. [cit. 2020-11-05]. Dostupný z [www: <http://rgcr.cz/o-rade-galerii-cr/>](http://rgcr.cz/o-rade-galerii-cr/).

² *Asociace muzeí a galerií České republiky* [online]. [cit. 2020-11-05]. Dostupný z [www: <https://www.cz-museums.cz/web/amg/titulni>](https://www.cz-museums.cz/web/amg/titulni).

³ Tomu věnováno např. monotematické číslo časopisu *Museologica Brunensia*, 2020, roč. 9, č. 1.

⁴ Řadovou členkou komise od roku 2004; později též součástí výboru komise.

(Národní zemědělské muzeum).¹⁵ Současně byl přijat návrh na uspořádání dvoudenního semináře pro pedagogické pracovníky muzeí a galerií České republiky k tehdy pro muzea velice aktuálnímu tématu využití rámcových a školních vzdělávacích programů v práci muzeí a galerií, který se jako celorepublikové kolokvium AMG uskutečnil pod názvem *Muzea a vzdělávací systém v České republice* v listopadu 2008 v Brně.¹⁶ Dalším avizovaným úkolem komise mělo být vypracování adresáře pedagogických pracovníků.¹⁷

2.2 Reflexe edukační reality prostřednictvím exkurzí do muzeí a příklady „dobré praxe“

Podzimem 2009 se dvoudenní exkurzí do Plzně s akcentací reflexe edukační praxe zahájí tradice výjezdních zasedání členské základny komise s muzejněpedagogicky zaměřenými exkurzemi a prostorem pro oborovou diskusi. Další změny v organizaci a činnosti komise přicházejí na sklonku roku 2009, kdy na svou funkci rezignoval předseda komise Přemysl Reibl a jeho nástupkyní se stala Hana Němcová (Muzeum města Ústí nad Labem).¹⁸ Hlavními vytyčenými úkoly pro další období činnosti komise od roku 2010 se staly příprava kurzu muzejní pedagogiky,¹⁹ exkurze se zaměřením na kulturní instituce Liberecka, spolupráce s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, spolupráce s Ministerstvem kultury a spolupráce s Centrem pro rozvoj muzejní pedagogiky a práce muzeí se zdravotně postiženou mládeží při Moravském zemském muzeu²⁰ při přípravě kolokvia k muzejní pedagogice.²¹

Komise v dalších letech pokračuje v pořádání seminářů pro svou členskou základnu, obvykle ve spojitosti s plenárním zasedáním. Na podzim 2012 tak proběhlo v Regionálním muzeu a galerii v Jičíně plenární zasedání v rámci semináře komise na téma aktuálních problémů muzejní pedagogiky při práci s různými cílovými skupinami v oblasti celoživotního vzdělávání, s úzkým zaměřením na metodickou činnost. Vedle tradičních exkurzí byl do programu zařazen workshop o málo využívaných edukačních prostředcích muzejního divadla (resp. využívání dramatické výchovy v muzeu) z hlediska efektivity pro interpretaci regionálních dějin a aktivizaci návštěvníka. Součástí zasedání byla diskuse o současném stavu a možných cestách vývoje muzejní pedagogiky v České republice a celý blok semináře věnován příkladům dobré praxe a prezentaci edukačních programů a aktivit muzeí a metodických center v oblasti muzejní edukace a prezentace,²² který se pak zařazoval i do dalších setkání.

¹⁵ Místopředsdkyní se stala Zdeňka Poláková a dalšími členy výboru komise Marie Pítrová (Vlašské muzeum v Rožnově pod Radhoštěm), Barbora Horáková (Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě), Ludmila Horáková (Moravská galerie v Brně), Pavel Holman a Drahomíra Přikrylová (Technické muzeum v Brně).

¹⁶ Z kolokvia byl vydán stejnojmenný sborník.

¹⁷ REIBL, Přemysl. V Moravské galerii v Brně se sešla Komise pro muzejní pedagogiku a práci s veřejností. In: *Věstník Asociace muzeí a galerií České republiky*, 2008, č. 3, s. 5–6.

¹⁸ Výbor pracoval ve složení Pavel Holman (místopředseda), Zdeňka Poláková, Přemysl Reibl, Marie Pítrová a Eva Strouhalová (Moravská galerie v Brně).

¹⁹ Tento kurz nakonec vzniká nikoli v rámci AMG a zásluhou komise, ale zřizuje jej ve formátu ročního kurzu se závěrečnou zkouškou v roce 2012 Metodické centrum muzejní pedagogiky při Moravském zemském muzeu v Brně pod názvem *Základy muzejní pedagogiky*.

²⁰ Následně přejmenované na Metodické centrum muzejní pedagogiky. Jeho vedoucí se v roce 2011 stala Hana Němcová.

²¹ NĚMCOVÁ, Hana. V Brně se sešla Komise pro muzejní pedagogiku a práci s veřejností. In: *Věstník AMG*, 2010, č. 1, s. 11–12.

²² NĚMCOVÁ, Hana – KYSELO, Alena Anna. Seminář muzejních pedagogů v Jičíně. In: *Věstník AMG*, 2013, č. 1, s. 15–16.

2.3 Éra odborných konferencí a snahy o etablování profese muzejního pedagoga

Na podzim 2013 byl v Muzeu Komenského v Přerově uspořádán ve spolupráci s Metodickým centrem muzejní pedagogiky workshop *Praxe teorii, teorie praxi*, s širší diskusí aktuálních problémů teorie a praxe muzejní pedagogiky u kulatého stolu a prezentací edukačních programů hostitelské instituce (dramatické etudy, living history atd.). Akce se účastnili jak členové komise, tak také akademičtí pracovníci profilující se na oblast edukace v muzeích a několik desítek muzejních pedagogů mimo členskou základnu komise.²³ Touto akcí se sice postupně začíná členská základna komise rozšiřovat (až na dvojnásobný počet členů) a současně kvalitativně narůstají nároky na odbornou erudovanost konferenčních prezentujících. Ovšem převážná většina účastníků akcí komise v nejbližších letech se generuje mimo členskou základnu této komise, což se silně odráží do podoby odborných setkání i do následných plenárních zasedání. Nejbližší volební plenární zasedání probíhá ještě na podzim téhož roku a na období 2013–2016 je předsdkyní zvolena Kateřina Tomešková (Muzeum Komenského v Přerově).²⁴ Nový výbor specifikuje hlavní linie činnosti a rozvoje aktivit komise nejen na oblast muzejní pedagogiky, ale se zohledněním také dalších aspektů komunikace a vztahů mezi muzei a veřejností – muzejní prezentace (tj. muzejní výstavnictví, muzejní marketing a management, oblast profesního vzdělávání a rozvoje lidských zdrojů), a to prostřednictvím podpory spolupráce s dalšími profesními a zájmovými sdruženími v oboru a mezioborové spolupráce; podpory rozvoje teoretické, metodické, metodologické a aplikační báze oboru ve spolupráci s akademickými pracovišti a metodickými centry; podpory vzniku a činnosti pracovních skupin v rámci Komise v souladu s aktuálními trendy a potřebami oboru; podpory profesního vzdělávání; podpory průběžného mapování vývoje a proměn muzejněpedagogické obce, profesních standardů a trendů v muzejněpedagogické praxi; podpory profese muzejního pedagoga, její profesionalizace a profesního ukotvení na trhu práce.²⁵

V tomto období činnosti komise je nastolena enormně navýšená frekvence produkce akcí. Po podzimním kolokviu 2014 v Ostravském muzeu na téma *Muzejní edukace v přírodovědných expozicích a na industriálních památkách* následuje série akcí k problematice pracovníků v tzv. první linii, tj. pracovníky prvního kontaktu s veřejností jako jsou průvodci, pokladní, dozorcí (kustodí) atd., kteří byli mezi muzejní pedagogy přizváni, a také se těchto akcí poměrně hojně účastnili. Zahajovací seminář a workshop *V první linii... Inovativní přístupy v průvodcovské a lektorské činnosti*,²⁶ uspořádalo v únoru 2015 v Brně Oddělení muzeologie a Katedra UNESCO pro muzeologii a světové dědictví Ústavu archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity ve spolupráci s Muzeem města Brna. Setkání se zaměřilo na definování tzv. muzejních profesí v první linii, které se věnují každodenní pravidelné a systematické práci s muzejním publikem,

²³ TOMEŠKOVÁ, Kateřina. Reflexe celostátní odborné akce muzejně pedagogické disciplíny. In: *Věstník AMG*, 2013, č. 6, s. 10–11.

²⁴ Členy výboru se stali Klára Smolíková (Národní muzeum; místopředsdkyně), Silvie Čermáková (Muzeum Vysočiny Jihlava), Pavel Holman a Lucie Jagošová (Masarykova univerzita – Ústav archeologie a muzeologie).

²⁵ Součástí programových linií se stala strategická doporučení pro edukační praxi. Ta vystihují následující problematické oblasti: přizpůsobme muzea lidem, ne lidi muzeím; muzea nejsou jen expozice; inspirujeme se zahraničím; plnohodnotné místo muzejních pedagogů ve výstavním týmu; sdílejme s kolegy; programy součástí rozpočtu; dávejme důraz na kvalitní mediální politiku muzeí. Podrobněji na webových stránkách komise. *Komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku* [online]. Praha: Asociace muzeí a galerií České republiky, 2015 [cit. 2020-11-30]. Dostupný z www.cz-museums.cz/web/amg/organy-amg/komise/komise-pro-praci-s-verejnosti-a-muzejni-pedagogiku.

²⁶ JAGOŠOVÁ, Lucie. V první linii... Inovativní přístupy v průvodcovské a lektorské činnosti. in: *Věstník AMG*, 2015, č. 2, s. 26.

a na charakteristiku základních problémů, s nimiž se tyto profese v současnosti potýkají.²⁷ Návazná tematická setkání proběhla ještě téhož roku na jaře v Muzeu Vysočiny v Jihlavě (*V první linii – Spolu a společně*) a na podzim v Muzeu východních Čech v Hradci Králové (*Komunikace se zákazníkem aneb co může ovlivnit každý z nás*), zaměřená na význam muzejních pracovníků v první linii ve vztahu k veřejnosti a jejich potenciál pro pozitivní PR instituce.²⁸ Aktivní rok 2015 byl na podzim završen páteří akcí komise, kolokviem v Západočeském muzeu v Plzni s názvem *Různé cesty, stejné cíle – Vhodné strategie a účinné metody zpřístupnění muzejního a galerijního obsahu*, v rámci něhož proběhly mimořádné doplňovací volby do výboru komise.²⁹ V této době čítá členská základna podle výroční zprávy 62 osob (zástupců institucionálních členů) a 6 individuálních členů,³⁰ realita účasti členů komise na pořádaných akcích je však diametrálně odlišná. Kapacitu akcí plní převážně aktivní zájemci z praxe z řad nečlenů komise. Ve stejné době se proto objevují logické tendence výboru komise na systematické zmapování členské základny. Vedle obracení se dovnitř však souběžně komise směřuje k mezinárodní spolupráci, a to prvním krokem k navázání kontaktů se slovenským protějškem – *Odbornou komisíou pre výchovu a vzdelávanie v múzeách* při Zväzu múzeí na Slovensku.³¹

Podstatnou další rovinou aktivit komise v tomto období je oblast koncepční. Komise se zapojila do připomínkování dokumentu Ministerstva kultury České republiky *Koncepce rozvoje muzejnictví v České republice v letech 2015 až 2020*, stejně jako připomínkování strategických linií činnosti AMG,³² a podíl na jejich naplňování. Dynamika rozvoje oboru muzejní pedagogiky i činnosti komise se promítla také do monotematického čísla *Věstníku AMG* 2016/1, které bylo věnováno právě muzejní edukaci.

Z pohledu ujasnění a upevnění pozice edukačních pracovníků v muzejní praxi (především jejich pracovní-právního postavení a vyplývající pracovní náplně muzejních pedagogů) však klíčovou roli hrálo ve sledovaném období iniciování vzniku a následná vlastní účast zástupců komise na pracovní skupině při Ministerstvu kultury České republiky, vytvořené za účelem dosažení změny v tzv. katalogu prací (v součinnosti s Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky) a zařazení nové pracovní pozice muzejního pedagoga. Dlouhodobé úsilí na této problematice vyvrcholilo zapojením do této pracovní skupiny v letech 2016–2017, jež bylo

²⁷ Viz JAGOŠOVÁ, Lucie. Záměry a výstupy kolokvia V první linii... Inovativní přístupy v průvodcovské a lektorské činnosti. In: *Museologica Brunensia*, 2015, roč. 4, č. 1, s. 35–36. Následně vznikl také samostatný metodický materiál. JAGOŠOVÁ, Lucie. *V první linii... Inovativní přístupy v průvodcovské a lektorské činnosti. Výstupy kolokvia Komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku AMG ČR (metodický materiál)*. Brno: Ústav archeologie a muzeologie FF MU – Oddělení muzeologie a Katedra UNESCO pro muzeologii a světové dědictví, 2015.

²⁸ Viz KULHAVÁ, Zdeňka – TOMEŠKOVÁ, Kateřina. V první linii... potřetí. Komunikace se zákazníkem aneb Co může ovlivnit každý z nás. In: *Věstník AMG*, 2015, č. 5, s. 25.

²⁹ Složení výboru je během funkčního období z důvodu odstoupení dvou členů výboru (Klára Smolíková, Pavel Holman) kompletováno Tomášem Drobným (Moravské zemské muzeum – Metodické centrum muzejní pedagogiky) a Jitkou Královou (Regionální muzeum Mělník).

³⁰ *Výroční zpráva Asociace muzeí a galerií ČR za rok 2015*. Viz Výroční zprávy AMG. In *Asociace muzeí a galerií ČR*. [online]. [cit. 2020-12-11]. Dostupný z [www: <https://www.cz-museums.cz/web/amg/amg-se-predstavuje/vyrocnizpravy-amg>](https://www.cz-museums.cz/web/amg/amg-se-predstavuje/vyrocnizpravy-amg).

³¹ *Odborná komisia pre výchovu a vzdelávanie v múzeách* [online]. Banská Bystrica: Zväz múzeí na Slovensku, 2016 [cit. 2020-11-07]. Dostupný z [www: <http://okvav.zms.sk/>](http://okvav.zms.sk/).

³² Komise projektovala své odborné zájmy do bodu 2. (Výraznější role AMG při tvorbě zákonných norem), který byl schválen Sněmem AMG na podzim 2015 v následující podobě: „ve spolupráci s MK ČR usilovat o dosažení adekvátního platového zařazení všech muzejních profesí; nadále usilovat o uznání profese muzejního pedagoga (edukátora) včetně jejího legislativního zakotvení v Katalogu prací.“ Viz Usnesení XI. Sněmu Asociace muzeí a galerií České republiky, z. s. konaného ve dnech 4.–5. listopadu 2015 v Plzni v Konferenčním a společenském centru Secese. In: *Věstník AMG*, 2015, č. 6, s. 4–6.

korunováno úspěchem, když se podařilo do tohoto legislativního dokumentu zařadit novou pracovní pozici, čímž oficiálně vznikla nová profese edukátor v kultuře³³ (s platností od ledna 2018).³⁴

Rok 2016 se z organizačního hlediska věnoval také dvěma seminářům, zaměřeným na další roviny týmovosti a spolupráce muzejních pedagogů s obvyklými partnery při muzejní edukaci. Ve spolupráci s Regionálním muzeem v Litomyšli a Zámeckým návrším se v únoru realizoval seminář *Škola a muzeum – místa edukačně podnětného setkávání* pro učitele základních a středních škol a pedagogické i nepedagogické pracovníky muzeí.³⁵ Druhé setkání členské základny komise proběhlo v červnu v Muzeu Komenského v Přerově jako kolokvium s názvem *Jak pracuje tým. Prezentační a edukační aktivity muzeí jako důvod spolupráce napříč muzejními profesemi*,³⁶ uspořádané ve spolupráci s Komisí pro muzejní management při AMG, na němž v řádném volebním plenárním zasedání byla do čela komise na období 2016–2019 zvolena Jitka Pešková (Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích).³⁷

2.4 Směřování k internacionalizaci i posílení vnitřní organizace činnosti uvnitř komise

Nově zvolený výbor dokončil revizi členské základny komise (2015–2016), jejímž cílem bylo nejen docílit aktualizovaného seznamu aktivních členů komise se zájmem o pokračování v členství, ale současně tato revize, probíhající formou elektronického dotazníku umožnila prostřednictvím dotazníkového šetření zmapovat, kdo jsou a co charakterizuje profesionály v muzejní pedagogice – členy komise (dosavadní vzdělání, délka praxe, název pracovní pozice, v jejímž rámci vykonávají edukační činnost, příp. míra kumulace více funkcí a pracovních pozic v muzeu, dílčí odborná profilace v rámci muzejní pedagogiky, další vzdělávání v muzejní pedagogice). Výzkum, do kterého se zapojila tehdejší kompletní členská základna komise, tj. 68 respondentů (62 žen a 6 mužů), přispěl k získání základních profesiografických kontur muzejního pedagoga. Jeho výsledky byly prezentovány a publikovány v roce 2017,³⁸ těsně před zásadními změnami, které přinesla pro muzejní pedagogiku nová legislativa (viz výše).

³³ Široce vymezená pracovní pozice (oproti původně prosazované jako muzejní pedagog) umožnila zastřešení odborné edukační činnosti nejen v muzeích, ale i v dalších kulturních a paměťových institucích (zejm. „galerijní“ edukace, edukace v oblasti památkové péče). Označení pracovníka jako edukátor se stalo akceptovatelným z toho důvodu, že neodporuje zákonu o pedagogických pracovnících (namísto předpokládaného označení pedagog, kterým však zmíněná legislativa chápe učitelského pracovníka v některém ze školských zařízení).

³⁴ Dne 1. ledna 2018 vstoupilo v platnost Nařízení vlády č. 399/2017 Sb., kterým se mění předchozí nařízení vlády o katalogu prací ve veřejných službách a správě, o katalogu správních činností a nařízení vlády, kterým se stanoví katalog činností v bezpečnostních sborech, ve znění pozdějších předpisů. K nově vzniklým profesím v muzejnictví více např. KUCHYŇKA, Zdeněk. Edukátor a registrátor specialista v muzeích a galeriích. In: *Věstník AMG*, 2018, č. 1, s. 24. Ke stávající charakteristice profese, požadované kvalifikaci a kompetenčním požadavkům viz Muzejní edukátor. In: *Národní soustava povolání* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2020-12-12]. Dostupný z [www: <https://nsp.cz/jednotka-prace/muzejni-edukator>](https://nsp.cz/jednotka-prace/muzejni-edukator).

³⁵ KRÁLOVÁ, Jitka – KMOŠKOVÁ, Renata. Muzejní pedagogové a učitelé... Spolu a společně. In: *Věstník AMG*, 2016, č. 2, s. 30.

³⁶ Publikováno jako TOMEŠKOVÁ, Kateřina a kol. (ed.). *Jak pracuje tým. Prezentační a edukační aktivity muzeí jako důvod spolupráce napříč muzejními profesemi. Sborník z kolokvia Přerov 2016*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2016.

³⁷ TOMEŠKOVÁ, Kateřina. Jak pracuje tým aneb Ohlédnutí za přerovským kolokviem. In: *Věstník AMG*, 2016, č. 4, s. 27. Do výboru komise byli zvoleni Lucie Jagošová (místopředsdkyně), Tomáš Drobný, Denisa Brejchová (Západočeské muzeum v Plzni) a Michaela Zálešáková (Masarykovo muzeum v Hodoníně).

³⁸ Konkrétní výsledky výzkumu viz JAGOŠOVÁ, Lucie – KRÁLOVÁ, Jitka. Aktuální kontury profese muzejního pedagoga. Reflexe kvalifikační profilace pracovníků v oblasti muzejní pedagogiky na příkladu Komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku AMG ČR. In: *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, 2017, roč. 5, č. 2, s. 141–153.

V období následujícím po roce 2016 se výbor komise koncentruje především na další body programových linií, a to především dvě oblasti: další přípravu každoročních páteřních konferenčních setkání komise pod stabilním, dobře s komisí propojitelným názvem, který by v budoucnu otevíral prostor i pro mezinárodní výměnu zkušeností, a také podporu vyváženějšího zapojení členské základny do činnosti komise tak, aby nespočívala pouze na aktivitě výboru komise. Vyústěním těchto snah bylo uskutečnění setkání členské základny pod novým stabilním názvem *Aktuální trendy v muzejní prezentaci a edukaci*, jehož první ročník proběhl na jaře 2017 ve Slezském zemském muzeu. Cílem tohoto setkání, prezentujícího nové projekty a inovativní přístupy v muzejní edukaci, byl současně impuls pro členskou základnu a podpora debaty o iniciování vzniku dílčích pracovních skupin uvnitř komise. Z diskutovaných variant, které našly v plénu odezvu (pracovní skupina pro mezinárodní spolupráci, k práci muzeí se školami, pro muzejněpedagogický výzkum) byla vzhledem k nejmasivnějšímu zájmu převažující většiny členů o témata didaktická, a to zejména ve spojení se školními skupinami, preferována pracovní skupina věnovaná spolupráci muzeí se školami.

Ze zvažovaných pracovních skupin v rámci komise nakonec tedy vzniká na setkání muzejních pedagogů v roce 2017 jediná, a to *Pracovní skupina pro spolupráci mezi muzeem a školou*. Organizačně se jí ujaly členky, které se této problematice dlouhodobě věnují, a to Jitka Králová (Regionální muzeum Mělník) a Iva Vachková (Muzeum hlavního města Prahy). Pracovní skupina začala téhož roku pořádat v prostorách Muzea hlavního města Prahy pravidelné semináře *Muzeum školy – škola muzeu*, otevřené i pro zájemce mimo komisi, s cílem sdílet kladné i negativní zkušenosti z praxe a zamýšlet se nad možnostmi řešení problematických situací. V roce 2017 proběhl seminář v září ke vzdělávací úloze moderního muzea a prostřednictvím paralelních miniseminářů se věnoval také dílčím palčivým tématům jako např. možnosti práce s pramenovým materiálem, digitální muzea, komunikace mezi muzejními pedagogy a učiteli.³⁹ Během roku 2018 se pracovní skupina v březnu, kdy byla diskutována badatelsky orientovaná výuka v muzeu, experimentální formy aktivního zapojení muzeí a aktivizační metody při práci se žáky středních škol,⁴⁰ a v září, kdy se mezi tématy objevily metodika a techniky dramatické výchovy v muzeích, metody hry v roli, využití dramatické výchovy na příkladu starších českých dějin.⁴¹ Rok 2019 přinesl setkání v březnu, s tématy vztah mezi muzeem a školou, základy právního povědomí pro muzejní pedagogy, praxe pořádání příměstských táborů a muzejní edukace ve veřejném prostoru,⁴² a v září ke specifickým muzejní edukace v regionálním vlastivědném muzeu, pomůckám pro přiblížení funkce technických exponátů, práci s talentovanými žáky v muzeu, využití sbírkového předmětu textové povahy při programu v muzeu.⁴³ V roce 2020 se podařilo uskutečnit přes nepříznivou situaci kolem pandemie covid-19 za omezujících opatření alespoň jedno setkání, a to k možnostem muzeí v naplňování role živého místa paměti jako fungujícího edukačního prostředí, ke specifickým edukace v přírodovědné expozici malé muzejní instituce, ale i k aktuálnímu tématu, práce se školami a návštěvnickou veřejností v době karantény.⁴⁴

Uvažování komise nad posílením mezinárodních vazeb se svými zahraničními protějšky a kolegy z muzeí pomohla brzy po prvním ročníku konference *Aktuální trendy v muzejní prezentaci a edukaci* oživit na podzim téhož roku (2017) *Mezinárodní konference Hands On! Internati-*

onal Association of Children in Museums, kterou hostila Česká republika a již se proto zúčastnila také řada českých muzejních pedagogů, včetně členů komise. To se projevilo už při pořádání druhého ročníku konference komise v květnu 2018. *Aktuální trendy v muzejní prezentaci a edukaci II* v areálu zámku ve Ctěnicích (Muzeu hlavního města Prahy) nesly podtitul *Vliv digitálních technologií na dětského návštěvníka a mezioborové přesahy muzejní pedagogiky*, a proběhly již s hlavním zahraničním přednášejícím (s tlumočením příspěvku do českého jazyka), kterým byl dánský muzejník Martin Djupdraet. Krom zvýšeného celkového počtu účastníků začali o akce komise jevit zvýšený zájem také kolegové z památkové edukace a muzejní pedagogové ze Slovenska.⁴⁵ Obdobně *Aktuální trendy v muzejní prezentaci a edukaci III* na téma *Neobyčejné možnosti neformálního vzdělávání* proběhly v červnu 2019 v Západočeském muzeu v Plzni za účasti zahraničních lektorů (Matija Dronjić, Etnografické muzeum v Zagrebu; Željka Bosnar Salihagić, Tyflografické muzeum v Zagrebu; Tjaša Juhart, Muzeum loutkářství v Ljublaně), jejichž příspěvky byly tlumočeny do češtiny. Záštitu akci poskytla Katedra UNESCO pro muzeologii a světové dědictví.⁴⁶ V rámci plzeňské konference proběhlo také další řádné volební plenární zasedání. O kontinuitu stávajících páteřních aktivit komise usiluje nově zvolený výbor komise, který zůstává v téměř nezměněném složení ale jinak rozvržených rolích.⁴⁷ Ve všech ohledech specifický rok 2020 přinesl *Aktuální trendy v muzejní prezentaci a edukaci IV* k tématu *Oborové didaktiky v muzeu* v říjnovém termínu s účastníky z České republiky a Slovenska vzhledem k aktuálním opatřením poprvé jako virtuální konferenci, která byla vysílána z Vily Löw-Beer v Brně (Muzeum Brněnska) a probíhala paralelně prostřednictvím TeamLink a youtube. Průběžně bylo k vysílání online připojeno kolem sta účastníků a za dva dny umístění na youtube si online přenos a později záznam pustilo téměř 900 uživatelů.⁴⁸

Vedle odborných setkání generuje komise další činnost, a to především směrem ke spolupráci s dalšími komisemi AMG i dalšími subjekty, s úsilím o popularizaci muzejní pedagogiky mezi další muzejní profese i prostředí mimo samotnou oblast muzejnictví. Těmto dalším aktivitám, které dotvářejí obraz o vývoji profilu komise do současnosti, je věnována následující krátká kapitola.

3. Spektrum dalších aktivit komise v současnosti

K roku 2019⁴⁹ čítala členská základna komise na 87 muzejníků, pracovníků metodických a akademických center a individuálních členů. Vedle pravidelně uskutečňovaných setkání celé komise i její pracovní skupiny ke spolupráci muzeí se školami, má činnost komise zejména v poslední dekádě také další vrstvy.

⁴⁵ VACHKOVÁ, Iva. Vliv digitálních technologií na rozvoj dětského návštěvníka a mezioborové přesahy muzejní pedagogiky. In: *Věstník AMG*, 2018, č. 4, s. 20–21; JAGOŠOVÁ, Lucie. Konference Aktuální trendy v muzejní prezentaci a edukaci II: Vliv digitálních technologií na dětského návštěvníka a mezioborové přesahy muzejní pedagogiky. In: *Museologica Brunensia*, 2018, roč. 7, č. 1, s. 66–67.

⁴⁶ VACHKOVÁ, Iva. Třetí konference Aktuální trendy v muzejní prezentaci a edukaci. In: *Museologica Brunensia*, 2019, roč. 8, č. 2, s. 66–69; Neobyčejné možnosti neformálního vzdělávání. In: *Věstník AMG*, 2019, č. 2, s. 25. Pozvánka na konferenci.

⁴⁷ Výbor komise pro období 2019–2022 působí ve složení Lucie Jagošová (předsedkyně), Tomáš Drobny (místopředseda), Monika Mikulášková (Muzeum Brněnska; správce facebookového profilu), Jitka Pešková (individuální členka) a Michaela Zálešáková (správce webových stránek).

⁴⁸ Příspěvky jsou stabilně dostupné na youtube kanálu Muzea Brněnska. Více viz MIKULÁŠKOVÁ, Monika. Aktuální trendy virtuálně. In: *Věstník AMG*, 2020, č. 6, s. 27–28.

⁴⁹ V době dokončování článku nebyly aktualizované údaje za rok 2020 ještě k dispozici.

³⁹ KRÁLOVÁ, Jitka – VACHKOVÁ, Iva. Muzeum školy – škola muzeu. In: *Věstník AMG*, 2017, č. 6, s. 24–25.

⁴⁰ KRÁLOVÁ, Jitka – VACHKOVÁ, Iva. Muzeum školy – škola muzeu. In: *Věstník AMG*, 2018, č. 3, s. 31.

⁴¹ KRÁLOVÁ, Jitka – VACHKOVÁ, Iva. Muzeum školy/škola muzeu. In: *Věstník AMG*, 2018, č. 6, s. 26.

⁴² KRÁLOVÁ, Jitka – VACHKOVÁ, Iva. Muzeum školy/škola muzeu. In: *Věstník AMG*, 2019, č. 4, s. 25.

⁴³ KRÁLOVÁ, Jitka – VACHKOVÁ, Iva. Muzeum školy/škola muzeu. In: *Věstník AMG*, 2019, č. 6, s. 23.

⁴⁴ KRÁLOVÁ, Jitka – VACHKOVÁ, Iva. Muzeum školy/škola muzeu pokračuje. In: *Věstník AMG*, 2020, č. 6, s. 28.

Vedle záměru působit dovnitř vlastní členské základny a na další obdobně profesně zaměřené jednotlivce mimo struktury AMG, se komise otevírá spolupráci také s dalšími subjekty. V předchozích letech našla společné tematické průniky u realizovaných konferencí v rámci AMG (např. s *Komisí pro muzejní management* anebo *Muzeologickou komisí*). V roce 2019 participovali zástupci komise svou aktivní účastí na konferencích *Sdružení historických sídel Čech, Moravy a Slezska* (Jičín) a *Knihovnické komise AMG* (Opava), v roce 2020 např. na konferenci *Komise muzejních historiků AMG* (Blatná).⁵⁰ Dlouhodoběji také komise udržuje kontakty a sdílí informace o svých aktivitách se svým slovenským protějškem, *Odbornou komisí pro výchovu a vzdělávání v múzeách* (Zväz múzeí na Slovensku). Vedle profesního setkávání s kolegy se věnuje dvěma dalším páteřním aktivitám.

Významným projektem komise je *Geologická olympiáda*, která podporuje práci s nadanými žáky v muzeu. Pilotní ročník (2015) probíhal v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích. Od roku 2016 celorepublikovou olympiádu garantuje Masarykova univerzita a na úrovni krajských kol, která se konají v muzeích, organizaci zajišťuje komise. Ve čtrnácti zapojených muzeích, která disponují sbírkovými předměty geologického materiálu, pak geologové s pomocí muzejních pedagogů organizují a odborně garantují krajská kola, která jsou díky tomu na vysoké odborné úrovni.⁵¹ Koordinaci za komisi po Jitce Peškové ((Severočeské muzeum v Liberci), která stála u počátků tohoto projektu, převzala a nadále zajišťuje Iva Krupauerová.

Posledním výrazným typem spolupráce, do níž se v roce 2018 se pod organizačním vedením komise poprvé zapojila členská muzea AMG,⁵² avšak prozatím nelze hovořit o konzistentní podobě spolupráce, je projekt *letní soutěže dětského kanálu České televize :D* (Děčko). Soutěž je směřována do období letních prázdnin, s cílem vyslat rodiny s dětmi na zajímavá místa po České republice (města, hrady, zámky, rozhledny, muzea).⁵³ V roce 2019 komise podruhé prostředkovala zapojení vybraných členských muzeí AMG do této letní soutěže, tentokrát s přírodovědným (environmentálním) tematickým pojetím. Zájemci z řad spolupracujících subjektů se mohli zapojit buď jako aktivní místo s pokladnou rozdávající letáky, anebo místo s keškou. Soutěžící musí navštívit alespoň 3 místa (z cca 200 možností) a získané kódy zadávají na webu České televize. Byť pro muzea zapojení do projektu obvykle nepřináší očekávané navýšení počtu návštěvníků, kteří by měli zájem nad rámec požadavků soutěže navštívit i samotné expozice a výstavy, umožňuje alespoň v obecnějším náhledu rozvíjet popularizaci muzeí směrem k široké veřejnosti.

Průběžné informace o činnosti zveřejňuje komise na webových stránkách AMG a na facebooku. Vlastní edukační programy členů komise prezentuje portál www.muzeoedu.cz.⁵⁴

4. Závěr

Profesní platforma ke sdružování muzejních pedagogů a dalších pracovníků s vazbou na muzejní publikum vznikla v AMG spojením původní Komise pro práci s veřejností (1996) s Pracovní skupinou pro muzejní pedagogiku (2003). Jejich sloučením (2004) vzniká Komise

pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku, která pod nezměněným názvem působí nadále. Během své existence komise usiluje o vnímání muzejní pedagogiky v širším kontextu komunikace a vztahů mezi muzei a veřejností, tedy s neoddelitelnou vazbou na muzejní výstavnictví, muzejní marketing a management, profesní vzdělávání a rozvoj lidských zdrojů. V průběhu let věnovala svou pozornost stabilně muzejnědidaktickým tématům, a to především vztahu muzeí se školami. Na základě tohoto intenzivního zájmu členů komise v jejím rámci v posledních letech vznikla a aktivně působí pracovní skupina ke spolupráci muzeí se školami, která pořádá workshopy k aktuálním problémům. Komise prostřednictvím některých svých členů však usiluje i o reflexi dalších témat, která odrážejí vztah teorie a praxe, ověřování sledovaných jevů prostřednictvím empirického výzkumu nebo reflexi metodických doporučení. Generuje pravidelná odborná konferenční setkání, v posledních letech pod názvem *Aktuální trendy v muzejní prezentaci a edukaci*, a na dalších aktivitách spolupracuje s některými komisemi AMG nebo dalšími subjekty. Snaží se zapojovat i do aktivit, kterými lze posilovat popularizaci muzeí a muzejní pedagogiky a podpořit uvědomování si edukačního potenciálu muzeí pro širokou veřejnost. Z realizovaných výstupů a směřování komise můžeme jednoznačně vyvozovat, že muzejní pedagog je komisí nahlížen jako odborný pracovník, specialista na muzejní edukaci. Jeho chápání jako součásti širších vazeb a týmových muzejních projektů, i v širší struktuře jednotlivých pracovních pozic pro kontakt s návštěvníky, se jasně zrcadlí zejména v poslední dekádě v opakovaném vracení se komise k problematice pracovníků v první linii a spolupráci napříč muzejními profesemi. Strukturování působení komise do jednotlivých naznačených etap vývoje, rozčleněných zejména pro lepší orientaci čtenáře ve spektru sledovaných tematických linií, vygenerovalo čtyři sekce odlišné svou délkou i specifickým zaměřením, které v některých ohledech odrážejí i celkový vývoj muzejní pedagogiky jako odborné disciplíny, stejně jako pokusy o postupné etablování profese muzejního pedagoga v české legislativě, v nichž zanechali svou stopu také někteří členové komise.

Zaměříme-li se na lidský faktor v působnosti komise a její postupné profilaci v průběhu uplynulých 25 let, lze s přesvědčením konstatovat, že činnosti komise prospívá jak zachování kontinuity v působení členů ve výboru komise, tak především skutečnost, že jejich prostřednictvím dochází k propojování jednotlivých sfér oboru muzejní pedagogiky – akademické, metodické, empirické i praktické muzejní práce.

Seznam pramenů a literatury

Prameny:

Interní materiály z činnosti Komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku Asociace muzeí a galerií České republiky.

Literatura a elektronické dokumenty:

Asociace muzeí a galerií České republiky [online]. [cit. 2020-11-05]. Dostupný z [www: <https://www.cz-museums.cz/web/amg/titulni>](https://www.cz-museums.cz/web/amg/titulni).

FIALOVÁ, Dagmar. *Výroční zpráva Asociace muzeí a galerií za rok 2003*. Praha: Asociace muzeí a galerií České republiky, 2004. ISBN 80-86611-08-6.

FIALOVÁ, Dagmar – MEDŘÍKOVÁ, Petra. *Výroční zpráva Asociace muzeí a galerií za rok 2004*. Praha: Asociace muzeí a galerií České republiky, 2005. ISBN 80-86611-14-0.

⁵⁰ K poslední jmenovanému např. CHLEBEC, Petr. *Prezentace dějin v malých muzeích*. In: *Věstník AMG*, 2020, č. 6, s. 26–27.

⁵¹ Více viz PEŠKOVÁ, Jitka – JAGOŠOVÁ, Lucie. *Museum work with gifted schoolchildren: Geology olympiad in the Czech Republic*. In: *Museologica Brunensia*, 2019, roč. 8, č. 1, s. 32–34.

⁵² JAGOŠOVÁ, Lucie. *Zahájení spolupráce AMG s dětským programem ČT :D*. In: *Věstník AMG*, 2018, č. 2, s. 26.

⁵³ JAGOŠOVÁ, Lucie – PEŠKOVÁ, Jitka. *Spektrum činností pedagogické komise*. In: *Věstník AMG*, 2019, č. 5, s. 27.

⁵⁴ Tamtéž, s. 27.

- HOLMAN, Pavel. Historie Odborné komise pro práci s veřejností při AMG. In: *Asociace českých a moravskoslezských muzeí a galerií. Deset let činnosti 1990–2000*. Praha : Asociace českých a moravskoslezských muzeí a galerií, 2000, s. 76.
- HOLMAN, Pavel. Plán činnosti Odborné komise pro práci s veřejností při AMG. In: *Věstník Asociace českých a moravskoslezských muzeí a galerií*, 1998, č. 1, s. 9.
- HOLMAN, Pavel. Zasedání Odborné komise pro práci s veřejností. In: *Věstník Asociace českých a moravskoslezských muzeí a galerií*, 1998, č. 3, s. 7.
- HOLMAN, Pavel – ZÁRYBNICKÝ, Miloš – FIALOVÁ, Dagmar. Nově ustavená Pracovní skupina pro práci s veřejností se představuje. In: *Věstník Asociace českých a moravskoslezských muzeí a galerií*, 1997, č. 3-4, s. 3-4.
- CHLEBEC, Petr. Presentace dějin v malých muzeích. In: *Věstník AMG*, 2020, č. 6, s. 26–27.
- JAGOŠOVÁ, Lucie. Konference Aktuální trendy v muzejní prezentaci a edukaci II.: Vliv digitálních technologií na dětského návštěvníka a mezioborové přesahy muzejní pedagogiky. In: *Museologica Brunensia*, 2018, roč. 7, č. 1, s. 66–67. ISSN 1805-4722.
- JAGOŠOVÁ, Lucie. V první linii... Inovativní přístupy v průvodcovské a lektorské činnosti. In: *Věstník AMG*, 2015, č. 2, s. 26.
- JAGOŠOVÁ, Lucie. *V první linii... Inovativní přístupy v průvodcovské a lektorské činnosti. Výstupy kolokvia Komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku AMG ČR (metodický materiál)*. Brno : Ústav archeologie a muzeologie FF MU – Oddělení muzeologie a Katedra UNESCO pro muzeologii a světové dědictví, 2015.
- JAGOŠOVÁ, Lucie. Zahájení spolupráce AMG s dětským programem ČT :D. In: *Věstník AMG*, 2018, č. 2, s. 26. ISSN 1213-2152.
- JAGOŠOVÁ, Lucie. Záměry a výstupy kolokvia V první linii... Inovativní přístupy v průvodcovské a lektorské činnosti. In: *Museologica Brunensia*, 2015, roč. 4, č. 1, s. 35–36. ISSN 1805-4722.
- JAGOŠOVÁ, Lucie – KRÁLOVÁ, Jitka. Aktuální kontury profese muzejního pedagoga. Reflexe kvalifikační profilace pracovníků v oblasti muzejní pedagogiky na příkladu Komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku AMG ČR. In: *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, 2017, roč. 5, č. 2, s. 141–153.
- JAGOŠOVÁ, Lucie a Jitka PEŠKOVÁ. Spektrum činností pedagogické komise. In: *Věstník AMG*, 2019, č. 5, s. 27. ISSN 1213-2152.
- Komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku* [online]. Praha: Asociace muzeí a galerií České republiky, 2015 [cit. 2020-11-30]. Dostupný z www: <<http://www.cz-museums.cz/web/amg/organy-amg/komise/komise-pro-praci-s-verejnosti-a-muzejni-pedagogiku>>.
- KRÁLOVÁ, Jitka – VACHKOVÁ, Iva. Muzeum škoře – škola muzeu. In: *Věstník AMG*, 2017, č. 6, s. 24–25.
- KRÁLOVÁ, Jitka – VACHKOVÁ, Iva. Muzeum škoře – škola muzeu. In: *Věstník AMG*, 2018, č. 3, s. 31.
- KRÁLOVÁ, Jitka – VACHKOVÁ, Iva. Muzeum škoře/škola muzeu. In: *Věstník AMG*, 2018, č. 6, s. 26.
- KRÁLOVÁ, Jitka – VACHKOVÁ, Iva. Muzeum škoře/škola muzeu. In: *Věstník AMG*, 2019, č. 4, s. 25.
- KRÁLOVÁ, Jitka – VACHKOVÁ, Iva. Muzeum škoře/škola muzeu. In: *Věstník AMG*, 2019, č. 6, s. 23.
- KRÁLOVÁ, Jitka – VACHKOVÁ, Iva. Muzeum škoře/škola muzeu pokračuje. In: *Věstník AMG*, 2020, č. 6, s. 28.
- KRÁLOVÁ, Jitka – KMOŠKOVÁ, Renata. Muzejní pedagogové a učitelé... Spolu a společně. In: *Věstník AMG*, 2016, č. 2, s. 30.
- KUCHYŇKA, Zdeněk. Edukátor a registrátor specialista v muzeích a galeriích. In: *Věstník AMG*, 2018, č. 1, s. 24.
- KULHAVÁ, Zdeňka – TOMEŠKOVÁ, Kateřina. V první linii... potřetí. Komunikace se zákazníkem aneb Co může ovlivnit každý z nás. In: *Věstník AMG*, 2015, č. 5, s. 25.
- MIKULÁŠKOVÁ, Monika. Aktuální trendy virtuálně. In: *Věstník AMG*, 2020, č. 6, s. 27–28.
- Muzejní edukátor. In: *Národní soustava povolání* [online]. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2020-12-12]. Dostupný z www: <<https://nsp.cz/jednotka-prace/muzejni-edukator>>.
- Neobvyčejné možnosti neformálního vzdělávání. In: *Věstník AMG*, 2019, č. 2, s. 25. Pozvánka na konferenci.
- NĚMCOVÁ, Hana. V Brně se sešla Komise pro muzejní pedagogiku a práci s veřejností. In: *Věstník AMG*, 2010, č. 1, s. 11–12.
- NĚMCOVÁ, Hana – KYSELO, Alena Anna. Seminář muzejních pedagogů v Jičíně. In: *Věstník AMG*, 2013, č. 1, s. 15–16.
- Odborná komisia pre výchovu a vzdelávanie v múzeách* [online]. Banská Bystrica : Zväz múzeí na Slovensku, 2016 [cit. 2020-11-07]. Dostupný z www: <<http://okvav.zms.sk/>>.
- PEŠKOVÁ, Jitka – JAGOŠOVÁ, Lucie. Museum work with gifted schoolchildren: Geology olympiad in the Czech Republic. In: *Museologica Brunensia*, 2019, roč. 8, č. 1, s. 32–34.
- Rada galerií České republiky* [online]. [cit. 2020-11-05]. Dostupný z www: <<http://rgcr.cz/o-rade-galerii-cr/>>.
- REIBL, Přemysl. V Moravské galerii v Brně se sešla Komise pro muzejní pedagogiku a práci s veřejností. In: *Věstník AMG*, 2008, č. 3, s. 5–6.
- STEHLÍK, Michal. Ustavující zasedání komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku AMG. In: *Věstník AMG*, 2004, č. 4, s. 5.
- TOMEŠKOVÁ, Kateřina. Jak pracuje tým aneb Ohlédnutí za přerovským kolokviem. In: *Věstník AMG*, 2016, č. 4, s. 27.
- TOMEŠKOVÁ, Kateřina. Reflexe celostátní odborné akce muzejně pedagogické disciplíny. In: *Věstník AMG*, 2013, č. 6, s. 10–11.
- TOMEŠKOVÁ, Kateřina a kol. (ed.). *Jak pracuje tým. Prezentační a edukační aktivity muzeí jako důvod spolupráce napříč muzejními profesemi. Sborník z kolokvia Přerov 2016*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2016. ISBN 978-80-7028-474-2.
- Usnesení XI. Sněmu Asociace muzeí a galerií České republiky, z. s. konaného ve dnech 4.–5. listopadu 2015 v Plzni v Konferenčním a společenském centru Secese. In: *Věstník AMG*, 2015, č. 6, s. 4–6.
- VACHKOVÁ, Iva. Třetí konference Aktuální trendy v muzejní prezentaci a edukaci. In: *Museologica Brunensia*, 2019, roč. 8, č. 2, s. 66–69.
- VACHKOVÁ, Iva. Vliv digitálních technologií na rozvoj dětského návštěvníka a mezioborové přesahy muzejní pedagogiky. In: *Věstník AMG*, 2018, č. 4, s. 20–21.
- Výroční zpráva AMG. In: *Asociace muzeí a galerií ČR*. [online]. [cit. 2020-12-11]. Dostupný z www: <<https://www.cz-museums.cz/web/amg/amg-se-predstavuje/vyrocnizpravy-amg>>.

© **Studia Museologica Slovaca, vol. 5 (2021)**

Zostavil/Editor:

prof. PhDr. Pavol Tišliar, PhD.

Vydavateľ/Published by:

Muzeológia a kultúrne dedičstvo, o.z.

1. vydanie, Bratislava 2021, 74s.

ISSN 2644-5670

ISBN 978-80-89881-24-6